M. TVLLI CICERONIS

SCRIPTA QVAE MANSERVNT OMNIA

FASC. 42

ACADEMICORVM RELIQVIAE

CVM LVCVLLO

RECOGNOVIT

O. PLASBERG

EDITIO STEREOTYPA EDITIONIS

PRIORIS (MCMXXII)

STVTGARDIAE ET LIPSIAE

IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI MCMXCVI

Die Deutsche Bibliothek – CIP-Einheitsaufnahme

Cicero, Marcus Tullius:
[Scripta quae manserunt omnia]
M. Tulli Ciceronis Scripta quae manserunt omnia / M. Tullius
Cicero. – Ed. stereot. – Stutgardiae [Stuttgart] : Teubner.
(Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana)
NE: Cicero, Marcus Tullius: [Sammlung]
Ed. stereot.
Fasc. 42. Academicorum reliquiae cum Lucullo / recogn. O.
Plasberg. – Ed. stereotypa. ed. 1 (1922). – 1996
ISBN 3-519-11218-3
NE: Plasberg, Otto [Hrsg.]

Printed in Germany
Druck und Bindung: Druckhaus Beltz, Hemsbach/Bergstraße

PRAEFATIO

Academicam omnem quaestionem duabus formis a Cicerone esse expositam olim cognitum est. id quibus rationibus quibusque temporibus factum sit quaerentibus gravissima etsi non omnibus partibus satis perspicua testimonia praesto sunt epistularum ab ipso datarum anno 709/45. quae deinceps proponam diebus praescriptis fere quos computaverunt ThSchiche[1]) et OESchmidt[2]).

Cic. Att. 12, 45, 1 (44, 4) III Id. Mai. Astura ego hic duo magna συντάγματα absolvi; nullo enim alio modo a miseria quasi aberrare possum.

Cic. Att. 13, 32, 3 IV K. Iun. e Tusculano Torquatus Romaest; misi ut tibi daretur. Catulum et Lucullum ut opinor antea. his libris nova prohoemia sunt addita, quibus eorum uterque laudatur. eas litteras volo habeas. et sunt quaedam alia.

Cic. Att. 13, 12, 3 IX vel VIII K. Quint. ex Arpinati quod ad me de Varrone scribis, scis me antea orationes aut aliquid id genus solitum scribere, ut Varronem nusquam possem intexere. postea autem quam haec coepi φιλολογώτερα, iam Varro mihi denuntiaverat magnam sane et gravem προσφώνησιν. biennium praeteriit, cum ille Καλλιππίδης adsiduo cursu cubitum nullum processerit; ego autem me parabam ad id quod ille mihi misisset ut αὐτῷ τῷ μέτρῳ καὶ λώιον, si modo potuissem — — —. nunc illam περὶ τελῶν σύνταξιν sane mihi probatam Bruto ut tibi placuit despondimus, idque tu eum non nolle mihi scripsisti. ergo illam Ἀκαδημικήν, in qua homines nobiles illi quidem sed nullo modo philologi nimis acute loquuntur, ad Varronem transferamus — etenim sunt Antiochia, quae iste valde probat —, Catulo et Lucullo alibi reponemus, ita tamen si tu hoc probas, deque eo mihi rescribas velim.

Cic. Att. 13, 13, 1 VI vel V K. Quint. ex Arpinati commotus tuis litteris, quod ad me de Varrone scripseras, totam

---

1) *Herm.* 18 (1883) 588 ss. 2) *Der Briefwechsel des M. T. C.* eqs., *Leipz. 1893*, 55 ss. 426 ss. — Apparatum criticum testimoniis addere non duxi opus esse, praesertim cum Sioegreni epistularum editio expectetur. illud ἐν παρέργῳ 169 (enitar ergo *codd.*) sumpsi a Buechelero *Rhein. Mus.* 57 (1902) 326 s.

Academiam ab hominibus nobilissimis abstuli, transtuli ad nostrum sodalem et ex duobus libris contuli in quattuor: grandiores sunt omnino quam erant illi, sed tamen multa detracta. tu autem mihi pervelim scribas qui intellexeris illum velle; illud vero utique scire cupio, quem intellexeris ab eo ζηλοτυπεῖσθαι — nisi forte Brutum: id hercle restabat; sed tamen scire pervelim. libri quidem ita exierunt, nisi forte me communis φιλαυτία decipit, ut in tali genere ne apud Graecos quidem simile quicquam. tu illam iacturam feres aequo animo, quod illa quae habes de Academicis frustra descripta sunt: multo tamen haec erunt splendidiora breviora meliora.

Cic. Att. 13, 14, 2 (14/15, 1) VI vel V K. Quint. ex Arpinati illud etiam atque etiam consideres velim, placeatne tibi mitti ad Varronem quod scripsimus. etsi etiam ad te aliquid pertinet; nam scito te ei dialogo adiunctum esse tertium. opinor igitur consideremus. etsi nomina iam facta sunt; sed vel induci vel mutari possunt.

Cic. Att. 13, 16, 1 IV K. Quint. ex Arpinati illam Ἀκαδημικὴν σύνταξιν totam ad Varronem traduximus. primo fuit Catuli Luculli Hortensi. deinde, quia παρὰ τὸ πρέπον videbatur, quod erat hominibus nota non illa quidem ἀπαιδευσία sed in iis rebus ἀτριψία, simul ac veni ad villam, eosdem illos sermones ad Catonem Brutumque transtuli. ecce tuae litterae de Varrone: nemini visa est aptior Antiochia ratio; sed tamen velim scribas ad me primum placeatne tibi aliquid ad illum, deinde si placebit, hocne potissimum.

Cic. Att. 13, 18 (17/18, 2) III K. Quint. ex Arpinati ego interea admonitu tuo perfeci sane argutulos libros ad Varronem, sed tamen exspecto quid ad ea quae scripsi ad te: primum qui intellexeris eum desiderare a me, cum ipse homo πολυγραφώτατος numquam me lacessisset; deinde quem ζηλοτυπεῖν nisi forte Brutum, quem si non ζηλοτυπεῖ multo Hortensium minus aut eos qui de re publica loquuntur. plane hoc mihi explices velim, in primis maneasne in sententia ut mittam ad eum quae scripsi, an nihil necesse putes. sed haec coram.

Cic. Att. 13, 19, 3 prid. K. Quint. ex Arpinati in Varrone ista causa me non moveret, ne viderer φιλένδοξος; sic enim constitueram, neminem includere in dialogos eorum qui viverent. sed quia ⟨scripseras⟩ et desiderari a Varrone et magni illum aestimare, eos confeci et absolvi (nescio quam bene, sed ita accurate ut nihil posset supra) Academicam omnem quaestionem libris quattuor. in eis quae erant contra ἀκαταληψίαν praeclare collecta ab Antiocho Varroni dedi; ad ea ipse respondeo, tu es tertius in sermone nostro.

si Cottam et Varronem fecissem inter se disputantes, ⟨ut⟩ a te proximis litteris admoneor, meum κωφὸν πρόσωπον esset. [4]hoc in antiquis personis suaviter fit, ut et Heraclides in multis et nos VI de re publica libris fecimus. sunt etiam de oratore nostri tres mihi vementer probati: in eis quoque eae personae sunt ut mihi tacendum fuerit; Crassus enim loquitur Antonius Catulus senex C. Iulius frater Catuli Cotta Sulpicius: puero me hic sermo inducitur, ut nullae esse possent partes meae. quae autem his temporibus scripsi Ἀριστοτέλειον morem habent, in quo sermo ita inducitur ceterorum ut penes ipsum sit principatus. ita confeci quinque libros περὶ τελῶν, ut Epicurea L. Torquato Stoica M. Catoni Περιπατητικὰ M. Pisoni darem; ἀζηλοτύπητον id fore putaram, quod omnes illi decesserant. [5]haec Academica ut scis cum Catulo Lucullo Hortensio contuleram. sane in personas non cadebant, erant enim λογικώτερα quam ut illi de iis somniasse umquam viderentur. itaque ut legi tuas de Varrone tamquam ἕρμαιον arripui (aptius esse nihil potuit ad id philosophiae genus quo ille maxime mihi delectari videtur) easque partes ut non sim consecutus ut superior mea causa videatur; sunt enim vehementer πιθανὰ Antiochia. quae diligenter a me expressa acumen habent Antiochi, nitorem orationis nostrum, si modo is est aliquis in nobis. sed tu dandosne putes hos libros Varroni ⟨etiam⟩ atque etiam videbis. mihi quaedam occurrunt, sed ea coram.

Cic. Att. 13, 21, 4 (21a 1) K. Quint. aut pridie ex Arpinati Varroni quidem quae scripsi te auctore ita propero mittere ut iam Romam miserim describenda. ea si voles statim habebis; scripsi enim ad librarios ut fieret tuis, si tu velles, describendi potestas. ea vero continebis quoad ipse te videam.

Cic. Att. 13, 22, 1 IV Non. Quint. ex Arpinati de Varrone non sine causa quid tibi placeat tam diligenter exquiro: occurrunt mihi quaedam, sed ea coram. te autem ἀσμεναίτατα intexui, faciamque id crebrius, proximis enim tuis litteris primum te id non nolle cognovi. — —[3]— — Varroni simul ac te videro, si tibi videbitur, mittam; quid autem dubitarim cum videro te scies.

Cic. Att. 13, 23, 2 VI Id. Quint. ex Tusculano libri ad Varronem non morabantur; sunt enim effecti ut vidisti, tantum librariorum menda tolluntur. de quibus libris scis me dubitasse, sed tu videris. item quos Bruto mittimus in manibus habent librarii.

Cic. Att. 13, 24 (, 1) V Id. Quint. ex Tusculano quid tibi ego de Varrone rescribam? quattuor διφθέραι sunt in

tua potestate; quod egeris id probabo. nec tamen *αἰδέομαι Τρῶας* — quid enim? —, sed ipsi quam res illa probaretur magis verebar; sed quoniam tu suscipis, in alteram aurem.

Cic. epist. 9, 8 V aut IV Id. Quint. ex Tusculano Cicero Varroni. Etsi munus flagitare, quamvis quis ostenderit, ne populus quidem solet nisi concitatus, tamen ego exspectatione promissi tui moveor ut admoneam te, non ut flagitem. misi autem ad te quattuor admonitores non nimis verecundos: nosti enim profecto os huius adulescentioris Academiae; ex ea igitur media excitatos misi. qui metuo ne te forte flagitent, ego autem mandavi ut rogarent. Exspectabam omnino iam diu meque sustinebam ne ad te prius ipse quid scriberem quam aliquid accepissem, ut possem te remunerari quam simillimo munere; sed cum tu tardius faceres, id est ut ego interpretor diligentius, teneri non potui quin coniunctionem studiorum amorisque nostri quo possem litterarum genere declararem. feci igitur sermonem inter nos habitum in Cumano, cum esset una Pomponius; tibi dedi partes Antiochinas, quas a te probari intellexisse mihi videbar, mihi sumpsi Philonis. puto fore ut cum legeris mirere nos id locutos esse inter nos quod numquam locuti sumus; sed nosti morem dialogorum. [2]Posthac autem mi Varro quam plurima si videtur, et de nobis inter nos — sero fortasse; sed superiorum temporum fortuna rei publicae causam sustineat, haec ipsi praestare debemus. atque utinam quietis temporibus atque aliquo si non bono at saltem certo statu civitatis haec inter nos studia exercere possemus. quamquam tum quidem vel aliae quaepiam rationes honestas nobis et curas et actiones darent; nunc autem quid est, sine his cur vivere velimus? mihi vero cum his ipsis vix, his autem detractis ne vix quidem. sed haec coram et saepius. Migrationem et emptionem feliciter evenire volo tuumque in ea re consilium probo. Cura ut valeas.

Cic. Att. 13, 25, 3 IV Id. Quint. ex Tusculano sed quid est tandem quod perhorrescas quia tuo periculo iubeam libros dari Varroni? etiam nunc si dubitas, fac ut sciamus. nihil est enim illis elegantius: volo Varronem, praesertim cum ille desideret; sed est ut scis *δεινὸς ἀνήρ· τάχα κεν καὶ ἀναίτιον αἰτιόῳτο*: ita mihi saepe occurrit vultus eius querentis fortasse vel hoc, meas partes in iis libris copiosius defensas esse quam suas; quod mehercule non esse intelleges, si quando in Epirum veneris — nam nunc Alexionis epistulis cedimus. sed tamen ego non despero probatum iri Varroni, et id, quoniam impensam fecimus in macrocolla, facile patior teneri. sed etiam atque etiam dico, tuo

periculo fiet; quare, si addubitas, ad Brutum transeamus, est enim is quoque Antiochius. o Academiam volaticam et sui similem, modo huc modo illuc. sed quaeso epistula mea ad Varronem valdene tibi placuit? male mi sit si umquam quicquam tam ἐν παρέργῳ; at ego ne Tironi quidem dictavi, qui totas περιοχὰς persequi solet, sed Spintharo syllabatim.

Cic. Att. 13, 35, 2 III Id. Quint. ex Tusculano Varroni scribis te simul ac venerit: dati igitur iam sunt nec tibi integrum est, hui si scias quanto periculo tuo. aut fortasse litterae meae te retardarunt, si eas nondum legeras cum has proximas scripsisti. scire igitur aveo quo modo res se habeat.

Cic. Att. 13, 44, 2 XIII vel XII K. Sext. ex Tusculano tu tamen ausus es Varroni dare: exspecto quid iudicet; quando autem pelleget?

Cic. Att. 13, 21, 3 IV K. Sext. Astura nunc ad rem ut redeam, inhibere illud tuum, quod valde mihi adriserat, vehementer displicet; est enim verbum totum nauticum. quamquam id quidem sciebam, sed arbitrabar sustineri remos cum inhibere essent remiges iussi. id non esse eius modi didici heri cum ad villam nostram navis appelleretur. non enim sustinent sed alio modo remigant; id ab ἐποχῇ remotissimum est. quare facies ut ita sit in libro quem ad modum fuit; dices hoc idem Varroni, si forte mutavit. nec est melius quicquam quam ut Lucilius *(1305):* 'sustineas currum ut bonus saepe agitator equosque'; semperque Carneades προβολὴν pugilis et retentionem aurigae similem facit ἐποχῇ. inhibitio autem remigum motum habet et vehementiorem quidem remigationis navem convertentis ad puppim. vides quanto hoc diligentius curem quam aut de rumore aut de Pollione.

Constat igitur medio mense Maio vel paulo post Catulum et Lucullum id est prioris formae libros duo ita perfectos fuisse ut eorum Attico fieri posset copia, nisi quod iis postea nova prohoemia sunt addita. cumque Torquatus id est liber de finibus I et fortasse II post illos Attico dati sint, duo illa magna συντάγματα (2) etiam nunc nihil mihi probabilius videtur quam esse Catulum et Lucullum.[1])

---

1) Id ita esse cum ISReid (editionis Londiniensis a. 1885 p. 31 n. 1) a[illegible]que statui *de M. T. C. Hortensio dialogo* (diss. Berol. 1892 [ubi p. 7 v. 9 ab inf. legendum *Martium* non *Maium*]) 8 itemque ThSchiche huius editionis fasc. 43 p. XI. alii aut Hortensium et Catulum Lucullumque intellexerunt aut hos duo

quando autem coeperit Cicero huic scriptioni operam dare incertum est; nisi forte ad Luculli p. 97, 10 ss. pertinent illa quae scribit Att. 12, 23, 2 (XIV K. Apr. Astura) *et, ut scias me ita dolere ut non iaceam, quibus consulibus Carneades et ea legatio Romam venerit scriptum est in tuo annali. haec nunc quaero, quae causa fuerit — — — et — — — quae controversiae, praeterea qui eo tempore nobilis Epicureus fuerit Athenisque praefuerit hortis, qui etiam Athenis* πολιτικοὶ *fuerint illustres. quae etiam ex Apollodori puto posse inveniri*; quam rem dubiam esse apparet. sed e Tusculano XI K. Quint. ut videtur (Att. 13, 10, 3) profectus est in Arpinas[1]); quo ut venit Academicos sermones ad Catonem Brutumque transtulit (50), scilicet ut cum iis ipse loqueretur. et erat quidem uterque illorum in philosophia satis versatus; tamen propter Catonis perfecti illius Stoici personam ab Academicis quaestionibus abhorrentem dubitari potest quam valde Ciceroni consilium suum placuerit. certe id paucis diebus post iterum mutavit et Attici admonitu (10. 26. 30 s. 51 s. 55 ss. 67. 90. 100) quae scripserat transferre coepit ad M. Varronem (21. 27), quem iam novem annis ante, de re publica cum scriberet, ab eodem rogatus in prooemio aliquo aut appellaverat aut fuerat appellaturus (Att. 4, 16, 2); idque institutum perpaucis diebus (27. 46. 55. 68) ita perfecit ut Varroni Antiochia daret (51. 71. 94. 137), ad ea ipse responderet (72. 138), tertium Atticum adiungeret (42. 72. 137), praeterea ex duobus libris efficeret quattuor (28. 70. 118. 126). quibus vix confectis rursus haesitat, Atticum obtundit rogitando dandosne putet Varroni, qui intellexerit illum velle, placeatne omnino aliquid mitti ad illum (30. 40. 52. 57 ss. 96. 106). tandem paulo ante K. Quint. patitur ab Attico sibi persuaderi esse dandos (100); paulo post Non. iam librariorum menda tolluntur (113. 118); componitque quamvis negotiis occupatus diligentissime (169 ss.) epistulam ad Varronem (122 ss.).[2]) statim rursus in-

---

et quinque de finibus, quam sententiam olim Madvigius in finium praefatione tertium edita p. LIX adn. 1, nuper tutatus est ALörcher *das Fremde und das Eigene in Ciceros Büchern de finibus bonorum et malorum und den Academica. Halle a. S. 1911*, 84 ss. cf. ASchumrick *observationes ad rem librariam pertinentes* (diss. Marpurg. 1909) 39 s. 1) Plin. nat. 31, 6 (vide supra p. II) de loco quo hi libri scripta sint errat.

2) Eam epistulam, quia in codicibus dialogo non praemittitur, ne ego quidem volui multorum editorum exemplo praemitti; eandem nullus dubito quin Cicero voluerit non in unius Varronis manus pervenire, argutiusque quam verius nuper in-

cipit vacillare (155) venitque ei in mentem etiam tum Brutum substituere in locum Varronis (165). sed interim fere Id. Quint. huic Atticus libros dederat (173. 179). extremo testimonio (181 ss.) luculente perspicuum fit quam Cicero perpoliendis his libris [1]) adhibuerit curam (cf. 33 ss. 69. 94). quod in quattuor magis cadere quam in priores credemus illi (37), etiam si multa mutata in tam exiguo temporis spatio vix credas; quae quidem videmus differre inter Lucullum et Academicos III et IV, exceptis scilicet iis quae testium vel librariorum incuria effecta sunt, pleraque ad dialogi rationes pertinent id est mutatas personas et scaenam (p. 88, 14. 90, 19, cf. 25, 8 ss.), fortasse etiam tempus diei (p. 79, 17), unum (p. 88, 3) ad reddendum Democriti vocabulum; quaedam (p. 87, 16. 88, 15. 89, 2) ambigua sunt. praeterea in Academici I fragmento maiore quae sint maxime Varronis causa novata facile intellegitur. quod autem scribit Cicero (29) *grandiores sunt omnino quam erant illi, sed tamen multa detracta,* id non ita intellexerim quasi dempserit multa, addiderit plura, sed ut paulo infra scribit (37), breviores esse multis detractis (cf. p. XV), eosdem splendidiores, puto propter duplicatum numerum librorum, fortasse etiam Varronis personam magis decoram, denique utraque de causa meliores.

Sed priore forma libros descriptos quin in publicum exire noluerit auctor dubitari non potest, si quidem ipse scribit (35) Atticum iacturam in eis facere nec eos usquam nominat nisi in illis epistulis, cum alteros saepe commemoret: Tusc. 2, 4 *pro Academia autem quae dicenda essent satis accurate in Academicis quattuor libris explicata arbitramur*; nat. deor. 1, 11 *qui autem admirantur nos hanc potissimum disciplinam secutos, his quattuor Academicis libris satis responsum videtur* et paulo infra (1, 12) *nec tamen fieri potest ut qui hac ratione philosophentur hi nihil habeant quod sequantur* (cf. p. 30, 6. 44, 10. 76, 20. 80, 27. 81, 14. 18). *dictum est omnino de hac re alio loco diligentius*; div. 2, 1 *quod genus philosophandi minime adrogans* (cf. p. 63, 5. 84, 17. 91, 1) *maximeque et constans* (cf. p. 18, 12. 49, 15. 53, 3) *et elegans arbitraremur quattuor Academicis libris ostendimus* [2]); Tim. 1 *multa sunt a nobis et in Academicis*

---

dico disputatum hunc dialogum non esse Varroni dedicatum. cf. p. XI n. 3. 1) Cf. index v. *adsentiri* et p. 73, 1.

2) Commemorantur hoc loco Academici inter Hortensium et libros qui sunt de finibus sed temporum ratione non ut deinde in Tusculanis de nat. deor. de divin. indicata; quare nolui his uti cum de temporibus disputarem (cf. Lörcher [supra p. VII

conscripta contra physicos (cf. p. 20, 13ss. 84, 26ss.); denique off. 2, 8 postquam exposuit Academicos et constanter facere et habere quae sequerentur *sed haec* ait *explanata sunt in Academicis nostris satis ut arbitror diligenter*; adde epistulam ad p. 24, 9 adscriptam, in qua loquitur de 'Academico tertio' et de 'Academicis'. hinc illud quoque apparet, cur Academicos inscribi iusserim non ut docti consuerunt Academica; recte Augustinus civ. 6, 2 *in libris Academicis*, c. acad. 2, 7, 17 et 3, 20, 45 *Academicos*. nam Cicero cum scribit Att. 13, 19, 5 (supra 87) *haec Academica* non libros dicit sed res ut paulo infra (94) *Antiochia*. post Ciceronem prioris formae libri commemorantur a Quintiliano inst. 3, 6, 64 *M. Tullius non dubitavit aliquos iam editos libros aliis postea scriptis ipse damnare, sicut Catulum et Lucullum et hos ipsos de quibus modo sum locutus artis rhetoricae*; et hos quidem ab ipso esse lectos certum est, illos incertum. unius Luculli mentionem facit Plutarchus, qui cum de Antiocho Ascalonita scribat Luc. 42, 3 *ὃν πάσῃ σπουδῇ ποιησάμενος φίλον ὁ Λεύκολλος καὶ συμβιωτὴν ἀντέταττε τοῖς Φίλωνος ἀκροαταῖς* credidisse id videtur Ciceroni (p. 32, 22 ss.), atque pergit *ὧν καὶ Κικέρων ἦν, καὶ σύγγραμμά γε πάγκαλον ἐποίησεν εἰς τὴν αἵρεσιν, ἐν ᾧ τὸν ὑπὲρ τῆς καταλήψεως λόγον Λευκόλλῳ περιτέθεικεν, αὑτῷ δὲ τὸν ἐναντίον· Λεύκολλος δ' ἀναγέγραπται τὸ βιβλίον.* Catulus igitur periit, Lucullus sive casu sive consilio est nescio quo conservatus. usus autem videtur ne hoc quidem quisquam, nec grammatici nec Lactantius aut Augustinus, sed omnes, de quibus quidem pro certo id possumus statuere, Academicis quattuor; qua de causa etiam ea testimonia de quibus possit dubitari his adscripsi.

Iam separatim de utrisque libris agendum est, ac prius quidem de prioribus id est Catulo et Lucullo. ii et inter se et cum Hortensio dialogo paulo ante scripto (cf. p. 28, 30) personarum temporum locorum rationibus coniuncti fuerunt. disputabant in omnibus cum Cicerone iidem tres ita ut singulorum in singulis dialogis esset quidam principatus, item in singulorum villis sermo haberetur, Hortensi in Luculli villa nescio qua, Catuli in huius sive Pompeiano sive, quod probabilius videtur, Cumano (cf. p. 30, 30. 66, 9 s. Aug. c. acad. 3, 16, 35), Luculli in Hortensi villa quae fuit apud Baulos (p. 30, 28 cf. 76, 26). Catuli et Luculli ser-

---

n. 1] 82 s.). sed tamen verum esse illum ordinem ita etiam nunc contendo, ut libros de finibus post Catulum Lucullumque, simul fere cum Academicis dicam esse perfectos; ipsam quidem quaestionem ad mores pertinentem exponere multo ante Cicero videtur sibi proposuisse quam dialecticam.

mones habiti finguntur duobus continuis diebus; fueritne Hortensi dies ante hos proximus an longius inde remotus non constat. cumque Cicero consulatus sui in Lucullo (p. 57, 10 ss. 58, 2) mentionem ab hoc ipso inici fecerit, Q. Lutatius Catulus autem, is qui a. 676/78 consul fuit, a. 694/60 mortuus sit, apparet duorum vel trium illorum annorum spatio Catuli Luculllique dialogorum tempus contineri, nec inde ea abhorrent quae de Hortensio statui possunt.[1]) quodque Diodotum Cicero in Lucullo p. 84, 13 ait apud se habitare, eum mortuum esse constat a. 695/59 (Att. 2, 20, 6). illis annis Catulus et Hortensius cum Cicerone fuerunt inter principes senatus (Att. 1, 13, 2); Catulus Ciceronem patrem patriae dixerat (Sest. 121) ab eoque in propugnatorum rei p. numero ponitur (ibid. 101); Lucullum qua re sibi devinxerit Cicero ipse dicit p. 27, 26; cum Hortensio se post consulatum coniunctissime versatum esse scribit in Bruto 323.

Varroniani libri ita ex Catulo Luculloque effecti sunt ut bini responderent singulis; quae enim ex tertio Academico a testibus adferuntur, aut prooemii esse possunt (p. 24, 10) aut sunt in Luculli oratione[2]), quae e quarto, Ciceronis orationi quae in Lucullo est respondent; inde facilis coniectura est de primo secundoque et Catulo. sed mirum est quod tertii ut dixi prooemium fuit idque ipsius Ciceronis testimonio constat, primus prooemio caret, si prooemium id vocamus quo auctor ipse loquitur sine dialogo. eius prooemii loco exordium est exornatum, quo et Varro laudatur et de Ciceronis studiis rationibusque similiter agitur atque aliis in prooemiis. conferri in hac re potest quintus de finibus, et tamen huius non eadem ratio est.[3]) Habitae finguntur disputationes paulo ante quam scriptae, et fictas esse ipse profitetur in epistula illa (139).

Fictusne etiam locus disputationis omnino sit dubium est. quae habetur in villa Varronis Cumana (testim. 136, p. 1, 8) quae erat prope Ciceronis Cumanum (p. 1, 1).[4]) et

1) Orationum pro C. Cornelio a Cicerone habitarum a. 689/65, qua in causa contra reum testimonia dixerunt Hortensius Catulus fraterque Luculli, mentio aperta fit in Hortensi frg. 14 Muell., in Lucullo p. 33, 1 et 100, 13 significationes obscuriores; cf. *de Hort. dial.* (v. p. VII n. 1) 32 ss. 2) Vide ad p. 52, 1 s. 55, 5 ss.; p. 90, 19 quin apud Nonium erratum sit in tanta verborum similitudine non dubito, aliter sentit Krische (v. p. XV n. 1) p. 185 (59). 3) Hinc quoque veri simile fit Ciceronem voluisse primo Academico epistulam illam praefigi.

4) Cf. RHirzel *der Dialog* (*Leipz. 1895*) I 523 n. 1. quem ar-

Ciceronem quidem postquam ingressus erat philosophiam litteris inlustrare (p. 2, 10) id est post Tulliae mortem (p. 5, 20 cf. nat. deor. 1, 9) non fuisse in regione illa satis ex epistulis constat; at sub finem anni superioris triduum fere in Cumano suo fuerat (epist. 7, 4. 9, 23), eodemque iam anno se de philosophia scripturum significarat orat. 148 et ad ipsum Varronem scribens epist. 9, 2, 5, eidem epist. 9, 5, 2 pollicitus erat in Cumanum se eum persecuturum. quibus rebus commixtis potuit efficere quod certe simile esset veri.

Ad Catulum dialogum aliquatenus restituendum praeter testim. 6 quod est de prooemio duo genera indiciorum praesto sunt, quorum alterum e Lucullo repetendum est alterum ex Academicis I et II. atque ex illo quidem apparet dictum a Catulo de libris Philonis (p. 32, 3), quibus is cum Clitomacho operam multos annos dedisset (p. 35, 7) nova quaedam commoverat (p. 36, 3). contra quae ille non suis armis pugnavit sed patris, eius qui olim a Cicerone de oratore disputans erat inductus. is cum a. 667/87 a C. Mario coactus esset vita se ipse privare, potuerat fortasse brevi ante mortem eos Philonis libros cognoscere quos eodem anno Alexandriam allatos esse Lucullus dicit p. 32, 3 deque iis cum ipso Philone disputare, qui Mithridatico bello Athenis profugerat Romamque venerat. illi igitur quae pater dixerat commemoravit filius (p. 32, 16), in quibus erat mendacii crimen (p. 36, 5), quod Philo negaret ea quae Carneades dixisse ferretur ab Academicis omnino dici (p. 32, 29 cf. 65, 7 et Acad. p. 6, 16), defenditque (ibid.) eam ipsam sententiam quam Carneadis fuisse pater dixerat, ut putaret opinaturum sapientem (p. 102, 14 cf. 56, 3. 60, 3. 65, 5. 83, 5), esse autem probabile aliquid et veri simile, qua ille uteretur regula et in agenda vita et in quaerendo ac disserendo (p. 43, 21—45, 22 et 21, 10ss.). Antiochi partes suscepit Hortensius, sed ita ut ea quae in promptu essent diceret (p. 31, 10); velut qui in dialogo qui eius nomen gerit totam dialecticam illusisset quaesissetque quo modo qui omne verbum ambiguum esse dicerent idem ambigua explicaturi essent, is simili illic artificio usus postulabat ut id ipsum saltem Academici dicerent a sapiente perceptum, nihil posse percipi (p. 41, 5). Pro Philone dixit Cicero ipse,

---

bitror recte statuere, cum libri III prooemium fuerit cumque p. 90, 19 sedere dicantur ad Lucrinum, mutatum esse locum sed paulum; villa enim ad ipsum lacum sita fuerit. qua eius in parte librorum I et II disputatio habita sit nusquam indicari videmus.

qui olim totum ei cum Romae esset se tradiderat. in ea defensione multa protulit contra sensuum fidem (p. 65, 16 cf. 36, 30) eaque minute concisa (p. 47, 32); quod cum loco se fecisse dicat non necessario (p. 65, 16), apparet eam partem disputationis Academicae seiunctam a reliquis quasi praeludendi causa esse praemissam; in qua videtur etiam veteres physicos nominasse (p. 32, 34. 33, 20 cf. 62, 4 ss. et 19, 3). sed quod multus fuisse dicitur in fabricandis verbis (p. 35, 23. 38, 7 cf. 36, 11), id ita verum est ut vix credi possit ceteros novis vocabulis plane abstinere potuisse. quae in Acad. I Varro incipit fingere (p. 11, 17. 13, 21. 17, 8. 16); et *ἐναργείας* quidem vocabulum cum in Lucullo ita ad Latinum sermonem convertatur ut intellegatur tum primum converti (p. 35, 21)[1], sequitur ut ne de re quidem illa in Catulo actum sit nisi forte leviter ac strictim[2]; sed visum pro *φαντασίᾳ* satis illo sermone erat tritum (p. 36, 11), id autem a Catuli reprehensione Philonis abesse vix poterat; quare ut opinor iocanti Lucullo aliquid concedemus. Hac omni disputatione videri poterat tota fere quaestio esse tractata et causa Antiochi labefacta (p. 31, 4. 19); sed in extremo ut videtur libro Lucullus se pollicitus est reconditiora quae ab Antiocho audisset esse dicturum (p. 31, 5. 10).

In Varroniani dialogi prioris principio videmus M. Varronem, de quo conferas prooemium et testimonia, a Socrate exorsum Platonis philosophandi rationem eiusque dissupationes usque ad Zenonem exponere (p. 7, 1—18, 15), deinde Ciceronem incipere docere ab Arcesila Zenonem impugnante veterem Academiam esse revocatam, Carneadem in Arcesilae ratione permansisse (p. 18, 27—20, 5). quae restant e primo libro (p. 20, 5—11) fidem faciunt eum de Carneade egisse et de Stoicorum cum eo contentionibus. deductam fuisse hanc narrationem usque ad Philonem et Antiochum ipsi causae consentaneum est. E secundo libro quae supersunt ea magnam partem (p. 20, 13—21, 9) apparet esse orationis contra oculorum reliquorumque sensuum veritatem habitae, a Cicerone scilicet ut in Catulo. certis huius loci reliquiis sententiam addidi (p. 20, 20) a Servio falso, ut est testis saepe infidus, ex Tusculanis citatam, quae in nullum Ciceronis librum tam bene quam in hunc convenit. subiunxi his (p. 21, 10—14) Augustini

1) *Κατάληψιν* Lucullus primus dicere videtur comprehensionem (p. 35, 17. 42, 29), sed potuerunt alii cognitionem vel perceptionem dicere. 2) De adsensione in Catulo non esse copiosius dictum e p. 45, 29 s. recte videtur colligi.

testimonium, quod ut olim[1]) ita nunc Hortensio dialogo vereor adscribere; quamquam si quis haec malit credere non e certo Academicorum loco ducta sed ad instituendos adulescentes ab Augustino concepta, non intercedam.[2]) sed potuit certe ab eius modi oratione transiri ad inducendum probabile; quo et illud fragmentum pertinet quod posui p. 21, 15 (suppleas ‹*sapientem eam visionem secuturum*› *quae*) et ea quae deinde (p. 21, 17ss.) adscripsi ex Augustino.[3]) quae secuntur fragmenta duo (p. 22, 10—13), de iis incertum est iudicium; credas autem prius spectare ad vitam sapientis, quam quidem is agat sequens probabilia, nisi forte adversarii est quaerentis qui possit talis vita agi si nulli rei adsentiatur; unde fortasse digressio facta est ad vitam Romanorum publicam, quo pertinet fragmentum posterius.[4]) proximi testimonii (p. 22, 14ss.) sententias et lepores Ciceronis esse constat, verba non item; sed huic libro satis probabiliter adscribitur nec inepte orationis Tullianae partibus extremis. de mysteriis autem Academicorum (p. 24, 5ss.) quo loco dixerit Cicero aegre definias; apparet autem ad eum Catuli locum qui huic respondebat respicere Lucullum p. 56, 12, ut de libro quidem vix possit dubitari.

His quae de Catulo et de Academicis dicta sunt inter se comparatis addenda sunt pauca. in Catulo quoque quin fuerint Socraticarum sectarum origines et immutationes enarratae sane veri simile est; credas a Cicerone eandem partem expositam esse quam in Acad. I, alteram id est priorem aut a Lucullo aut ab Hortensio.[5]) in Academicis quoniam unus Cicero contra Philonem dixit, necesse est Catuli partes et Ciceronis fuisse confusas, atque inde

---

1) *De Hort. dial.* (v. p. VII n. 1) 81. contra dixit Desiderius Ohlmann *de S. Augustini dialogis in Cassiciaco scriptis* (diss. Argent. 1897) 36 ss. 2) Idem forsitan valeat de eo quod paulo infra apud Augustinum (1, 4, 11) Licentius dicit, errorem esse falsi pro vero approbationem; qua in definitione Augustinus ipse (1, 9, 24) ait Academicos arcem locavisse.

3) Haec partim ipsius Ciceronis esse verba rectene cum superioribus statuerim an Augustini illa *Ciceronem cuius haec verba sunt* potius ad ipsa vocabula probabilis et veri similis spectent nunc dubito monitus ab IHvanHaeringen *de Augustini ante baptismum rusticantis operibus* (diss. Groning. 1917) 96 ss.

4) Hoc Reid intellegit de Stoicorum disciplina sero nata vel de Antiocho ab Academica ratione sero desciscente.

5) Omnem illam narrationem Ciceronis fuisse colligat is qui credat *exposui* illud p. 20, 2 neglegentia relictum esse e Catulo.

magnam partem puto factum ut multa detraherentur (cf. p. IX), ea nimirum quae non opus esset bis dici ab eodem. Hortensi partes conicias ad Atticum esse translatas, qui ut ille ab universa philosophia ita hic procul aberat ab Academia.[1])

1) Horum quae supra disputavi pleraque iam ab aliis exposita sunt, e quibus in primis nominandi ABKrische (*Göttinger Studien 1845* 2, 126ss.) et JSReid (v. p. VII n. 1). sed ut illorum libellos hoc loco non putavi mihi esse exhauriendos, ita quae post eos a doctis viris Adolpho Lörcher (libri supra p. VII n. 1 indicati capp. 3. 7. 8 cf. *Jahresber. üb. d. Fortschr. d. klass. Alt.-Wiss. 162 [1913]* 77ss.) et Paulo Drewniok (*de Augustini contra Academicos libris III*, diss. Vratisl. 1913) laudabili studio, persuadendi vi ut in rebus obscuris multo minore disceptata sunt, ea facere non possum quin summatim attingam potius quam dedita opera persequar. et alter quidem subtilissimis rationibus horum non librorum tantum sed singulorum locorum ortus ac paene ipsos conceptus explorare conatus est atque etiam animo quem ad modum quoque tempore affectus fuerit Cicero definire, denique docere eum, dum hos libros et illos qui sunt de finibus scribit, ter de philosophia mutasse sententiam; scilicet pariter fere crevisse illos libros omnes, interiectis cum aliis tum Hortensio. Non multo minus spinosa est altera disputatio de qua conferatur vHaeringen (v. p. XIV n. 3) p. 96ss. eius maior pars in eo versatur ut ex Augustini libris contra Academicos II et III Ciceroniana vestigia colligantur atque ad restituendos Academicos libros I et II adhibeantur. et illud quidem neminem potest fugere, Augustinum ad libros illos scribendos accessisse et verborum et sententiarum copia Ciceronis imbutum. quem cum studeret refellere atque superare, non potuit in eius argumentis se continere, nec institutum ab eo ordinem rerum secutus sed suo plerumque ingenio usus est suoque more disserendi. verum ibi quoque ubi potuit auctorem sequi Ciceronem, unum et presse secutum esse non constat. velut quae narrat 3, 17, 38 de successione Academicorum ea facile credas e Varronis in Academico I oratione fluxisse; at scrupulus ea re inicietur quod Crates a Varrone Ciceroniano post Polemonem commemoratur, ab Augustino et illic omittitur et civ. 19, 1 ubi Varronis de philosophia libro utitur (item ab Eusebio praep. evang. 14, 4, 16). Quare illas rationes, cum viderentur nimis pleraeque esse incertae, quaedam etiam reiectaneae, non duxi ad hanc editionem admittendas continuique me in adscribendis eis in quibus aut certum testimonium esset aut memorabilis verborum similitudo; idemque valet de Lactantio et Hieronymo.

Iam de codicibus agam, et incipiam quidem ab Academici I fragmento illo. cuius codices permulti sunt sed plerique eorum recentes. discernuntur autem indiciis satis certis duo genera codicum et in utroque familiae quaedam potestque adscendi ad duo archetypos saeculo XII non inferiores.

Δ Incipiam ab ea classe cuius cum plurima exempla sunt tum unum vetustius omnibus. is est codex Parisinus bibl. x nation. Lat. 6331 olim Puteaneus (Halmio *P*), quem olim saeculo XV tribuerunt docti, nunc rectius tribuunt XII.[1]) forma est fere quadrata, membrana crassa et male levigata; singulae paginae versus habent 31. libros de finibus V, qui in paginis sunt 1^r—85^r, sequitur in eadem pagina Academici fragmentum, quod primitus videtur dictum fuisse de finibus liber sextus.[2]) exit fol. 93^v med. in *facultate* subscriptione non addita. in eiusdem paginae parte reliqua 13 versus saec. XIII vel XIV scripti nunc sunt erasi. deinde duo folia resecta, quae extrema fuerunt quaternionis XII; nam fol. 21 per errorem bis numeratum est. quae secuntur quamquam eiusdem fortasse scriptorii tamen alterius librarii sunt: Senecae de beneficiis de clementia de remediis fortuitorum, 'ortus vita et finis beati Albani martyris' (p. 140^v); fol. 141 vacat. scriptus est codex compendiis sat multis, correctus in paucis ab ipso librario, saepe ab altera manu sed aetate vix inferiore, quae manus etiam varias lectiones quasdam vel coniecturas in margine addidit.[3])

Cum hoc intimo cognationis vinculo coniuncti sunt apparente etiam in nomine Academici quattuor qui secuntur.

x_1 Leidensis Perizonianus in fol. 25[4]) scriptus saec. XIV vel XV

---

1) Velut Châtelain *paléographie des classiques latins* tab. 42.

2) Scilicet de fin. quinto subscriptum *Explicit liber de finibus bonorum et malorum*, sed duo tantum prima verba primae sunt manus, cetera a secunda partim in loco raso scripta. item in inscriptione quae sequitur *Incipit liber I. editionis secundae Academicarum Quaestionum M. T. Ciceronis* duo tantum ab initio verba primitiva sunt, cetera a manu recentissima partim in rasura. credibile est olim fuisse *explicit liber quintus* et *incipit liber sextus*, deinde illa mutata ut hodie leguntur, in his pro *sextus* fortasse *Academicorum* positum, quod ipsum postea nescio quis eruditionis ostentandae causa sustulerit. 3) Cf. ad p. 1, 16. 12, 26. 13, 9. 19, 7; praeterea ad p. 3, 6 in margine est *omnis opera in scribendis illis susciperetur frustra*, 6, 20 *Philonem*, 17, 16 *comprendibile*, 19, 7 *diuersa omnia*.

4) Cf. FBoesch *schedae philologae Hermanno Usener a sodalibus seminarii regii Bonnensis oblatae* (1891) 76ss. utor eadem

foliis 325 continet hos libros: off. fin. Acad. (fol. 117ʳ—122ʳ) Tusc. de nat. deor. divin. fat. leg., prophetiam de Carolo magno, sen. amic. parad. is Parisini simillimus est nisi quod varias lectiones non habet in margine sed bis (p. 12, 26. 13, 9) in textu quae Parisinus in margine et in paucis ad alios discedit.[1] Ex parte tantum novi bibliothecae Vaticanae Palati- π_1 num Lat. 1511 saec. XV, qui post libros de finibus Academicum habet fol. 82ᵛ—90ʳ; variae lectiones sunt in margine. Tertius est codex Amstelodamensis bibl. univers. 80 saec. XV ϱ an XIV.[2] Senecae ad Paulum epistulas, eiusdem ad Lucilium de benef. de clem. de rem. fort. Ciceronis de fin. V sequitur ut sextus Academicus. Parisini variae lectiones aut in margine aut inter versus manu II adiectae sunt omnes. hic a Parisino paulo saepius discrepat quam illi.[3] Ad hunc proxime accedit sed neglegentius scriptus est codex Parisinus bibl. nation. Lat. 14761 olim S. Victoris 90.[4]

Cum hos codices aut ex ipso Parisino π aut e fonte simillimo ductos esse appareat, ad alterum eiusdem classis exemplar ab illo aliquantum discrepans redeunt ii libri quos nota ω complector. qui cum sint ad XL numero in- ω fimaeque aetatis nec de omnibus plena notitia suppetat, tamen olim rationibus sat certis potui aliquot stirpes discernere, quas in maiore editione[5] litteris $\alpha\ \beta\ \delta\ \varepsilon\ \zeta\ \eta\ \vartheta\ \varkappa$ signavi; pauci restabant qui, sive quod parum noti essent sive quod neglegentius scripti sive quod confusae traditionis, nulli stirpi certo posse tribui viderentur. nunc et enumeratio eorum visa est ad maioris editionis praefationem reservanda et stirpium notatio abicienda.[6] Sed ut horum omnium (ω) communem auctoritatem breviter ex-

---

qua ille collatione ab AElter confecta; dubitationes quasdam removit PCMolhuysen. 1) P. 1, 10 (*enim*). 3, 25. 13, 27 (*haberentur*). 18, 19. 19, 5. 2) Cf. HDeiter *Vergleichung des Amsterdamer Codex Nr. 80* (progr. gymn. Aurich 1892) et philol. 51, 361. me de quibusdam locis certiorem fecit CPBurger. 3) P. 2, 13 *cur*] *non* in ras., 2, 19 *dico*, 5, 13 *e*] *est*, 6, 3 *athenis*, 6, 7 *sine re*, 10, 21 *contentio* (ut ω), 13, 27 *haberentur* (ut π_1), 17, 17 *catalemptor*; cf. ad p. 11, 2 (ut Γ). 13, 7 (ut $\mu\omega$). 14, 11 (ut ω). 16, 23 (ut ω). 17, 26 (ut ω). 4) Eundem esse mihi testis est Reitzenstein; usus eo erat Halm, signarat *V*. 5) *M. Tulli Ciceronis Paradoxa Stoicorum Academicorum reliquiae cum Lucullo ... ed. O. P. fasc. I. Lipsiae 1908.* 6) Ex Halmi et Reidi codicibus huius generis sunt Uffenbachianus *A* (ε), Alani II (inc.), Harleianus 3953 (δ), Harl. 6327 (δ? $\varkappa$?), Harl. 5291 (ζ), Burneianus 165 (δ), Bodleianus 2497 *E* ($\varkappa$), Balliolensis 248 Dψ (β), Lincolnensis 38 *U* (ζ).

ponam, eam coniuncto classis Γ et Parisini π eiusque propinquorum testimonio cedere debere plerumque apparet.[1]) quaeque ii vera aut veri similia habent soli, ea e coniectura potius hausta duxerim quam e proprio aliquo fonte, p. 10, 22 *que* et 3, 6 *labor*, quod quidem coniectura ortum veri simile fit simili sed certe deteriore coniectura in marginibus codicum $\pi\varrho$ adscripta.[2]) sed ubi ω cum Γ contra π eiusque asseclas consentiunt, manifestum est in his erratum, ut p. 8, 15. 15, 18.

Γ Alterius classis item duae stirpes sunt, altera interpolata altera interpolationibus fere libera sed multis vitiis scribendi inquinata. Huius quattuor codices cognitos habeo qui secuntur.

σ Neapolitanus bibl. nation. IV G 43 membr. s. XV formae paene quadratae. hic cum olim fuerit quaternionum XIII, nunc extrema folia amissa sunt. sed et ipse e codice mutilo fluxit. primo enim loco habet finium libros; fol. 95^{v} exit in *se ipsa contenta est* fin. 5, 79; pergitur fol. 95^{v} *Quare prauumue*, in quibus *Quare* ex finibus est, *prauumue* ex Academico p. 8, 28. fol. 96^{v} exit in *aer* p. 12, 3; 97^{r} incipit *ad probandum* p. 14, 8. finis Academici est fol. 99^{v} med. sine subscriptione. foll. 100—102 vacant. collationem a ThSchiche acceptam relegi ipse.

μ Codex Mutinensis bibl. Estensis, qui a. 1900 signatus erat α Q 5, 11, olim VI C 19 et XII E 6, formae fere quadr., scriptus est a. 1393 in membrana rugosa non satis diligenter; multa correxit aut ipse librarius aut alter homo non multo post. finium libros fol. 68^{r}—73^{r} med. sequitur Academicus sine inscriptione et subscriptione. secuntur ex Apulei apologia p. 15, 13—29, 13 Helmi (fol. 73^{r}—76^{v}). ex parte contulerat EStroebel,

ν totum contuli ipse. Cod. Neapolitanus bibl. nation. IV G 46 chart. s. XIV vel XV formae oblongae, binis columnis scriptus. habet inter libellum de opt. gen. orat. et Timaeum fol. 36^{v}—41^{r} Academicum inscriptione aut subscriptione a prima manu nulla.

ν_1 contulerat EStroebel, ego relegi. Huius persimilis est cod. Matritensis bibl. nation. Aa 25 membr. s. XIV formae maximae, in quo post finium libros fol. 326^{v}—331^{v} Academicus est mutilus ita ut ultimum sit *dicerent* p. 16, 6. cognitum habeo Oscari Leuze beneficio.

Ad alteram stirpem, quam interpolatam dixi, referendi sunt quinque qui secuntur.

---

1) Vide p. 3, 2. 12. 6, 22. 10, 15. 14, 5. 10s. 16, 10. corruptelae progressus cognoscitur p. 12, 24. 2) Est ibi *omnis opera in scribendis illis susciperetur frustra.* addendum fortasse p. 18, 29 *mihi quidem,* quamquam ibi nunc malui ponere *quidem mihi* cum $\Gamma\pi$, cum sit Tusc. 1, 105 *ut quidem sibi videtur.*

Cod. Gedanensis bibl. publ. IX q B 11 membr. s. XV formae fere quadratae. post finium libros fol. 118ʳ—127ᵛ Academicum habet sic inscriptum *M. T. Ciceronis commentum super librum Achademicorum incipit*; subscriptum *Nil plus repperi et credo nil plus reperiatur de libro isto et cetera.* correctus est non multo post librarium, plerumque ad exemplar aliquod familiae ω. Huius gemellus fere, nisi quod non correctus, Florentinus est bibl. nation. Magliabecchianus XXI 30 chart. s. XV formae maximae. post libros de finibus et de fato Academicus legitur, secuntur Timaeus et de nat. deor. olim signavi γ_1, in hac editione non commemoravi. γ

Ut hi duo ita inter se coniuncti sunt tres reliqui:

Cod. Florentinus bibl. Laurent. Strozzianus 37 membr. s. XIV vel XV formae oblongae. inter libellum de fato et orationem pro Archia habet fol. 64ᵛ—73ʳ Academicum. inscriptum *M. T. Ciceronis incipit pars quaedam cuiusdam libri Achademicorum librorum*, subscriptum *Nil plus repperi et credo nil plus reperiatur de Libro isto. Laus deo.* Cod. Vaticanus Lat. 1720 membr. formae maximae. librum de fato fol. 203ᵛ—209ᵛ sequitur Academicus; inscriptum *Marci Tullii Ciceronis pars cuiusdam libri unius Achademicorum. lege feliciter*, subscriptum *Marci Tullii Ciceronis pars Achademicorum explicit. non reperitur plus. valeas qui legis*, singulis paginis inscriptum *pars III Achademicorum.* in maiore editione signavi φ_1, in hac non commemoravi. Cod. Scorialensis T III 18 (olim VG 22 et III D 17) membr. s. XV formae octonariae. librum de fato sequitur fol. 152ʳ Academicus, inscriptio est *M. T. C. Achademicorum liber incipit*, subscriptio nulla. contulit mihi OLeuze. φ φ_2

Iam priusquam ad classium quas dixi auctoritates inter se comparandas et ponderandas accedamus, illud monendum est, superiores editores inde ab Halmio ex classi Γ unum Gedanensem cognitum habuisse. quem ille non numquam unum sequi non veritus est nec ab eo Baiter discessit nisi in paucis; CFWMueller vero optimum omnium dixit Gedanensem. contra Reid illum omni auctoritate carere utpote a docto librario correctum et interpolatum professus est. at in philologi vol. LII p. 726ss. Eduardus Stroebel, cum de libris a se in Italia inspectis referret, ex iis quosdam cum Gedanensi contra ceteros stare et quidem illis probabiliora saepe praebere demonstravit. pleniore apparatu a me congesto apparuit Gedanensis vitia fere ipsius esse vel eius stirpis, virtutes ab archetypo classis Γ esse ductas, eiusque archetypi lectionum certiores testes esse illos σμ et praeter pauca, de quibus paulo infra dicam, $\nu\nu_1$. de universa autem classis Γ auctoritate res paene conficitur eo quod in illa p. 20, 9 extremae litterae servatae sunt

et 10; scilicet eae vel in communi omnium archetypo vel in aliquo ex eius maioribus extremae fuerunt paginae alicuius vel si forte quaternionis, amissis autem reliquis partibus cum sensu cassa essent, in archetypo classis *Δ* omissae sunt. nam quod eaedem absunt a codice *ν*, eius rei eandem causam fuisse suspicor, sive is defectus in hac classi proprius est codicis illius sive iam in eo fuit e quo *ν* et ν_1 originem trahunt. qui communis fons quod etiam alibi habuit a ceteris *Δ* discrepantia, consentientia cum *Δ* vel *ω*, id sive casui tribuas (pauca enim sunt ac levia[1]) sive rarae cuidam correctioni; de origine quidem illius fontis vix videtur aliter posse iudicari. Ea igitur unius codicis discrepantia omissa dicam non pauca verba uno archetypo *Γ* esse servata[2]; e quibus unum per se dubium est, *vera* p. 4, 18, sed ut fortasse facile inde recuperetur quod verum sit, cetera aut certa aut probabilia. at etiam *Δ* non nulla habet quae desunt in *Γ*; e quibus paulo plura sunt quam illic reiectanea, sed eadem interpolationis suspicioni non obnoxia, quare ne illa quidem interpolatori adscribere animum induxi de quibus dubitare possis.[3]) Hinc quae oritur persuasio, ut neutram classem alteri omnino praeferendam credamus, ea reliquis discrepantiis confirmatur.[4]) denique in molestissimo varietatis genere quod continetur collocatione verborum unus locus est quo confidenter iudicare liceat, p. 3, 17, ubi *Γ* praestat; in ceteris variis nec satis certis usus rationibus modo hunc secutus sum testem modo illum.

Exemplaria igitur illa quae *Γ* et *Δ* voco ex uno archetypo ita videntur esse ducta ut in utroque par fere neglegentia librarii cognoscatur. ac fortasse iam archetypus ille neglegenter erat scriptus, deinde ad exemplar correctus. qua de re nolo in fragmento tam parvo ac testibus tam recentibus hariolari; tantum velim animadverti, interdum cum discrepent inter se *Γ* et *Δ*, ipsum Parisinum *π* ita esse correctum ut aut cognosci possit aut conici eum ante correctionem aliqua alterius lectionis habuisse vestigia.[5])

---

1) Vide p. 2, 25. 27. 3, 28. 6, 24. 7, 14. 8, 1. 8, 23. 10, 2. 12. 16. 17, 17. 19, 11. 2) Vide p. 1, 8. 4, 18. 5, 18. 7, 6 (11). 8, 23. 9, 26. 27. 28. 11, 3. 12, 3. 4. 27. 14, 7. 14. 18. 21. 17, 17. 19, 11. 21. 3) Vide p. XXVIII. 4) Ut graviora tantum adscribam, verum sine dubio in *Γ* servatum est p. 3, 14. 17. 5, 4. 11. 10, 2. 12, 24. 26. 18, 22. 19, 7. 15 (cf. 19. 24). 21; vera *Δ* habet, non *Γ* p. 5, 11. 12. 6, 1. 11, 9. 14. 12, 17. 14, 5. 5) Vide quae adnotavi ad p. 5, 4. 11. 8, 6. 8. 17. (11, 25). 13, 16. 15, 27. 16, 7. 17, 17. 18, 3. 24. 20, 3.

Luculli codices vetustissimi et optimi cum iidem sint qui de natura deorum, de quibus egimus in praefatione fasciculi 45, non opus est hic repetere omnia, ponam tamen necessaria.

Est igitur in codice bibliothecae academiae Lugduno- A
Batavae Vossiano Lat. Fol. 84 [1]) saeculi IX extremi vel ineuntis X, litteraturae Carolinianae, formae oblongae, inter Paradoxa Stoicorum et de legibus fol. 88^r—104^v Lucullus a duobus librariis scriptus alternis, correctus in posteriore parte, cuius Lucullus est, non multo post illos a tribus hominibus, qui quibus litterarum punctorum signorum differentiis inter se discernantur expositum est in praefatione imaginis Sijthoffianae infra n. 1 commemoratae p. XI ss.; atque unus ex iis mihi visus est ceteris esse paulo recentior. notis autem eorum correctiones inter se distinguere in hac editione non magis animum induxi quam in maiore propterea quod id certa ratione fieri persaepe non poterat, ibi scilicet ubi aut erasae primitivae litterae sunt aliove modo deletae aut singulae vel paucae adscriptae. omnes igitur illos complexus sum signo $\mathbf{A}^2$, $\mathbf{A}^3$ dixi quartum, qui saeculi est XII.

Eadem fere aetate eodemque litterarum genere scriptus V
est bibliothecae Vindobonensis quae olim fuit Caesarea Palatina cod. 189, formae quadratae, binarum columnarum. fol. 106^v col. 2 med. incipit Lucullus; in extrema pag. 128^v i. e. extremo quaternione qui olim fuit XX est *aut non* p. 78, 28, reliqua perierunt. correctores hunc librum duo ut videtur tractaverunt librarii aetate aequales (V^2), interdum etiam coniecturis in margine adscriptis quae voce *vel* plerumque signantur (V^m); ex recentioribus, qui complures fuerunt, unum semel commemoravi (V^s), quem saeculo tribuo XII. In posteriore Luculli parte ad supplendum illius defectum adscivi codicem bibliothecae Parisinae quae vocatur nationalis Lat. 17812 qui olim Nostradamensis N
fuit 178, scriptum saec. XII binis columnis forma maxima; is ut multi recentiores fluxit e Vindobonensi iam priorum correctorum (V^2) curas passo.[2])

Recentior Vossiano illo et Vindobonensi sed non sae- B

---

1) Cf. Châtelain *paléogr. des class. lat.* tab. 188, 1. *Codd. Graeci et Latini photogr. depicti duce Sc. De Vries, tom. XIX. Lugd. Bat. 1915.* 2) Vocatur in eo codice hic liber *dialogus Tullii ad Ortensium*, similiter in aliis codicibus et a scriptoribus inde ab illa aetate; inde quidam etiam *Hortensium* dixerunt. vide *de Hort. dial.* (p. VII n. 1) 12 ss.; quibus multa addi possunt, sed id non hoc loco faciam.

culo X videtur esse Vossianus alter qui signatur Lat. Fol. 86; is forma ac specie persimilis est Vossiano A. in hoc correctores duo librarii fere aequales, quorum alterius rara sunt vestigia, una nota comprehendo B², recentiores non opus fuit commemorare.

Horum codicum ex archetypo ipso descriptum esse nullum sed eos duabus inde viis fluxisse, altera Vossianum A et Vindobonensem, altera Vossianum B, id etsi in Lucullo non tam luculento argumento demonstrari potest quam in libris de natura deorum, tamen et transpositionis ille unius maioris particeps est Vossiani B propriae[1]) et ex adnotatione critica cognationis illa ratio usquequaque elucet; nam quod interdum etiam Vossiani una ita stant contra Vindobonensem ut archetypi scripturam illi videantur reddere, id ad Vindobonensis libri aut errores aut exemplum correctum referendum est. quare cum ad archetypi lectiones recuperandas oporteat stirpium illarum duces restitui, id in altera stirpe quatenus eius duo testes sunt A et V fere facile fit, minus facile in ea parte ubi V ipse nobis deest; at vero alterius stirpis unus testis est ideoque iudicium multo infirmius. sed ubi aut Vossiani duo inter se consentiunt aut Vossianus B cum Vindobonensi, ibi dubitatio fere nulla est quin is consensus ex archetypo fluxerit, nisi forte facillime in utroque potuit errari, ut p. 31, 16. 33, 18. 56, 5. 64, 4. 67, 18. porro ubi ex altera parte AV stant, ex altera B, plerumque, si et sententiae et usus loquendi rationem ducas, dubitari non potest utra pars aut archetypi lectionem praebeat aut ab ea propius absit. interdum sane ambigas utri accedendum putes, velut p. 27, 8. 29, 32. 37, 1. 46, 30. 52, 20. 56, 29; interdum utraque stirps aliquam partem veri servavit, ut p. 31, 16. 54, 27. sed maiores difficultates existunt non modo in posteriore parte, ubi V non praesto est, verum etiam in priore ea re, quod saepe correctores munere suo tam fortiter functi sunt ut primitivae litterae non appareant; quod incommodum etsi non numquam usu nostro et coniectura sublevatur, praesertim cum animadvertimus correctiones saepe non alio spectare nisi ut vocabula rectius distinguantur, tamen restant dubitationes quaedam graviores.

Sed quod modo dixi de correctoribus id ad nullum magis pertinet quam ad eum quem in codice Vossiano A

---

1) Duabus archetypi ut videtur partibus aequis inter se permutatis ea quae sunt p. 27, 8 *praeditus* — p. 33, 12 *Scaeuo(lam)* scripta sunt ante Paradoxorum, qui liber proximus est ante Lucullum, verba 37 *tabula te stupidum.*

versatum dixi tertium; cuius manus in iis ipsis locis quos rasos rescripsit certissime potest agnosci. atque quod in vetustioribus duobus interdum suspicari licet non probare [1]), id in hoc correctore saepe paene manifestum est, adhibitum esse ab eo Vossianum **B** vel potius a duobus hominibus hos codices ita inter se comparatos ut saepe non semper aut alterius lectio in alterum transcriberetur aut nova quaedam efficeretur in utroque. hoc factum apparet p. 35, 4. 60, 50. 62, 28. 64, 26s. 82, 20. 86, 28; Vossiani **B** lectionem in **A** translatam videmus p. 31, 32. 54, 27. 59, 25. posui selecta tantum ex multis exempla, quae illius esse correctoris certum sit. sunt etiam quae ex **A** in **B** translata videantur [2]), apparetque interdum iudicium; velut p. 32, 11 *dubitari*, quod verum est, in **B** mutatum in *dubitare*, deinde illud in **B** restitutum, in **A** effectum, 33, 13 in utroque primo *gracchum* effectum, deinde *gracchos*. Hae rationes ea re etiam probabiliores fiunt quod quaedam indicio sunt Vossianos codices per aetates ac bibliothecas una migrasse. cumque quaternionum signis, de quibus dixi in imaginis praefatione p. III, constet codicem **A** olim fuisse in duas partes divisum atque tertius ille corrector munere suo non videatur functus esse nisi in posteriore parte, cuius Lucullus est, et cum bibliothecae Florentinae Laurentianae codex Mar- **F**
cianus 257 saec. X [3]), qui fere cum A^2B^2 consentit, ubi hi inter se discrepant, in priore parte ad B^2 se adplicare soleat, in posteriore ad A^2, non inepte conicitur huius ipsius codicis conficiendi causa collationem illam esse factam. [4]) Haec qui reputaverit atque adhibita editione mea maiore et imagine codicis **A** persecutus erit, non dubitabit opinor

---

1) Vide p. 47, 4 (*omnes* unde natum sit obscurum). 59, 25 (*enim* interpolatum). 68, 28. 78, 24. 80, 7. 86, 16, alia multa. p. 54, 24 *similises* coniuncto vero exitu cum falso B, inde *esse* insertum A^2B^2. 2) Vide p. 76, 27. 85, 20. 89, 5. 94, 11, alia. 3) Hoc usus videtur Hadoardus presbyter ad florilegium conficiendum quod edidit PSchwenke Philol. suppl. 5, 397ss., mihi in hoc fasciculo non fuit quod commemorarem.

4) Cf PSchwenke *Jahresber. üb. d. Fortschr. d. class. Alt.-Wiss.* 76 (1894) 229. In A p. 57, 17 in nomine Hortensi pro *h* minuscula littera grandis facta est a correctore et ante paragraphus picta; in F *H* maiuscula a librario scripta, a correctore paragraphus addita et in margine numerus ·*II*·. (similiter in V ante *haec* p. 58, 8 paragraphus, in margine a correctore recenti adscriptum *Nota. Incipit liber secundus*; item in N Lucullus divisus.) Cum in A p. 42, 27 versus incipiat a *(maxi)me*, proximus a *(dice)mus* v. 29, *cognitionem* ... *dicemus* om. F^1.

quin correctorum illorum, etiam si vetustissimi quaedam ab exemplis suis sumpserint, tamen auctoritatem aut nullam esse aut ambiguam aut eam qua facile possimus carere. Idemque cadit in codicis Vindobonensis correctores antiquissimos.[1]) E recentioribus unus is quem voco A^3 felix interdum fuit in coniectando. eadem de causa laudandus Florentini corrector (F^2), nec ex codice bibliothecae **M** universitatis Monacensis 528 saec. XI nihil eius modi accedit. hic recentiorum codicum magnae partis dux est, quorum alia pars e Vindobonensi correcto fluxit, tertia quaedam originem habet ex illis mixtam. hoc, quorum *dett.* notitiam plerumque a superioribus editoribus accepi, deteriorum nomine complector; quorum e numero etiam Ursini aliorumque libri fuisse existimandi sunt.

Quae cum ita sint, communis archetypi species semper repetenda est a primariis codicum AV et B lectionibus. atque cum illi ab hoc discrepant, neutra stirps semper maiore quam altera fide digna est; velut p. 96, 29 quod in B^1 est referre videtur ipsius archetypi corruptelam, longius illinc abiisse A^1 et V, similiter res se habere p. 97, 22 et 100, 27, atque in isdem sive neglegentia sive coniectura peccatum p. 94, 14 (et similiter p. 70, 24, ubi post *sibi* habuisse videntur *esse*); at plura veri vestigia servaverint p. 50, 29. 100, 12. 101, 4 (si HAUT natum ex ITAUT). saepe pari utramque stirpem auctoritate esse supra dixi. archetypus etsi praebebat quaedam vetustiorum litterarum vestigia permutatis inter se C et G, B et R, P et R, E et S, tamen multa sunt quae doceant ipsum e libro fluxisse minusculis litteris scripto; fueruntque in eo antiquae correctionis multa vestigia.[2])

Restat ut de adnotationis meae ratione pauca dicam, quae fere pariter et ad Academicum pertinebunt et ad Lucullum. nolui unius aut plurium codicum praeberi quasi imaginem, ut posset etiam silentio meo haberi fides; eam si qui quaerent iis satis editione maiore[3]) prospectum est. sed seligere studui quae pertinerent ad recuperandas iis

1) P. 55, 9 in margine adscriptum $\bar{q}$ i. e. *quaere*, huic adiectum *potest* atque hoc ipsum in Ciceronis verba intrusum; p. 60, 7 s. *percipi ab iis quae possint* om. V^1, *percipi* tantum add. V^2; p. 62, 1 *cum* ⟨*ex*⟩ *hoc* (cf. p. 61, 31); p. 64, 29 *tale* ⟨*vel*⟩ *quale* alter corrector, alter in margine scripsit *vel verum*.

2) Vide p. 26, 3. 5. 35, 10. 58, 25. 66, 12. 70, 13. 91, 18 ss.

3) Vide p. XVII n. 5. illud mihi monendum esse non sine admiratione didici, qui cupiat opiniones meas vel cognoscere vel

rationibus quibus dixi auctoritates in Academico codicum *Γ* et *Δ*, in Lucullo communis omnium archetypi. ex reliqua lectionum copia eas addidi quae viderentur aut perspicuitatis causa non posse abesse aut conferre aliquid ad emendationem. porro adscripsi ut par fuit testimonia scriptorum et grammaticorum, quorum quidem in his libris exiguus usus est, corruptio interdum magna; quae sententiarum potius sunt quam verborum ea praescripta nota *cf.* a ceteris discrevi; grammaticorum lemmata semicirculis inclusi. commemoravi denique emendandi pericula doctorum selecta, etiam mea nonnulla; quorum quae addendis vocabulis continentur ea magnam partem tantum exempli causa posita esse vix est quod moneam. Orthographiae in adnotatione rationem fere non habendam fuisse consentaneum est; quod ad genus et *quot* pro *quod* positum et similia refero, et aspirationem sive omissam sive falso additam. *i is* saepe scripsi cum uno alterove codice, saepe codicibus in diversa velut *ii hi hii* discedentibus, consentientibus in aspiratione codicibus tantum p. 47, 3. 19. 50, 21. 62, 30. 94, 5. 10. omisi in Luculli adnotatione nomen Philonis saepe detortum in *philio*, *filionis* similia. in Ciceronis verbis scribendis ea admisi quae viderentur in archetypis fuisse — unde in Academico codicem Parisinum *π* proxime in hoc genere abesse posui — nec ab illius usu abhorrere, constantia velut in adsimilandis praepositionibus similique genere non quaesita. notas ut *r. p.* et *tr. pl.* solutas dedi, praenomina semper notis scripsi. Graeca vocabula, ubi Cicero ipse peregrina esse significat, Graecis litteris scripsi, Latinas codices habent.

Dedicatum volo hunc libellum quamvis tenuem memoriae Academiae Wilhelmae Argentinensis iisque quorum in ea usus sum docta consuetudine. vidi illam ac sensi hostium fraude et insolentia turpiter oppressam; 'non est mortua sed dormit.'

Scr. Hammaburgi m. Octobri a. MCMXXI.

---

improbare, decere eum non maiorem tantum editionem inspicere verum etiam has minores.

SIGLA CODICUM

CICERONIS

ACADEMICI I

Δ
- π = Parisinus 6331
  - π_1 = Leidensis Perizonianus in fol. 25
  - π_2 = Vaticanus Palatinus 1511
  - ϱ = Amstelodamensis 80
- ω = deteriores
  - χ = eorum stirps una vel plures
  - ς = unus vel plures codices ex variis stirpibus

Γ
- σ = Neapolitanus IV G 43 (p. 8, 28—12, 3. 14, 8—20, 9)
- μ = Mutinensis Estensis α Q 5, 11
- ν = Neapolitanus IV G 46
  - ν_1 = Matritensis Aa 25
- γ = Gedanensis IX p. B 11
- φ = Laurentianus Strozzianus 37
  - φ_2 = Scorialensis T III 18

Ex Δ et Γ detrahendi ii codices qui quoque loco separatim nominantur.

LUCULLI
- A = Vossianus 84
  - F = Florentinus Marcianus 257
  - M = Monacensis 528
- V = Vindobonensis 189 (deficit inde a. p. 78, 28)
  - N = Nostradamensis Parisinus 17812 adhibitus ubi deficit V
- B = Vossianus 86
  - *dett.* = deteriores (sive unus ex iis sive plures)

$A^p = A^1$ primitus
$A^c = A^1$ e correctione
$A^m = A$ *in margine*
$A^p A^c A^2$ = dubium utrum A^p an A^1, A^c an A^2, A^2 an A^3
$\mathit{A}^1 = A^1$ lectione incerta sed veri simili
$[\mathit{A}^1] = A^1$ quid habuerit prorsus obscurum

similiter in aliis

AUGUSTINI CONTRA ACADEMICOS
- *Cas.* = Casinensis 171
- *Fris.* = Frisingensis Monacensis 89
- *Par.* = Parisinus 13369

NONI MARCELLI
- $A^A B^A C^A D^A$ stirpes codicum a Lindsayo sic signatae
- *B* = Bernensis 83
- *F* = Florentinus
- *G* = Wolfenbuttelanus
- *H* = Harleianus
- *L* = Leidensis 73

Inter Ciceronis verba * defectum significat, † corruptelam, ubi opus est paragraphi finem. capitum et paragraphorum numeri semicirculis circumscripti Halmiani sunt a Muellerianis discrepantes. fragmentis in margine adpictae stellulae significant singulae libro, binae Academicis non certo testimonio adscripta.

In adnotatione

add. = addidit
cf. = conferatur
del. = delevit
mg. = margo
om. = omittit
ras. = rasura

* = littera erasa
et[1] = et *quod in eo versu primum vel prius est*
expectabatur *dett. Rom.* spect- AVB] *lege* spectabatur AVB

NOTAE

Ald. = Aldina 1523
Ald. nep. = Aldus nepos 1583
Asc. = Ascensiana 1511
Asc.[2] = Ascensiana 1521
Ba. = Bake ad Cic. de legg. (1842) 305
Bai. = Baiter 1863
Bentl. = Rich. Bentleius ('amicus') apud Dav.
Camer. = Camerarius 1540
Chr. = Christ apud Ha.
Crat. = Cratandrina 1528
Dav. = Davisius 1725 vel 1736[1])
Dur. = Durand 1740
Ern. = Ernesti 1776
Fab. = Petrus Faber Arvernus (commentarii ad Acad. I et Luc. 1611, repetiti a Dav.)
Gerlach (Nonius 1842)
Goe. = Goerenz 1810
Gr. = Gruterus 1618
Gul. = Gulielmius apud Gr.
Guy. = Guyetus apud Dav.
Ha. = Halm 1861
Herm. = CFHermann (philol. 7 [1852] 473ss.)
Iun. = Hadr. Iunius (Nonius 1565)
Kay. = Kayser apud Bai.
RKl. = Reinh. Klotz 1855
Krische (Über Ciceros Akademika, Göttinger Studien 1845)
Lall. = Lallemand 1768
Lb. = Lambinus 1566
Lbm. = margo Lambinianae 1573
Linds. = Lindsay (Nonius 1903)
Mdv. = Madvig (emendatt. in Cic. libros philos. 1826)[1])
Man. = Paulus Manutius 1541—1560
Mue. = CFWMueller 1878
Patr. = Patricius (fragm. Cic. 1561 vel 1565)
Pius (Nonius 1510)
Pl. = Plasberg 1908 vel 1921
Quich. = Quicherat (Nonius 1872)
Reid 1885
Reitz. = Reitzenstein apud Pl. 1908
Rom. = Romana 1471
Roth (Nonius 1842)
Io. Scala apud Urs.
Sig. = Sigonius (fragm. Cic. 1559 vel 1560)

1) nisi alius locus indicatur.

St. = Stangl (Berl. philol. Wochenschr. 28 [1908] 1557 ss.)
Turn. = Turnebus (commentarius in Ac. 1 ex Commeliniana 1597 a Dav. repetitus)
Urs. = Fulvius Ursinus (in omnia opera Ciceronis notae 1581)
Va. = Vahlen apud Pl. 1908
Ven. = Veneta 1471
Ven.[2] = Veneta 1493 vel 1496
Vict. = Victorius 1536[1])
Wa. = Walker apud Dav.

Auctores librique Latini iisdem fere compendiis notantur quibus in Thesauro linguae Latinae (sed *GL.* = Grammatici Latini Keiliani), Graeci iis quae non putem cuiquam fore ambigua.

1) nisi alius locus indicatur.

ADDENDA ET CORRIGENDA

Ad praefationis p. XVII n. 6 vide p. 126 p. XX n. 3 adde: 'Certa vide p. 5, 21. 9, 6. 13. 16. 18, 3; dubia p. 13, 3. 8, 24. 13, 11; relectanea p. 4, 26. 7, 20. 8, 8. 27. 18, 23. In utroque omittendo peccatum esse conieci p. 5, 15.' In verbis Ciceronis p. 3, 24 post 〉 adde) 66, 10 post 'Pompeiani' vereor ne addendum sit 'mei', cf. p. X inf. 83, 23 scribe 'certe'. In margine p. 1 numeri versuum infra suas sedes detrusi 74 numerus 96 pertinet ad v. 3, 97 ad 22 In adnotatione p. 18, 29 scribe 'mihi quidem *ω*' 25, 11 scr. *GL. I 377, 13* 26, 1—28, 14 vide p. III v. 6 33, 21 pro V² scr. Vᵐ 47, 28 pro B¹ scr. B 52, 32 pro V² scr. Vᵐ 55, 25 vide p. XIII v. 192 56, 8 et 58, 20 scr. A¹V¹B¹ 59, 23 adde *cf. p. 54, 23* 60, 30 scr. A¹B¹ 61, 6 scr. B 64, 18 scr. V¹B¹ 67, 12 ante 'aut non' adde 11. 12 69, 17 ante 'qui' adde 18, dele idem ante *cf.* 72, 32 et 73, 1 (Ac. IV) vide p. XIII v. 191 73, 16 post '-a' scr. A²V²B[*A*¹] tecla V¹ 80, 7 post 'que' scr. A² 85, 4 post N scr. B¹ 88, 12 scr. Bᵖ 95, 2 scr. *dett.* 96, 8 pro V scr. N

Sero a Guilelmo Heraeo moneor p. 32, 13 fortasse scribendum 'Etrilius'.

M. TULLI CICERONIS

ACADEMICI

LIBRI QUATTUOR

LIBER PRIMUS

In Cumano nuper cum mecum Atticus noster esset, 1 1
nuntiatum est nobis a M. Varrone venisse eum Roma pridie vesperi et, nisi de via fessus esset, continuo ad nos venturum fuisse. quod cum audissemus, nullam moram interponendam putavimus quin videremus hominem nobiscum et studiis eisdem et vetustate amicitiae coniunctum; itaque confestim ad eum ire perreximus. paulumque cum ab eius villa abessemus, ipsum ad nos venientem vidimus; atque illum complexi, ut mos amicorum est (satis enim longo intervallo **), ad suam villam reduximus. hic pauca primo, 2
atque ea percunctantibus nobis ecquid forte Roma novi.

⟨Tum⟩ Atticus 'Omitte ista quae nec percunctari nec audire sine molestia possumus quaeso' inquit 'et quaere potius ecquid ipse novi. silent enim diutius Musae Varronis quam solebant, nec tamen istum cessare sed celare quae scribat existimo.'

'Minime vero' inquit ille; 'intemperantis enim arbitror esse scribere quod occultari velit; sed habeo magnum opus in manibus, quae iam pridem; ad hunc

---

deest σ] 8 ab *om.* Δ 10 satis enim Γ -eum Δ se visentium *Dav.* 11 ⟨non videramus inter nos⟩ *Reitz.* ⟨advenerat⟩ *Pl.* 12 ea *om.* χ ecquid *Man.* et si quid ΓΔ Romae γχ 14 *add. Reid* ⟨hic⟩ *St.* 16 quaere μπ[m] quare ΓΔ ecquid *Asc.* et quid ΓΔ 19—20 int. esse arb. scr. quidquam q. occ. velis *Hier. adv. Rufin. 1, 1* 21 opus magnum Δ qui γ[1] quod *Asc.* idque *Chr.*

enim ipsum' (me autem dicebat) 'quaedam institui, quae et sunt magna sane et limantur a me politius.'

3 Et ego 'Ista quidem' inquam 'Varro iam diu expectans non audeo tamen flagitare; audivi enim e Libone nostro, cuius nosti studium (nihil enim eius modi celare possumus), non te ea intermittere sed accuratius tractare nec de manibus umquam deponere. illud autem mihi ante hoc tempus numquam in mentem venit a te requirere. sed nunc postea quam sum ingressus res eas quas tecum simul didici mandare monumentis philosophiamque veterem illam a Socrate ortam Latinis litteris illustrare, quaero quid sit cur cum multa scribas genus hoc praetermittas, praesertim cum et ipse in eo excellas et id studium totaque ea res longe ceteris et studiis et artibus antecedat.'

2 Tum ille: 'Rem a me saepe deliberatam et mul-
4 tum agitatam requiris. itaque non haesitans respondebo, sed ea dicam quae mihi sunt in promptu, quod ista ipsa de re multum ut dixi et diu cogitavi. nam cum philosophiam viderem diligentissime Graecis litteris explicatam, existimavi si qui de nostris eius studio tenerentur, si essent Graecis doctrinis eruditi, Graeca potius quam nostra lecturos, sin a Graecorum artibus et disciplinis abhorrerent, ne haec quidem curaturos, quae sine eruditione Graeca intellegi non possunt. itaque ea nolui scribere quae nec indocti
5 intellegere possent nec docti legere curarent. Vides autem eadem ipse; didicisti enim non posse nos Amafinii aut Rabirii similes esse, qui nulla arte adhibita de rebus ante oculos positis vulgari sermone disputant, nihil definiunt nihil partiuntur nihil apta interrogatione concludunt, nullam denique artem esse nec dicendi nec

---

deest σ] 1 enim Γ eum Δ *om. Asc.* 6 enim Δ eum Γ 13 cum ⟨tam⟩ *Pl.* 14 hoc genus νγφ 19 sed] et *Ba.* 25 haec Δν hoc Γ 27 possent π nolui Δγ uolui Γ 29 Amafinii χ -fanii ΓΔ

disserendi putant; nos autem praeceptis dialecticorum
et oratorum etiam, quoniam utramque vim virtutem
esse nostrì putant, sic parentes ut legibus verbis
quoque novis cogimur uti, quae docti ut dixi a
Graecis petere malent, indocti ne a nobis quidem
accipient, ut frustra omnis suscipiatur ⟨labor⟩. Iam 6
vero physica, si Epicurum id est si Democritum pro-
barem, possem scribere ita plane ut Amafinius. quid
est enim magnum, cum causas rerum efficientium
sustuleris, de corpusculorum (ita enim appellat atomos)
concursione fortuita loqui? nostra tu physica nosti;
quae cum contineantur ex effectione et ex materia ea
quam fingit et format effectio, adhibenda etiam geo-
metria est; quam quibusnam quisquam enuntiare verbis
aut quem ad intellegendum poterit adducere? Haec
ipsa de vita et moribus et de expetendis fugiendisque
rebus illi simpliciter, pecudis enim et hominis idem
bonum esse censent; apud nostros autem non ignoras
quae sit et quanta subtilitas. sive enim Zenonem se- 7
quare, magnum est efficere ut quis intellegat quid
sit illud verum et simplex bonum quod non possit
ab honestate seiungi (quod bonum quale sit negat
omnino Epicurus ⟨se⟩ sine voluptatibus sensum mo-
ventibus ne suspicari ⟨quidem⟩; si vero Academiam
veterem persequemur, quam nos ut scis probamus,
quam erit illa acute explicanda nobis, quam argute
quam obscure etiam contra Stoicos disserendum. To-
tum igitur illud philosophiae studium mihi quidem
ipse sumo et ad vitae constantiam quantum possum

---

deest σ] 2 etiam *Γχ* et *ω* *cf. Quint. inst. 2,20,9* 4 quamquam *Δ* 5 malent *ν* mallent *ΓΔ* 6 accipient *Dav.* -unt *ΓΔ* *add.* *γ*ᵐ *ω* 8 possum *χ* Amafinius ς -fanius *ΓΔ* 11 physicam *Δ* 12 cum *om.* *ω* 13 etiam *Γ* enim *Δ* 14 quam *Γ* quoniam *Δ* 17 illi enim simpl. pec. et *Δ* 18 autem *Lb.* enim *ΓΔ* 23 *add. Lb.* 24 ne *Dur.* nec *ΓΔ* *add. Dur.* 25 persequamur π_1 *ω* -quimur *μ* suspicamur *ν* nos *γ*ᵐ ς non *ΓΔ* 26 erunt *Ern.* 28 igitur illud *Δν* illud igitur *Γ* 29 quantam *Δ*

et ad delectationem animi, nec ullum arbitror, ut apud Platonem est, maius aut melius a diis datum munus
8 homini; sed meos amicos in quibus est studium in Graeciam mitto id est ad Graecos ire iubeo, ut ex [a] fontibus potius hauriant quam rivulos consectentur. quae autem nemo adhuc docuerat nec erat unde studiosi scire possent, ea quantum potui (nihil enim magnopere meorum miror) feci ut essent nota nostris: a Graecis enim peti non poterant ac post L. Aelii nostri occasum ne a Latinis quidem. et tamen in illis veteribus nostris, quae Menippum imitati non interpretati quadam hilaritate conspersimus, multa admixta ex intima philosophia, multa dicta dialectice, quae quo facilius minus docti intellegerent, iucunditate quadam ad legendum invitati; in laudationibus, in his ipsis antiquitatum prooemiis philosophiae ⟨more⟩ scribere voluimus, si modo consecuti sumus.'

3 9 Tum ego 'Sunt' inquam 'ista Varro. nam nos in nostra urbe peregrinantis errantisque tamquam hospites tui libri quasi domum deduxerunt, ut possemus aliquando qui et ubi essemus agnoscere. tu aetatem patriae tu descriptiones temporum, tu sacrorum iura tu sacerdotum, tu domesticam tu bellicam disciplinam, tu sedum regionum locorum tu omnium divinarum humanarumque rerum nomina genera officia causas aperuisti; plurimum quidem poetis nostris omninoque Latinis et litteris luminis et verbis attulisti atque ipse varium et elegans omni fere numero poema fecisti, philosophiamque multis locis inchoasti, ad im-

---

deest σ] 2 *Plat. Tim. 47 B* 4 id est *om.* γ id . . . iubeo *del. Lb.* ex [a] *Ha.* ea a *ΓΔ* 5 haur. riu. quam *(hoc in ras.)* sectentur π 9 L. Aelii *Camer.* Laelii *ΓΔ* 16 prohemiis *Δ* praemiis *Γ* 17 *add. Pl.* uolumus π 18 sunt ⟨uera⟩ *Γ*. *an* s. vero? 18—26 nos . . . aperuisti *Aug. civ. 6, 2* 20 reduxerunt ς *Aug.* 22 discr. *cod. Aug. l Mue.* 23 sacerdotem πμ¹νφ bellicam] publicam *Aug.* 24 sedum *vel* -ium *codd. Aug. plerique* sedem *ΓΔ* 26 plurimumque p. ς *Ald.* -que idem p. *Gr.* ⟨a⟩ poetis *Δ*

pellendum satis, ad edocendum parum. Causam autem 10
probabilem tu quidem affers: aut enim Graeca legere malent qui erunt eruditi, aut ne haec quidem qui illa nescient. sed eam mihi non sane probas; immo vero et haec qui illa non poterunt, et qui Graeca poterunt non contemnent sua. quid enim causae est cur poetas Latinos Graecis litteris eruditi legant, philosophos non legant? an quia delectat Ennius Pacuvius Accius multi alii, qui non verba sed vim Graecorum expresserunt poetarum — quanto magis philosophi delectabunt, si ut illi Aeschylum Sophoclem Euripidem sic hi Platonem imitentur Aristotelem Theophrastum. oratores quidem laudari video si qui e nostris Hyperidem sint aut Demosthenem imitati. Ego 11
autem Varro (dicam enim ut res est), dum me ambitio dum honores dum causae, dum rei publicae non solum cura sed quaedam etiam procuratio multis officiis implicatum et constrictum tenebat, animo haec inclusa habebam et ne obsolescerent renovabam cum licebat legendo; nunc vero et fortunae gravissimo percussus vulnere et administratione rei publicae liberatus doloris medicinam a philosophia peto et otii oblectationem hanc honestissimam iudico. aut enim huic aetati hoc maxime aptum est, aut his rebus si quas dignas laude gessimus hoc in primis consentaneum, aut etiam ad nostros cives erudiendos nihil utilius, aut si haec ita non sunt nihil aliud video quod agere possimus. Brutus quidem noster excellens omni genere 12
laudis sic philosophiam Latinis litteris persequitur ni-

---

deest σ] 3 malent ν mallent ΓΔ haec πχ hoc ωγφ *ambigue* μν 4 nesciunt Δ ea m. n. sane Γ da mihi nunc (non π^1?) satisne Δ eam *Turn.* 5 poterunt ς potuerunt ΓΔ 6 potuerunt Γχ contempnent φ -nant ΓΔ 9 Actius Γρ 11 ut illi Δ (si ut . . . euripidem *in ras.* π) fuerint Γ (-runt μ) Aeschinem Δ 12 mirentur Γ 14 sunt *Ha.* 15 a. V. *Pl.* autem Δ uarro Γ 18 animo *om.* Δ 20 perculsus χ *Lb.* 21 et *om.* Γ

hil ut isdem de rebus Graeca desideres; et eandem quidem sententiam sequitur quam tu, nam Aristum Athenis audivit aliquamdiu, cuius tu fratrem Antiochum. quam ob rem da quaeso te huic etiam generi litterarum.'

4 13 Tum ille: 'Istuc quidem considerabo, nec vero sine te. sed de te ipso quid est' inquit 'quod audio?'

'Quanam' inquam 'de re?'

VA. 'Relictam a te veterem Academiam' inquit, 'tractari autem novam.'

'Quid ergo' inquam 'Antiocho id magis licuerit nostro familiari, remigrare in domum veterem e nova, quam nobis in novam e vetere? certe enim recentissima quaeque sunt correcta et emendata maxime. quamquam Antiochi magister Philo, magnus vir ut tu existimas ipse, †negaret in libris, quod coram etiam ex ipso audiebamus, duas Academias esse, erroremque eorum qui ita putarent coarguit.'

VA. 'Est' inquit 'ut dicis; sed ignorare te non arbitror quae contra Philonis Antiochus scripserit.'

14 *CIC.* 'Immo vero et ista et totam veterem Academiam, a qua absum tam diu, renovari a te nisi molestum est velim', et simul 'adsidamus' inquam 'si videtur.'

VA. 'Sane istuc quidem' inquit, 'sum enim admodum infirmus.. sed videamus idemne Attico placeat fieri a me quod te velle video.'

'Mihi vero' ille; quid est enim quod malim quam ex Antiocho iam pridem audita recordari et simul videre satisne ea commode dici possint Latine?'

Quae cum essent dicta, in conspectu consedimus omnes.

---

deest σ] 1 ut] in Γ (ut nihil in γ) Graecia Δ desideres *Ald. nep.* -et ΓΔ 3 athetus π fratrem tu Γ 9 Academiam *Bentl.* iam ΓΔ 15 pholo Γ estimas *vel* ex(s)t- Γ 16 negat *Dav.* negare solet *Pl.* 20 scripsit γφ 21 ista ς -am ΓΔ 22 absum tam χ -iam γ^{2} absuntam ν absumptam $\pi\mu\nu_1$ ass- $\omega\gamma^1\varphi$ 24 istud Δν quid est πχ 30 essent γς sint ΓΔ sunt ς *del. Gul.*

Tum Varro ita exorsus est: 'Socrates mihi vide- 15
tur, id quod constat inter omnes, primus a rebus occultis et ab ipsa natura involutis, in quibus omnes ante eum philosophi occupati fuerunt, avocavisse philosophiam et ad vitam communem adduxisse, ut de virtutibus et de vitiis omninoque de bonis rebus et malis quaereret, caelestia autem vel procul esse a nostra cognitione censeret vel, si maxime cognita essent, nihil tamen ad bene vivendum. hic in omnibus 16
fere sermonibus, qui ab is qui illum audierunt perscripti varie copioseque sunt, ita disputat ut nihil affirmet ipse refellat alios, nihil se scire dicat nisi id ipsum, eoque praestare ceteris, quod illi quae nesciant scire se putent, ipse se nihil scire id unum sciat, ob eamque rem se arbitrari ab Apolline omnium sapientissimum esse dictum, quod haec esset una hominis sapientia, non arbitrari sese scire quod nesciat. quae cum diceret constanter et in ea sententia permaneret, omnis eius oratio tantum in virtute laudanda et in hominibus ad virtutis studium cohortandis consumebatur, ut e Socraticorum libris maximeque Platonis intellegi potest. Platonis autem auctoritate, 17
qui varius et multiplex et copiosus fuit, una et consentiens duobus vocabulis philosophiae forma instituta est Academicorum et Peripateticorum, qui rebus congruentes nominibus differebant. nam cum Speusippum sororis filium Plato philosophiae quasi heredem reliquisset, duo autem praestantissimo studio atque doctrina, Xenocratem Calchedonium et Aristotelem Stagiritem, qui erant cum Aristotele Peripatetici dicti sunt, quia disputabant inambulantes in Lycio, illi

deest σ] 3 omnibus Δ 6 de[1] *om.* Δ 11 que *om.* πχ 13 pr. ⟨se⟩ μ; praestarem π^1 (ceteris *in ras.*) 14 putent Δν -ant Γ 15 se rem Γ 17 omnis Δ. *cf. Plato apol. 23 A Lact. ira 1,6 s. epit. 35,5* se γφ 19 tantum *Dav. ad Lact. epit. 37* tam ΓΔ tamen *vel* tum ς 20 hom. ⟨omnibus⟩ Δ ⟨o.⟩ h. ς 24 constituta Γ 28 duos $\pi^2\pi_1\pi_2\varrho\gamma^2\varphi^c$ praestantissimos μν

autem, quia Platonis instituto in Academia, quod est alterum gymnasium, coetus erant et sermones habere soliti, e loci vocabulo nomen habuerunt. sed utrique Platonis ubertate completi certam quandam disciplinae formulam composuerunt et eam quidem plenam ac refertam, illam autem Socraticam dubitanter de omnibus rebus et nulla affirmatione adhibita consuetudinem disserendi reliquerunt. ita facta est, quod minime Socrates probabat, ars quaedam philosophiae et rerum
18 ordo et descriptio disciplinae. Quae quidem erat primo duobus ut dixi nominibus una; nihil enim inter Peripateticos et illam veterem Academiam differebat. abundantia quadam ingenii praestabat, ut mihi quidem videtur, Aristoteles, sed idem fons erat utrisque et eadem rerum expetendarum fugiendarumque partitio.

5 Sed quid ago' inquit 'aut sumne sanus qui haec vos doceo? nam etsi non sus Minervam ut aiunt, tamen inepte quisquis Minervam docet.'

Tum Atticus 'Tu vero' inquit 'perge Varro; valde enim amo nostra atque nostros, meque ista delectant cum Latine dicuntur et isto modo.'

'Quid me' inquam 'putas, qui philosophiam iam professus sim populo nostro me exhibiturum.'

19 *VA.* 'Pergamus igitur' inquit, 'quoniam placet. Fuit ergo iam accepta a Platone philosophandi ratio triplex, una de vita et moribus, altera de natura et rebus occultis, tertia de disserendo et quid verum quid falsum quid rectum in oratione pravumve quid consentiens quid repugnet iudicando.

---

deest σ] 1 quia $\Gamma\pi$ qui $\omega\nu$ 6 dubitanter *Bai.* -tantem Γ -tationem Δ (tionem *in ras.* π) 7 consuetudine $\mu\nu$; adh. cons. *in. ras.* π 8 est ⟨disserendi⟩ Δ (diss. *in ras.* π) 13 mihi uid. quidem $\Gamma\Delta$ *transposuit* μ^c (q. *in ras.* π) 15 fugiendarumque *om.* π 17 sus] sum $\nu_1\gamma^1\varphi$ (Minerua γ^1) sum sus π^1? 22 prof. iam Γ 23 sim $\Delta\nu$ sum Γ me *om.* Δ 24 inquit *om.* $\Gamma\chi$ 25 rat. phil. π^1 27 uerum ⟨et⟩ Δ

28 prauumue *accedit* σ 29 consentiens ⟨sit⟩ *Goer.* repugnat σ -ans ς -ans esset *Mue.*

Ac primum illam partem bene vivendi a natura petebant eique parendum esse dicebant, neque ulla alia in re nisi in natura quaerendum esse illud summum bonum quo omnia referrentur, constituebantque extremum esse rerum expetendarum et finem bonorum adeptum esse omnia e natura et animo et corpore et vita. corporis autem alia ponebant esse in toto alia in partibus, valetudinem vires pulchritudinem in toto, in partibus autem sensus integros et praestantiam aliquam partium singularum, ut in pedibus celeritatem, vim in manibus, claritatem in voce, in lingua etiam explanatam vocum impressionem; animi autem 20
quae essent ad comprehendendam ingeniis virtutem idonea, eaque ab his in naturam et mores dividebantur. naturae celeritatem ad discendum et memoriam dabant, quorum utrumque mentis esset proprium et ingenii; morum autem putabant studia esse et quasi consuetudinem, quam partim assiduitate exercitationis partim ratione formabant, in quibus erat ipsa philosophia; in qua quod inchoatum est neque ⟨absolutum⟩ progressio quaedam ad virtutem appellatur, quod autem absolutum, id est virtus, quasi perfectio naturae omniumque rerum quas in animis ponunt una res optima. ergo haec animorum; vitae autem (id enim 21
erat tertium) adiuncta esse dicebant quae ad virtutis usum valerent. Iam virtus in animi bonis et in corporis cernitur et in quibusdam quae non tam naturae quam beatae vitae adiuncta sunt. hominem enim esse censebant quasi partem quandam civitatis et universi generis humani, eumque esse coniunctum cum hominibus humana quadam societate. ac de summo quidem

1 primam *Δ* 3 summum illud *πσμν* 4 referrentur *Δ*; -ere- *Γ* 6 omn. e nat. *om.* *Γ* anima *Γ* 13 ingenii *Γ* *del. Man.* 18 exerc. ass. *Δ* 19 phil. ipsa *Δ* 20 *add.* *χ* ⟨perfectum⟩ *alii* 22 abs., virtus, id est q. *Chr.* 26 nam *Goer.* in[1] *et*[2] *om.* *Δ* 27 et *om.* *Δ* 28 enim *om.* *Δ* autem *Mue.* 28—29 esse *post* quandam *σμν* 31 hum.] communi *IFGronovius observ. 3, 6*

atque naturali bono sic agunt; cetera autem pertinere ad id putant aut adaugendum aut [ad] tenendum, ut divitias ut opes ut gloriam ut gratiam. Ita tripertita
6 ab his inducitur ratio bonorum. atque haec illa sunt
22 tria genera quae putant plerique Peripateticos dicere. id quidem non falso; est enim haec partitio illorum; illud imprudenter, si alios esse Academicos qui tum appellarentur alios Peripateticos arbitrantur. communis haec ratio, et utrisque hic bonorum finis videbatur, adipisci quae essent prima in natura quaeque ipsa per sese expetenda aut omnia aut maxima; ea sunt autem maxima, quae in ipso animo atque in ipsa virtute versantur. itaque omnis illa antiqua philosophia sensit in una virtute esse positam beatam vitam, nec tamen beatissimam nisi adiungerentur etiam corporis et cetera quae supra dicta sunt ad virtutis usum ido-
23 nea. Ex hac descriptione agendi quoque aliquid in vita et officii ipsius initium reperiebatur, quod erat in conservatione ⟨sui et in appetitione⟩ earum rerum quas natura praescriberet. hinc gignebatur fuga desidiae voluptatumque contemptio, ex quo laborum dolorumque susceptio multorum magnorum⟨que⟩ recti honestique causa et earum rerum quae erant congruentes cum praescriptione naturae; unde et amicitia exsistebat et iustitia atque aequitas, eaeque et voluptatibus et multis vitae commodis anteponebantur. Haec quidem fuit apud eos morum institutio et eius partis quam primam posui forma atque descriptio.

24 De natura autem (id enim sequebatur) ita dicebant ut eam dividerent in res duas, ut altera esset

---

2 aut ad agendum *Δν* *om.* ς tuendum ς 7 tum *Asc.* dum *ΓΔ* 9 videbatur *Asc.* uideatur *ΓΔ* uidetur *γφ* 10 prima in *Γχ* in prima *Δ* in *del. Dav.* 13 illa ant. $\Delta\nu_1\varphi_2$ ant. illa *Γ* *om.* *ν* 15 etiam *Γπ* et *ω* 17 discr. *Mue.* 19 *add. Pl.* 22 *add. ω; an* ⟨et⟩ magn.? 24 descriptione *Δ* 28 partis *Wa.* artis *ΓΔ* 30—p. 11, 4 *cf. Lact. inst. 7,3,1* 30 docebant *Γ*

efficiens, altera autem quasi huic se praebens, eaque efficeretur aliquid. in eo quod efficeret vim esse censebant, in eo autem quod efficeretur tantum modo materiam quandam; in utroque tamen utrumque: neque enim materiam ipsam cohaerere potuisse si nulla vi contineretur, neque vim sine aliqua materia; nihil est enim quod non alicubi esse cogatur. sed quod ex utroque, id iam corpus et quasi qualitatem quandam nominabant — dabitis enim profecto ut in rebus inusitatis, quod Graeci ipsi faciunt a quibus haec iam diu tractantur, utamur verbis interdum inauditis.' 'Nos 7 25 vero' inquit Atticus; 'quin etiam Graecis licebit utare cum voles, si te Latina forte deficient.' *VA*. 'Bene sane facis; sed enitar ut Latine loquar, nisi in huiusce modi verbis ut philosophiam aut rhetoricam aut physicam aut dialecticam appellem, quibus ut aliis multis consuetudo iam utitur pro Latinis. qualitates igitur appellavi quas ποιότητας Graeci vocant, quod ipsum apud Graecos non est vulgi verbum sed philosophorum, atque id in multis; dialecticorum vero verba nulla sunt publica, suis utuntur. et id quidem commune omnium fere est artium; aut enim nova sunt rerum novarum facienda nomina aut ex aliis transferenda. quod si Graeci faciunt qui in his rebus tot iam saecla versantur, quanto id nobis magis concedendum est, qui haec nunc primum tractare conamur.' 'Tu vero' 26 inquam 'Varro bene etiam meriturus mihi videris de tuis civibus, si eos non modo copia rerum auxeris, ut effecisti, sed etiam verborum.' *VA*. 'Audebimus ergo' inquit 'novis verbis uti te auctore, si necesse erit. — earum igitur qualitatum sunt aliae principes

---

1 ea qua *Man.* ex qua *Turn.* ex eaque *Mue.* ea *nominativus* 2 efficerentur *Γϱ¹* 3 tantum modo *om. Δ* 9 habitis *Γ* 14 ⟨ut⟩ in *π¹* eiusce *Γχ* 17*s. cf. Mart. Cap. 5,510* 22*s. cf. fin. 3,3 nat. deor. 1,44 frg. inc. K 10 Hier. in Gal. 3,26* 25 m. n. *Δ* n. maius *π"σμν* 29 ut fecisti ς uti f- *RKl.* 31 erit *Γπχ* est *ω*

aliae ex his ortae. principes sunt unius modi et simplices; ex his autem ortae variae sunt et quasi multiformes. itaque aer (hoc quoque utimur enim pro Latino) et ignis et aqua et terra prima sunt; ex his autem ortae animantium formae earumque rerum quae gignuntur e terra. ergo illa initia et ut e Graeco vertam elementa dicuntur; e quibus aer et ignis movendi vim habent et efficiendi, reliquae partes accipiendi et quasi patiendi, aquam dico et terram. quintum genus, e quo essent astra mentesque, singulare eorumque quattuor quae supra dixi dissimile Aristoteles quoddam
27 esse rebatur. Sed subiectam putant omnibus sine ulla specie atque carentem omni illa qualitate (faciamus enim tractando usitatius hoc verbum et tritius) materiam quandam, ex qua omnia expressa atque effecta sint, quae tota omnia accipere possit omnibusque modis mutari atque ex omni parte eoque etiam interire, non in nihilum sed in suas partes, quae infinite secari ac dividi possint, cum sit nihil omnino in rerum natura minimum quod dividi nequeat. quae autem moveantur omnia intervallis moveri, quae intervalla
28 item infinite dividi possint. et cum ita moveatur illa vis quam qualitatem esse diximus, et cum sic ultro citroque versetur, et materiam ipsam totam penitus commutari putant et illa effici quae appellant qualia; e quibus in omni natura cohaerente et continuata cum omnibus suis partibus unum effectum esse mundum, extra quem nulla pars materiae sit nullumque corpus. Partis autem esse mundi omnia quae insint in eo, quae natura sentiente teneantur, in qua

---

3 *inde ab* hoc *rursus deest* σ hoc *om.* Δ enim] iam *Ha.* 4 et[1] *om.* Δ primae ς 10 singulares Γω 11 Arist. *cf. AKail diss. phil. Vind. 11, 90* 12 putant χ -at Δ -abant Γ 15 efficta *Turn.* 16 possit χ -sunt Γ -sint Δν 17 mutari ς? *Dav.* -re ΓΔ eque Γ eamque *Chr.* 24 introque π in utroque ω totam ipsam Γ 26 in *del. Dav.* cohaerente Γπ[m] χ cohercente Δ 27 unum *om.* Δ 28 mat. pars Γ

ratio perfecta insit, quae sit eadem sempiterna (nihil enim valentius esse a quo intereat); quam vim ani- 29 mum esse dicunt mundi, eandemque esse mentem sapientiamque perfectam, quem deum appellant, omniumque rerum quae sunt ei subiectae quasi prudentiam quandam procurantem caelestia maxime, deinde in terris ea quae pertineant ad homines; quam interdum eandem necessitatem appellant, quia nihil aliter possit atque ab ea constitutum sit, inter⟨dum⟩ ** quasi fatalem et immutabilem continuationem ordinis sempiterni, non numquam quidem eandem fortunam, quod efficiat multa improvisa et necopinata nobis propter obscuritatem ignorationemque causarum.

Tertia deinde philosophiae pars, quae erat in ratione 8 et in disserendo, sic tractabatur ab utrisque. 30 Quamquam oriretur a sensibus tamen non esse iudicium veritatis in sensibus. mentem volebant rerum esse iudicem, solam censebant idoneam cui crederetur, quia sola cerneret id quod semper esset simplex et unius modi et tale quale esset (hanc illi *ἰδέαν* appellabant, iam a Platone ita nominatam, nos recte speciem possumus dicere). sensus autem omnis hebetes 31 et tardos esse arbitrabantur nec percipere ullo modo res eas quae subiectae sensibus viderentur, quod essent aut ita parvae ut sub sensum cadere non possent, aut ita mobiles et concitatae ut nihil umquam unum esset ⟨et⟩ constans, ne idem quidem, quia continenter laberentur et fluerent omnia. itaque hanc omnem partem

---

deest σ] 3 esse² *om.* Γ 5 sint *Mue.* providentiam *Lb.* 7 pertinent $\varrho^1\omega\mu$ 9 interdum π_1, *idem et* item π^m inter ΓΔ ⟨seriem causarum⟩ *Pl.* 11 non] num π quidem *om.* Γ 11—13 fortunam — — quod multa eff. inopinata nobis . . . causarum *Lact. inst. 3, 29, 3, cf. ibid. 18* (ign. rerum atque caus.) 12 et ς? *Lb.* haec ΓΔ ac *Ha.* 16 non *om.* Γ; tamen non *in ras.* π 17—18 esse rerum νγφ 20 appellabant Γω -labantur μ^1 -lant πγ 24 quod Γ quae Δ 27 *add. Ha.* ⟨aut⟩ *Reid* ne idem *Man.* eidem ΓΔ 28—p. 14, 1 itaque . . . appellabant *Non. p. 148* (opinabile) 28 artem *Non.*

32 rerum opinabilem appellabant; scientiam autem nusquam esse censebant nisi in animi notionibus atque rationibus. qua de causa definitiones rerum probabant et has ad omnia de quibus disceptabatur adhibebant; verborum etiam explicatio probabatur, id est qua de causa quaeque essent ita nominata, quam ἐτυμολογίαν appellabant; post argumentis quibusdam et quasi rerum notis ducibus utebantur ad probandum et ad concludendum id quod explanari volebant. in qua tradebatur omnis dialecticae disciplina id est orationis ratione conclusae; huic quasi ex altera parte oratoria vis dicendi adhibebatur, explicatrix orationis perpetuae ad persuadendum accommodatae.

33 Haec forma erat illis prima, a Platone tradita; cuius quas acceperim dissupationes si vultis exponam.'

'Nos vero volumus' inquam, 'ut pro Attico etiam respondeam.'

ATT. 'Et recte quidem' inquit 'respondes; praeclare enim explicatur Peripateticorum et Academiae veteris auctoritas.'

9 *VA.* 'Aristoteles igitur primus species quas paulo ante dixi labefactavit, quas mirifice Plato erat amplexatus, ut in iis quiddam divinum esse diceret. Theophrastus autem, vir et oratione suavis et ita moratus ut prae se probitatem quandam et ingenuitatem ferat, vehementius etiam fregit quodam modo auctoritatem veteris disciplinae; spoliavit enim virtutem suo decore imbecillamque reddidit, quod negavit in
34 ea sola positum esse beate vivere. Nam Strato eius auditor quamquam fuit acri ingenio tamen ab ea

---

deest σ] 1 opinabilium *Goer.* appellabat *Non.?* 2 notionibus ς*? Lb.* mot- *ΓΔ* 5 explicari *Γ* probatur *ω* 6 esset *μ*ᵖ*πχ* 7 quibusdam *om. Δ* 7—8 et rer. not. quasi duc. *Dav.* 8 ad prob. *rursus accedit σ* 9 in quo *Man.* denique *Mue.* 10 dialectica *ω* 11 conclusa *ϱω* 14 forma *om. Δ* 15 dissupationes *Bai.* disputat- *ΓΔ* 18 quidem *om. Δ* 21 igitur *om. Δ* 22 quas . . . erat ⟨amplexatus⟩ *pars codicum Non. p. 470* 26 ferret *Ern.*

disciplina omnino semovendus est; qui cum maxime
necessariam partem philosophiae, quae posita est in
virtute et in moribus, reliquisset totumque se ad in-
vestigationem naturae contulisset, in ea ipsa plurimum
dissedit a suis. Speusippus autem et Xenocrates, qui
primi Platonis rationem auctoritatemque susceperant,
et post eos Polemo et Crates unaque Crantor in
Academia congregati diligenter ea quae a superiori-
bus acceperant tuebantur. Iam Polemonem audiverant
assidue Zeno et Arcesilas. sed Zeno, cum Arcesi- 35
lam anteiret aetate valdeque subtiliter dissereret et
peracute moveretur, corrigere conatus est disciplinam.
eam quoque si videtur correctionem explicabo, sicut
solebat Antiochus.'

'Mihi vero' inquam 'videtur, quod vides idem signifi-
care Pomponium.'

VA. 'Zeno igitur nullo modo is erat qui ut Theo- 10
phrastus nervos virtutis inciderit, sed contra qui
omnia quae[que] ad beatam vitam pertinerent in una
virtute poneret nec quicquam aliud numeraret in
bonis idque appellaret honestum quod esset simplex
quoddam et solum et unum bonum. cetera autem 36
etsi nec bona nec mala essent tamen alia secundum
naturam dicebat alia naturae esse contraria; his
ipsis alia interiecta et media numerabat. quae autem
secundum naturam essent ea sumenda et quadam aesti-
matione dignanda docebat, contraque contraria; neutra
autem in mediis relinquebat, in quibus ponebat nihil
omnino esse momenti. sed quae essent sumenda, ex 37
iis alia pluris esse aestimanda alia minoris. quae pluris
ea praeposita appellabat, reiecta autem quae minoris.
Atque ut haec non tam rebus quam vocabulis com-

---

3 in *om.* $\mu\gamma\varphi$ 7 Polemon Γ Crantor $\pi^2\omega\gamma^2$ Cratero γ Crator $\Gamma\Delta$ 8 eis $\pi\chi$ 9 utebantur Δ 10 Archesilaus χ Archesilaum $\pi^1\omega$ 18 neruis π incideret ς *Lb.* -rent ν 19 *om.* ς quaecumque *Reid* 22 *omissa turpitudo* 27 dignando π^1? Γ dicebat *Lb.*

mutaverat, sic inter recte factum atque peccatum officium et contra officium media locabat quaedam, recte facta sola in bonis actionibus ponens, prave id est peccata in malis; officia autem conservata praeter-
38 missaque media putabat ut dixi. cumque superiores non omnem virtutem in ratione esse dicerent sed quasdam virtutes quasi natura aut more perfectas, hic omnis in ratione ponebat. cumque illi ea genera virtutum quae supra dixi seiungi posse arbitrarentur, hic nec id ullo modo fieri posse disserebat, nec virtutis usum modo ut superiores sed ipsum habitum per se esse praeclarum, nec tamen virtutem cuiquam adesse quin ea semper uteretur. cumque perturbationem animi illi ex homine non tollerent naturaque et condolescere et concupiscere et extimescere et efferri laetitia dicerent, sed ea contraherent in angustumque deducerent, hic omnibus his quasi morbis voluit carere
39 sapientem. cumque eas perturbationes antiqui naturales esse dicerent et rationis expertes aliaque in parte animi cupiditatem alia rationem collocarent, ne his quidem assentiebatur; nam et perturbationes voluntarias esse putabat opinionisque iudicio suscipi et omnium perturbationum matrem esse arbitrabatur immoderatam quandam intemperantiam. Haec fere de moribus.

11 De naturis autem sic sentiebat, primum ut in quattuor initiis rerum illis quintam hanc naturam, ex qua superiores sensus et mentem effici rebantur, non adhiberet; statuebat enim ignem esse ipsam naturam quae quidque gigneret et mentem atque sensus. discrepabat etiam ab isdem, quod nullo modo arbitrabatur quicquam effici posse ab ea quae expers esset cor-

---

4 conservata *Pl.* et serv- *ΓΔ* serv- *Lb.* 6 diceret *πχ* 7 quasi *Γ* que *π*[1] *om.* *π*[2]*ω* 9 *cf. p. 9, 26 s.* 10 hic . . . disserebat *om.* *ω* 14 et] eum *Dav.* 20 ⟨in⟩ alia *Lb.* 23 arb. matr. esse *ρω* 26 ut in] ut *ς? Asc.* uti *Bai.* 30 et] etiam *Reid* 31 arbitrabantur *Γ*

poris, cuius generis Xenocrates et superiores etiam animum esse dixerant, nec vero aut quod efficeret aliquid aut quod efficeretur posse esse non corpus.

Plurima autem in illa tertia philosophiae parte mu- 40
tavit. in qua primum de sensibus ipsis quaedam dixit nova, quos iunctos esse censuit e quadam quasi impulsione oblata extrinsecus, quam ille φαντασίαν, nos visum appellemus licet, et teramus hoc quidem verbum, erit enim utendum in reliquo sermone saepius — sed ad haec quae visa sunt et quasi accepta sensibus assensionem adiungit animorum, quam esse vult in nobis positam et voluntariam. visis non omnibus 41
adiungebat fidem sed is solum quae propriam quandam haberent declarationem earum rerum quae viderentur; id autem visum cum ipsum per se cerneretur, comprehendibile — feretis haec?' *ATT.* 'nos vero' inquit; 'quonam enim alio modo καταληπτὸν diceres?' — *VA.* 'sed cum acceptum iam et approbatum esset, comprehensionem appellabat, similem is rebus quae manu prenderentur; ex quo etiam nomen hoc duxerat [at], cum eo verbo antea nemo tali in re usus esset, plurimisque idem novis verbis (nova enim dicebat) usus est. Quod autem erat sensu comprensum id ipsum sensum appellabat, et si ita erat comprensum ut convelli ratione non posset scientiam, sin aliter inscientiam nominabat; ex qua existebat etiam opinio, quae esset imbecilla et cum falso incognitoque communis. sed inter scientiam et inscientiam comprehen- 42
sionem illam quam dixi collocabat, eamque neque in rectis neque in pravis numerabat, sed soli credendum

4 autem] aut μ¹?ν etiam γφ   6 uinctos πφ inuictos σ   7 *cf. p. 36, 10 Cael. Aur. acut. 3, 13 (Gell. 19, 1, 15)*   8 appellemus π² -amus ΓΔ terramus ν -anus σ teneamus Δ hoc quidem uerbum σ h. u. q. ΓΔ   11 ascensionem Γ   16 hoc *Dav.* inquam *Ald.*   17 quoniam νγ¹ quam π₁; (quo)nam ... sed *in ras.* π alio *om.* Δν   18 probatum Γ   20 *del. Man.* ac γφ   21 in re] iure μω   26 existebat *Pl.* -erat π -eret ρω extiterat Γ   27 imb. ⟨adsensio⟩ *Pl.*   30 paruis Γ

esse dicebat. E quo sensibus etiam fidem tribuebat, quod ut supra dixi comprehensio facta sensibus et vera esse illi et fidelis videbatur, non quod omnia quae essent in re comprehenderet, sed quia nihil quod cadere in eam posset relinqueret, quodque natura quasi normam scientiae et principium sui dedisset unde postea notiones rerum in animis imprimerentur; e quibus non principia solum sed latiores quaedam ad rationem inveniendam viae reperiuntur. errorem autem et temeritatem et ignorantiam et opinationem et suspicionem et uno nomine omnia quae essent aliena firmae et constantis assensionis a virtute sapientiaque removebat.

Atque in his fere commutatio constitit omnis dissensioque Zenonis a superioribus.'

12 43 Quae cum dixisset [et], 'Breviter sane minimeque obscure exposita est' inquam 'a te Varro et veteris Academiae ratio et Stoicorum. horum esse autem arbitror, ut Antiocho nostro familiari placebat, correctionem veteris Academiae potius quam aliquam novam diciplinam putandam.'

Tum Varro 'Tuae sunt nunc partes' inquit qui ab antiquorum ratione desciscis et ea quae ab Arcesila novata sunt probas, docere quod et qua de causa discidium factum sit, ut videamus satisne ista sit iusta defectio.'

44 Tum ego 'Cum Zenone' inquam 'ut accepimus Arcesilas sibi omne certamen instituit, non pertinacia aut studio vincendi ut quidem mihi videtur, sed earum

3 quod *om.* Γ, *in ras.* π 5 ⟨eam⟩ nat. *Man.* n. ⟨eam⟩ *Fab.* 9 aperiuntur *Man.* -rirentur *Dav.* reperirentur *Gr.* 10 ignorationem ς 16 *del.* ς? *Man.* 18 horum *Goer.* uerum ΓΔ 19 ut σμ et ν ut ab π_1 ab χ at $\gamma^2\varphi\chi$ at ab Δ *om.* γ^1 22 tum ς tunc ΓΔ duae Δ 23 ratione ⟨nunc⟩ Δ desciscis $\mu^p\nu\varphi$ deciscis π_1 desistis γ 24 doce $\pi^2\pi_1\varrho\omega$ 25 dissidium $\mu\gamma\varphi$ desidium σν 29 quidem mihi Γπ

rerum obscuritate, quae ad confessionem ignorationis
adduxerant Socratem et [uel ut] iam ante Socratem
Democritum Anaxagoram Empedoclem omnes paene
veteres, qui nihil cognosci nihil percipi nihil sciri posse
dixerunt, angustos sensus imbecillos animos brevia
curricula vitae et ut Democritus in profundo veritatem
esse demersam, opinionibus et institutis omnia teneri,
nihil veritati relinqui, deinceps omnia tenebris circum-
fusa esse dixerunt. itaque Arcesilas negabat esse quic- 45
quam quod sciri posset, ne illud quidem ipsum quod
Socrates sibi reliquisset, ut nihil scire se sciret; sic
omnia latere censebat in occulto neque esse quicquam
quod cerni aut intellegi posset; quibus de causis nihil
oportere neque profiteri neque affirmare quemquam
neque assensione approbare, cohibereque semper et
ab omni lapsu continere temeritatem, quae tum esset
insignis cum aut falsa aut incognita res approbaretur,
neque hoc quicquam esse turpius quam cognitioni et
perceptioni assensionem approbationemque praecur-
rere. huic rationi quod erat consentaneum faciebat,
ut contra omnium sententias disserens de sua pleros-
que deduceret, ut cum in eadem re paria contrariis in
partibus momenta rationum invenirentur facilius ab
utraque parte assensio sustineretur. Hanc Academiam 46
novam appellant, quae mihi vetus videtur, si quidem
Platonem ex illa vetere numeramus, cuius in libris
nihil affirmatur et in utramque partem multa disserun-

---

2 et iam ante *Dav. ad Lact. epit. 32* et ueluti amantes **ΓΔ** 2—9 *cf. Lact. inst. 3, 4, 11. 28, 12 s. 30, 6 Democr. fr. 117 Diels Emped. fr. 2 D. (Kranz Herm. 47, 29 n. 2)* 5 inbecilles $\pi_1 \sigma\gamma\varphi$ 6 et *om.* $\sigma\gamma\varphi$ *cf. p. 43, 13* 7 demersam $\gamma\varphi\chi$ dim- $\sigma\mu\nu\pi^{m}$ diuersam **Δ** 8 ueritate **Γ** deinceps] denique *Bentl.* densis *IACvHeusde 'Cic. φιλοπλάτων' (1836) 236 n. 1* 11 ut . . . sciret *om.* **Δ**ν, *cf. p. 7, 12* 12 censebat ς -bant **ΓΔ** 13 possit **Δ** 14 quamquam $\pi^{1}?\sigma\mu$ 15 assertione **Δ** 16 tum π^{2}ς cum **ΓΔ** 17 tum $\sigma\gamma^{m}\chi$ 18 esse ς esset **ΓΔ** *(in ras. π)* 19 assertionem **Δ** assessionem φ 21 disserens de sua **Γ** dies iam **Δ** plerumque ν pleresque γφ pleros **Δ** 22 deduceret ⟨et efficeret⟩ *Pl.* 24 ascensio μνφ assertio **Δ**

tur, de omnibus quaeritur nihil certi dicitur — sed tamen illa quam exposuisti vetus, haec nova nominetur. quae usque ad Carneadem perducta, qui quartus ab Arcesila fuit, in eadem Arcesilae ratione permansit. Carneades autem nullius philosophiae partis ignarus et, ut cognovi ex is qui illum audierant maximeque ex Epicureo Zenone, qui cum ab eo plurimum dissentiret unum tamen praeter ceteros mirabatur, incredibili quadam fuit facultate et to

*

quid autem stomachatur Mnesarchus, quid Antipater digladiatur cum Carneade tot voluminibus?

*

LIBER SECUNDUS

*

atqui si id crederemus, non egeremus perpendiculis non normis non regulis

*

quid lunae quae liniamenta sint potesne dicere [ne], cuius et nascentis et inseniscentis alias hebetiora alias acutiora videntur cornua.

*

quid tam planum videtur quam mare; e quo etiam aequor illud poetae vocant

*

* * *in aqua remum integrum quasi fractum videmus*

*

---

2 exposuisti *Dur.* exposui *ΓΔ; an a Cicerone neglegenter scriptum?* 3 producta *μ ν* (per *in ras. π*) 7 Epicureo *μ* ς -ro *ΓΔ* 9 fuit īo facultate et do *μ*[1], īo *del. et* do⟨ctrina⟩ *μ*[2]; et to *om. Δ ν* et co⟨pia dicendi⟩ *Chr.*

10. 11 *Non. p. 65* (digladiari) 10 stomachetur *Sig.* 11 digladiatur F[1] -etur *cett.* 13. 14 *Non. p. 162 s.* (perpendiculi et normae) 13 non eg. *om.* L 15—17 *Non. p. 121 s.* (hebes) 15 sint *lun.* sunt *codd.* *del. lun.* 16 et ins. *om.* L et sen- *lun.* 18. 19 *Non. p. 65* (aequor) e quo etiam *om.* C[A]D[A]; ⟨ab⟩ aequo *Quich.* 20 *Serv. ecl. 2, 27* nulla — — res ita decipit quem ad modum imago; nam et in speculo contraria

quid mare nonne caeruleum? at eius unda cum est pulsa remis, purpurascit, et quidem aquae tinctum quodam modo et infectum

*

alius adultis, alius valentibus alius aegris, alius siccis alius vinulentis

*

si quando enim nos demersimus ut qui urinantur, aut nihil superum aut obscure admodum cernimus

*

quibus etiam alabaster plenus unguenti putre esse videtur

*

nihil ab homine percipi posse, nihilque remanere sapienti nisi diligentissimam inquisitionem veritatis propterea quia si incertis rebus esset assensus etiam si fortasse verae forent liberari errore non posset, quae maxima est culpa sapientis. **

*

quae cum similitudine veri concinere maxime sibi videretur *

*

probabile vel veri simile . . ., quod nos ad agendum *

---

ostendit universa, et in . . . videmus, quod etiam Cicero in Tusculanis plenius docet. *cf. index v.* remus

1—3 *Non. p. 162* (purpurascit) 1 at eius] adius L^1 2 aqui etinctum quod ad modo L^1 3 inf. ⟨esse colorem uidemus⟩ *Pl.* 4. 5 *Non. p. 395* (siccum) 4 ⟨alius pueris⟩ *Muell.* alius ad. B alios ad. *cett.* valentibus *Quich.* lent- *codd.* aegris B eugris *cett.* 6. 7 *Non. p. 474* (urinantur) 8. 9 *Non. p. 545* (alabaster) 8 putre esse LA^{A}B^A putrer (-ret *Paris. 7666*) esse C^A putere *Pius* putris esse *Gerlach* puter esse *Ha.* 10—14 *Aug. c. Acad. 1, 3, 7 (Licentius)* placuit — — Ciceroni nostro beatum esse, qui veritatem investigat etiam si ad eius inventionem non valeat pervenire. — — quis ignorat eum affirmasse vehementer nihil *eqs.* 15. 16 *Non. p. 43* (concinnare *sic*); lib. II L lib. I B^A 15 qui cum G quicum *Ha.* veri *Linds.* verbi *codd.* concinere GH^2 -cinnere L -cinnare H^1 maxime F^{3}B^A *om.* L 17—p. 22, 9 *Aug. c. Acad. 2, 11, 26 (Aug. ipse)*

sine adsensione potest invitare; sine adsensione autem dico ut id quod agimus non opinemur verum esse aut nos id scire arbitremur, agamus tamen. . . . talia mihi videntur omnia quae probabilia vel veri similia putavi nominanda; quae tu si alio nomine vis vocare, nihil repugno; satis enim mihi est te iam bene accepisse quid dicam, id est quibus rebus haec nomina imponam; non enim vocabulorum opificem sed rerum inquisitorem decet esse sapientem.

*

frangere avaritiam, scelera ponere, vitam suam exponere ad imitandum iuventuti

*

qui enim serius honores adamaverunt, vix admittuntur ad eos nec satis commendati multitudini possunt esse.

*

Academico sapienti ab omnibus ceterarum sectarum qui sibi sapientes videntur secundas partes dari, cum

---

probabile vel v. s. Academici vocant quod ... agamus tamen. — — 'talia' inquit Academicus 'mihi videntur ... sapientem.' — — quid putatis inquam Ciceronem, cuius haec verba sunt, inopem fuisse Latinae linguae, ut minus apta rebus quas sentiebat nomina imponeret? *ibid. 10, 24 (Alypius)* videamus quaeso prius ne per hanc quaestionem — — in verbi controversiam decidamus, quod te ipso insinuante et (ex *edd.*) auctoritate illa Tulliana turpissimum esse saepe confessi sumus. *cf. ibid. 7, 16. 11, 25*

10. 11 *Non. p. 104* (exponere) 10 poni L[1] -ire L[2] poenire *Guy.* 11 mitandum L[1] 12. 13 *Non. p. 69* (adamare) 14—p. 24, 4 *Aug. c. Acad. 3, 7, 15 (Aug. ipse)* est in libris Ciceronis quos in huius causae patrocinium scripsit locus quidam, ut mihi videtur mira urbanitate conditus, ut non nullis autem etiam firmitate roboratus. difficile est prorsus ut quemquam non moveat quod ibi dictum est, Academico ...... Epicuro? ita peraeque prope de omnibus sectis copiosissime Cicero iucundissimum legentibus quasi spectaculum praebet, velut ostendens nullum illorum esse qui non, cum sibi primas partes dederit, quod necesse est, secundas ei dicat dare quem non repugnare sed dubitare conspexerit. in quo ego nihil adversabor nec eis ullam auferam gloriam. videatur sane quibus libet Cicero hic non iocatus, sed inania et ventosa quaedam, quod ab ipsorum Grae-

primas sibi quemque vindicare necesse sit; ex quo posse probabiliter confici eum recte primum esse iudicio suo qui omnium ceterorum iudicio sit secundus. fac enim verbi causa Stoicum adesse sapientem; nam contra eos potissimum Academicorum exarsit ingenium. ergo Zeno vel Chrysippus si interrogetur qui sit sapiens, respondebit eum esse quem ipse descripserit; contra Epicurus vel quis alius adversariorum negabit suumque potius peritissimum voluptatum aucupem sapientem esse contendet. inde ad iurgium. clamat Zeno et tota illa porticus tumultuatur, hominem natum ad nihil aliud esse quam honestatem, ipsam suo splendore ad se animos ducere nullo prorsus commodo extrinsecus posito et quasi lenocinante mercede, voluptatemque illam Epicuri solis inter se pecoribus esse communem, in quorum societatem et hominem et sapientem trudere nefas esse. contra ille convocata de hortulis in auxilium quasi Liber turba temulentorum quaerentium tamen quem incomptis unguibus bacchantes asperoque ore discerpant, voluptatis nomen suavitatem quietem teste populo exaggerans instat acriter ut nisi ea beatus nemo esse posse videatur. in quorum rixam si Academicus incurrerit, utrosque audiet trahentes se ad suas partes, sed si in illos aut in istos concesserit, ab eis quos deseret insanus imperitus temerariusque clamabitur. itaque cum et hac et illac aurem diligenter admoverit, interrogatus quid ei videatur dubitare se dicet. roga nunc Stoicum qui sit melior, Epicurusne qui delirare illum clamat, an Academicus qui sibi adhuc de re tanta deliberandum esse pronuntiat: nemo dubitat Academicum praelatum iri. rursus te ad illum converte et quaere quem magis amet, Zenonem a quo bestia vocatur, an Arcesilan

---

culorum levitate abhorreret, sequi et colligere voluisse. ***in ipsis verbis multa sunt non Tulliana. libro II adscripsit Reid***
6 interrogetur ***Cas.*** **-entur** ***Fris. Par.*** **19 tantum** ***Patr.***

a quo audit 'tu fortasse verum dicis sed requiram diligentius': nonne apertum est totam illam porticum insanam, Academicos autem prae illis modestos cautosque homines videri Epicuro?

*

* *(Academicis) morem fuisse occultandi sententiam suam, nec eam cuiquam nisi qui secum ad senectutem usque vixissent aperire consuesse.*

*

LIBER TERTIUS

PROOEMIUM

*

in tanta animantium varietate homini ut soli cupiditas ingeneraretur cognitionis et scientiae

*

quod si liceret ut iis qui in itinere deerravissent sic vitam deviam secutos corrigere errorem paenitendo, facilior esset emendatio temeritatis

*

5—7 *Aug. c. Acad. 3, 20, 43* quisquis autem putat hoc sensisse Academicos *(non posse ab homine inveniri veritatem)*, ipsum Ciceronem audiat. ait enim illis morem ... consuesse. *libro II adscripsit Reid, III Krische 186 (60)* **9** *Cic. Att. 16, 6, 4 VIII K. Sext. a. 710/44 Vibone* nunc neglegentiam meam cognosce. de gloria librum ad te misi. at in eo prohoemium id (idem *Wesenberg*) est quod in Academico tertio. id evenit ob eam rem quod habeo volumen prohoemiorum; ex eo eligere soleo, cum aliquod σύγγραμμα institui. itaque iam in Tusculano, qui non meminissem me abusum isto prohoemio, conieci id in eum librum quem tibi misi. cum autem in navi legerem Academicos, adgnovi erratum meum. *prooemii esse videntur quae secuntur usque ad p. 25, 7, quae Varronis in III disputationi tribuit Krische 186 (60)* **10. 11** *Non. p. 123* (ingeneraretur) **12—14** *Lact. inst. 6, 24, 1* nec tamen deficiat aliquis — —, si — — ad iniustitiae viam lapsus est; potest enim reduci ac liberari, si eum paeniteat actorum — —. *2* quod fieri posse Cicero non putavit, cuius haec in Academico tertio verba sunt: 'quod si ... temeritatis' **13** secutos *vel* -tus *codd.* -tis *edd. Lact. Patr.*

1 digladiari autem semper, depugnare in facinorosis et audacibus quis non cum miserrimum tum etiam stultissimum dixerit?

*

4 aliqua potestas sit, vindicet se in libertatem

*

5 mihi autem non modo ad sapientiam caeci videmur ** sed ad ea ipsa quae aliqua ex parte cerni videantur hebetes et obtunsi

*

8 *disputationem se habuisse cum M. Varrone* homine omnium facile acutissimo et sine ulla dubitatione doctissimo

*

11 fixus

*

[Reliqua librorum III et IV fragmenta suo quodque loco Lucullo subscribentur.]

1—3 *Non. p. 65* (digladiari) 1 semper ⟨et⟩ *Quich.* in] cum *Iun.* 4 *Non. p. 419* (vindicare) ⟨si⟩ sit *Aldina Nonii* 5—7 *Lact. inst. 3, 14, 15 M. Tullium increpans* cedo igitur quid didiceris aut in qua secta veritatem deprehenderis. in Academia scilicet, quam secutus es quam probasti. at haec nihil docet nisi ut scias te nihil scire. tui ergo te libri arguunt quam nihil a philosophia disci possit ad vitam. haec tua verba sunt: 'mihi ... obtunsi'. *Academicis adscripsit Sig., libro II Krische 183 (57), III Pl.* 8—10 *Aug. civ. 6, 2* denique et ipse Tullius huic *(M. Varroni)* tale testimonium perhibet, ut in libris Academicis dicat eam quae ibi versatur disputationem se habuisse cum M. Varrone 'homine' inquit 'omnium .., doctissimo'. non ait eloquentissimo — —, sed 'omn.' inquit 'fac. ac.', et in eis libris id est Academicis, ubi cuncta dubitanda esse contendit, addidit 'sine u. d. doct.' 11 *Diom. GK. I, 377* figor ambigue declinatur apud veteres tempore perfecto; reperimus enim fictus et fixus: — — Varro ad Ciceronem tertio 'fixum' et Cicero Academiarum (*sic codd.* -micorum *Keil*) tertio 'malcho in opera adfixa' et Vergilius (*Aen. 4, 15*) 'si mihi non animo fixum'. *illa* malcho in o. a. *alteri scriptori tribuens et ante ea lacunam statuens Keil testimonium refert ad p. 40, 30* *Verba haec sine nomine scriptoris apud Non. p. 433* (sensus) *servata* nam primum manifestum est et sapere nos cum incitatio sit vel sensus *Ciceronis esse Roth coniecit, Academicorum Pl.*

M. TULLI CICERONIS

LUCULLUS

1 Magnum ingenium L. Luculli magnumque optima-
1 rum artium studium, tum omnis liberalis et digna homine nobili ab eo percepta doctrina quibus temporibus florere in foro maxume potuit caruit omnino rebus urbanis. ut enim [urbanis] admodum adulescens cum fratre pari pietate et industria praedito paternas inimicitias magna cum gloria est persecutus, in Asiam quaestor profectus ibi permultos annos admirabili quadam laude provinciae praefuit; deinde absens factus aedilis, continuo praetor (licebat enim celerius legis praemio), post in Africam, inde ad consulatum; quem ita gessit ut diligentiam admirarentur omnes ingenium agnoscerent. post ad Mithridaticum bellum missus a senatu non modo opinionem vicit omnium quae de virtute eius erat sed etiam gloriam superiorum;
2 idque eo fuit mirabilius quod ab eo laus imperatoria non admodum expectabatur, qui adulescentiam in forensi opera, quaesturae diuturnum tempus Murena bellum in Ponto gerente in Asiae pace consumpserat. sed incredibilis quaedam ingenii magnitudo non desideravit indocilem usus disciplinam. itaque cum totum iter et navigationem consumpsisset partim in percontando a peritis partim in rebus gestis legendis, in Asiam factus imperator venit, cum esset Roma profectus rei militaris rudis. habuit enim divinam quandam memoriam rerum -- verborum maiorem Horten-

---

AVB] 1—28, 14 *cf. testim.* 3 per accepta V cepta B^{1} claruit A^{3}B^{2} 5 urbanis *Ven.*^{2} humanis AVB urbanis A^{1}B -nus A^{2} *om.* V 9 profuit A^{1}*B*^{1} 13 ⟨prudentes⟩ agn. *Reitz.* missis A^{1}V^{1}B^{1} 17 expectabatur *dett. Rom.* spect- AVB adulescentia A^{1}V^{1}B 22 percontando V^{2} -tendo A^{3} -tenda *A*^{1}V^{1} -tanda B *cf. schol. Cic. Gron. D p. 320, 14 St.*

sius; sed quo plus in negotiis gerendis res quam verba
prosunt, hoc erat memoria illa praestantior. quam
fuisse in Themistocle, quem facile Graeciae principem
ponimus, singularem ferunt; qui quidem etiam polli-
centi cuidam se artem ei memoriae, quae tum primum
proferebatur, traditurum respondisse dicitur oblivisci
se malle discere, credo quod haerebant in memoria
quaecumque audierat et viderat. tali ingenio prae-
ditus Lucullus adiunxerat etiam illam quam Themis-
tocles spreverat disciplinam; itaque ut litteris con-
signamus quae monimentis mandare volumus sic
ille in animo res insculptas habebat. tantus ergo im- 3
perator in omni genere belli fuit, proeliis oppugna-
tionibus navalibus pugnis totiusque belli instrumento
et adparatu, ut ille rex post Alexandrum maxumus
hunc a se maiorem ducem cognitum quam quemquam
eorum quos legisset fateretur. in eodem tanta pruden-
tia fuit in constituendis temperandisque civitatibus,
tanta aequitas, ut hodie stet Asia Luculli institutis ser-
vandis et quasi vestigiis persequendis. Sed etsi magna
cum utilitate rei publicae, tamen diutius quam vellem
tanta vis virtutis atque ingenii peregrinata afuit ab
oculis et fori et curiae. quin etiam cum victor a
Mithridatico bello revertisset, inimicorum calumnia
triennio tardius quam debuerat triumphavit; nos
enim consules introduximus paene in urbem currum
clarissimi viri. cuius mihi consilium et auctoritas quid
tum in maximis rebus profuisset dicerem, nisi de me
ipso dicendum esset, quod hoc tempore non est ne-
cesse; ita privabo potius illum debito testimonio quam
id cum mea laude communicem.

Sed quae populari gloria decorari in Lucullo de- 2
buerunt, ea fere sunt et Graecis litteris celebrata et 4
Latinis. nos autem illa externa cum multis, haec

AVB] 5 et $V^1B^1[A^1]$ 8 aut A^2B 19 estet A^1V^1B
26 urbe $A^1V^1B^1$ 31 cumea $A^1V^1B^1$

interiora cum paucis ex ipso saepe cognovimus. maiore enim studio Lucullus cum omni litterarum generi tum philosophiae deditus fuit quam qui illum ignorabant arbitrabantur, nec vero ineunte aetate solum sed et pro quaestore aliquot annos et in ipso bello, in quo ita magna rei militaris esse occupatio solet ut non multum imperatori sub ipsis pellibus otii relinquatur. Cum autem e philosophis ingenio scientiaque putaretur Antiochus Philonis auditor excellere, eum secum et quaestor habuit et post aliquot annos imperator, quique esset ea memoria quam ante dixi ea saepe audiendo facile cognovit quae vel semel audita meminisse potuisset. delectabatur autem mirifice lectione librorum de quibus audiebat.

5 Ac vereor interdum ne talium personarum cum amplificare velim minuam etiam gloriam. sunt enim multi qui omnino Graecas non ament litteras, plures qui philosophiam, reliqui qui etiam si haec non inprobent tamen earum rerum disputationem principibus civitatis non ita decoram putent. Ego autem cum Graecas litteras M. Catonem in senectute didicisse acceperim, P. autem Africani historiae loquantur in legatione illa nobili, quam ante censuram obiit, Panaetium unum omnino comitem fuisse, nec litterarum Graecarum nec philosophiae iam ullum auctorem requiro

6 Restat ut iis respondeam qui sermonibus eius modi nolint personas tam graves inligari. quasi vero clarorum virorum aut tacitos congressus esse oporteat aut ludicros sermones aut rerum conloquia leviorum. etenim si quodam in libro vere est a nobis philosophia laudata, profecto eius tractatio optimo atque amplissimo quoque dignissima est, nec quic-

AVB] 2 generi *dett. Ven.* -re AVB 5 et[1] *om.* B[1] 11 quicque A[1]V[1] cumque A[2]V[2] cuique B[2] esse A[1]V[1]B[2] eam memoriam B[2] qua *Bentl.* eam B[2] 14 audierat *Ern.* 18 qui *om.* A[1] 23 ante] *immo post* 28 congressos AB[p] 30 *Hortensium dicit*

quam aliud [ut] videndum est nobis, quos populus Romanus hoc in gradu conlocavit, nisi ne quid privatis studiis de opera publica detrahamus. quod si cum fungi munere debebamus non modo operam nostram umquam a populari coetu removimus sed ne litteram quidem ullam fecimus nisi forensem, quis reprendet otium nostrum, qui in eo non modo nosmet ipsos hebescere et languere nolumus sed etiam ut plurimis prosimus enitimur. Gloriam vero non modo non minui sed etiam augeri arbitramur eorum quorum ad populares inlustrisque laudes has etiam minus notas minusque pervolgatas adiungimus.

Sunt etiam, qui negent in is qui ⟨in⟩ nostris libris 7
disputent fuisse earum rerum de quibus disputatur scientiam. qui mihi videntur non solum vivis sed etiam mortuis invidere.

Restat unum genus reprehensorum, quibus Aca- 3
demiae ratio non probatur. quod gravius ferremus, si quisquam ullam disciplinam philosophiae probaret praeter eam quam ipse sequeretur; nos autem quoniam contra omnes qui * * dicere quae videntur solemus, non possumus quin alii a nobis dissentiant recusare. Quamquam nostra quidem causa facilis est, qui verum invenire sine ulla contentione volumus idque summa cura studioque conquirimus. etsi enim omnis cognitio multis est obstructa difficultatibus eaque est et in ipsis rebus obscuritas et in iudiciis nostris infirmitas, ut non sine causa antiquissimi et doctissimi invenire se posse quod cuperent diffisi sint, tamen nec illi defecerunt neque nos studium exquirendi defatigati relinquemus. neque nostrae disputationes quicquam aliud agunt nisi ut in utramque partem dicendo et

---

AVB] 1 *del.* A^2V^2 5 numquam *dett. Ven.* 6 facimus A^1VB 13 *add. Asc.* 21 omnes dicere quae uid. A^2V^2 o. d. qui scire sibi uid. V^{in}; ⟨se scire arbitrantur⟩ *Ha.* ⟨docere se profitentur⟩ *Pl.* 23 nostram $V^1B^1[A^1]$ 32 uti in B

audiendo eliciant et tamquam exprimant aliquid quod
8 aut verum sit aut ad id quam proxime accedat; nec
inter nos et eos qui se scire arbitrantur quicquam
interest nisi quod illi non dubitant quin ea vera sint
quae defendunt, nos probabilia multa habemus, quae
sequi facile, adfirmare vix possumus. hoc autem
liberiores et solutiores sumus, quod integra nobis est
iudicandi potestas nec ut omnia quae praescripta [et
quibus] et quasi imperata sint defendamus necessitate
ulla cogimur. Nam ceteri primum ante tenentur ad-
stricti quam quid esset optimum iudicare potuerunt;
deinde infirmissimo tempore aetatis aut obsecuti amico
cuidam aut una aliquoius quem primum audierunt
oratione capti de rebus incognitis iudicant et ad quam-
cumque sunt disciplinam quasi tempestate delati ad
9 eam tamquam ad saxum adhaerescunt. nam quod
dicunt omnia se credere ei quem iudicent fuisse sapien-
tem, probarem, si id ipsum rudes et indocti iudicare
potuissent (statuere enim qui sit sapiens vel maxime
videtur esse sapientis). sed ut potuerint, ⟨aut⟩ omni-
bus rebus auditis, cognitis etiam reliquorum sententiis
iudicaverunt, aut re semel audita ad unius se auctori-
tatem contulerunt; sed nescio quo modo plerique errare
malunt eamque sententiam quam adamaverunt pugna-
cissime defendere quam sine pertinacia quid constan-
tissime dicatur exquirere.

Quibus de rebus et alias saepe nobis multa quaesita et disputata sunt et quondam in Hortensi villa quae est ad Baulos, cum eo Catulus et Lucullus nosque ipsi postridie venissemus quam apud Catulum fuissemus. quo quidem etiam maturius venimus, quod erat constitutum si ventus esset Lucullo in Neapolitanum mihi in Pompeianum navigare. cum igitur

---

AVB] **1** eliciant **M** eliceant **AVB** **8. 9** *om. Rom.* **9** et *del.* **B**² hec **A**³[*A*¹] **13** culpiam *Lb.* **20** potuerint *Lb.* -runt **AVB**; ⟨aut⟩ (*an* potue⟨rint, aut, ut debue⟩runt) *Pl.*

pauca in xysto locuti essemus, tum eodem in spatio consedimus.

Hic Catulus 'Etsi heri' inquit 'id quod quaerebatur 4 10 paene explicatum est, ut tota fere quaestio tractata videatur, tamen expecto ea quae te pollicitus es Luculle ab Antiocho audita dicturum.'

'Equidem' inquit Hortensius 'feci plus quam vellem; totam enim rem Catule Lucullo integram servatam oportuit. et tamen fortasse servata est; a me enim ea quae in promptu erant dicta sunt, a Lucullo autem reconditiora desidero.'

Tum ille 'Non sane' inquit 'Hortensi conturbat me expectatio tua, etsi nihil est iis qui placere volunt tam adversarium; sed quia non laboro quam [quam] valde ea quae dico probaturus sim, eo minus conturbor. dicam enim nec mea nec ea, in quibus non si non fuerint vinci me malim quam vincere. sed mehercule, ut quidem nunc se causa habet, etsi hesterno sermone labefacta est, mihi tamen videtur esse verissima. agam igitur sicut Antiochus agebat. nota enim mihi res est; nam et vacuo animo illum audiebam et magno studio, eadem de re etiam saepius: ut etiam maiorem expectationem mei faciam quam modo fecit Hortensius.'

Cum ita esset exorsus, ad audiendum animos ereximus.

LUC. At ille 'Cum Alexandriae pro quaestore' inquit 11 'essem, fuit Antiochus mecum, et erat iam antea Alexandriae familiaris Antiochi Heraclitus Tyrius, qui et Clitomachum multos annos et Philonem audierat, homo sane in ista philosophia, quae nunc prope dimissa revocatur, probatus et nobilis; cum quo et An-

---

AVB] 8 Catule Lucullo *Pl.* catulo AVB Lucullo *dett. Ven.*^{2} 14 *del. Rom.* 16 nec ea *om.* VB^1 non si non *Pl.* non si B^1 si non AVB^2 19 labefactata V^{2}B^2 29 essem *Rom.* issem AVB 32 et^2 *om.* A^{1}V

tiochum saepe disputantem audiebam — sed utrumque leniter; et quidem isti libri duo Philonis, de quibus heri dictum a Catulo est, tum erant allati Alexandriam tumque primum in Antiochi manus venerant; et homo natura lenissumus (nihil enim poterat fieri illo mitius) stomachari tamen coepit. mirabar; nec enim umquam ante videram. at ille Heracliti memoriam inplorans quaerere ex eo viderenturne illa Philonis aut ea num vel e Philone vel ex ullo Academico audivisset aliquando. negabat, Philonis tamen scriptum agnoscebat; nec id quidem dubitari poterat, nam aderant mei familiares docti homines P. et C. Selii et Tetrilius Rogus, qui se illa audivisse Romae de Philone et ab eo ipso duo illos libros
12 dicerent descripsisse. tum et illi dixit Antiochus quae heri Catulus commemoravit a patre suo dicta Philoni et alia plura; nec se tenuit quin contra suum doctorem librum etiam ederet, qui Sosus inscribitur. tum igitur et cum Heraclitum studiose audirem contra Antiochum disserentem et item Antiochum contra Academicos, dedi Antiocho operam diligentius, ut causam ex eo totam cognoscerem. itaque conplures dies adhibito Heraclito doctisque conpluribus et in is Antiochi fratre Aristo et praeterea Aristone et Dione, quibus ille secundum fratrem plurumum tribuebat, multum temporis in ista una disputatione consumpsimus. sed ea pars quae contra Philonem erat praetermittenda est; minus enim acer est adversarius is qui ista quae sunt heri defensa negat Academicos omnino dicere; etsi enim mentitur, tamen est adversarius lenior. ad Arcesilan Carneademque veniamus.'

5
13 Quae cum dixisset, sic rursus exorsus est: 'Primum mihi videmini' (me autem nomine appellabat) 'cum veteres physicos nominatis facere idem quod

AVB] 9 vel e] uelle AV^1B 11 dubitare A^1B^2 12 homines V^m omnes AV^1B 13 tretilius V 15 ille B^1 illa $A^2V^2B^2$ 19 cum et *Goer.*

seditiosi cives solent cum aliquos ex antiquis claros
viros proferunt quos dicant fuisse populares, ut eorum
ipsi similes esse videantur. repetunt i a P. Valerio
qui exactis regibus primo anno consul fuit, comme-
morant reliquos qui leges populares de provocationi-
bus tulerint cum consules essent; tum ad hos notiores,
C. Flaminium qui legem agrariam aliquot annis ante
secundum Punicum bellum tribunus plebis tulerit in-
vito senatu et postea bis consul factus sit, L. Cassium
Q. Pompeium. illi quidem etiam P. Africanum referre
in eundem numerum solent; duo vero sapientissimos
et clarissimos fratres P. Crassum et P. Scaevolam
aiunt Tib. Graccho legum auctores fuisse, alterum
quidem ut videmus palam, alterum ut suspicantur
obscurius. addunt etiam C. Marium; et de hoc
quidem nihil mentiuntur. horum nominibus tot vi-
rorum atque tantorum expositis eorum se institutum
sequi dicunt. similiter vos cum perturbare ut illi 14
rem publicam sic vos philosophiam bene iam con-
stitutam velitis, Empedoclen Anaxagoran Democri-
tum Parmeniden Xenophanen, Platonem etiam et So-
cratem profertis. Sed neque Saturninus, ut nostrum
inimicum potissimum nominem, simile quicquam ha-
buit veterum illorum, nec Arcesilae calumnia con-
ferenda est cum Democriti verecundia. Et tamen isti
physici raro admodum, cum haerent aliquo loco,
exclamant quasi mente incitati, Empedocles quidem
ut interdum mihi furere videatur, abstrusa esse omnia,
nihil nos sentire nihil cernere nihil omnino quale
sit posse reperire; maiorem autem partem mihi qui-
dem omnes isti videntur nimis etiam quaedam adfir-
mare plusque profiteri se scire quam sciant. Quod si 15

AVB] 3 li a *Dav.* iam AVB iam a *dett. Lb.* 13 aiunt tib; B -.tib. A^2 aiuntib; V^1 aiuntque V^2[*A*^{1}] gracchum *A*^{2}B^2 -os $A^2V^2B^2$ 18 similiter *A*^{1} *dett. Ven.*^{2} -le A^2VB 21 Xenophanem *Vict.* -phontem V^2 xeno AV^1B 24 ueterem $A^1V^1B^1$ 32—p. 34, 3 *cf. p. 64, 6—9*

illi tum in novis rebus quasi modo nascentes haesitaverunt, nihilne tot saeculis summis ingeniis maxumis studiis explicatum putamus? nonne cum iam philosophorum disciplinae gravissimae constitissent tum exortus est ⟨ut⟩ in optuma re publica Tib. Gracchus qui otium perturbaret sic Arcesilas qui constitutam philosophiam everteret et in eorum auctoritate delitisceret qui negavissent quicquam sciri aut percipi posse. Quorum e numero tollendus est et Plato et Socrates, alter quia reliquit perfectissimam disciplinam, Peripateticos et Academicos nominibus differentes re congruentes, a quibus Stoici ipsi verbis magis quam sententiis dissenserunt, — Socrates autem de se ipse detrahens in disputatione plus tribuebat is quos volebat refellere; ita cum aliud diceret atque sentiret, libenter uti solitus est ea dissimulatione quam Graeci εἰρωνείαν vocant; quam ait etiam in Africano fuisse Fannius, idque propterea vitiosum in illo non putandum quod idem fuerit in Socrate.

6 Sed fuerint illa vetera si voltis incognita: nihilne
16 est igitur actum, quod investigata sunt, postea quam Arcesilas Zenoni ut putatur obtrectans nihil novi reperienti sed emendanti superiores inmutatione verborum, dum huius definitiones labefactare volt, conatus est clarissimis rebus tenebras obducere. cuius primo non admodum probata ratio (quamquam floruit cum acumine ingeni tum admirabili quodam lepore dicendi) proxime a Lacyde solo retenta est, post autem confecta a Carneade. qui est quartus ab Arcesila; audivit enim Hegesinum, qui Euandrum audierat Lacydi discipulum, cum Arcesilae Lacydes fuisset. sed

---

AC. III 16 dissim. *cf. Quint. inst. 9, 2, 44*

AVB] 5 exortus *dett. Rom.* exorsus **AVB** *add. dett. Ven* ^{2} (*post* tum V^2) tib. A^2B^2 tib; B^1 tibi A^1V 16 est *dett. Rom.* esset **AVB** 18 ⟨p.⟩ fannius B^2. *cf. de orat. 2, 270 Brut. 299* 29 confecta *dett. Man.* -ficta **AVB**

ipse Carneades diu tenuit, nam nonaginta vixit annos, et qui illum audierant admodum floruerunt. e quibus industriae plurimum in Clitomacho fuit (declarat multitudo librorum), ingenii non minus in Hagnone, in Charmada eloquentiae, in Melanthio Rhodio suavitatis; bene autem nosse Carneaden Stratoniceus Metrodorus putabatur. iam Clitomacho Philo vester operam 17 multos annos dedit. Philone autem vivo patrocinium Academiae non defuit.

Sed, quod nos facere nunc ingredimur, ut contra Academicos disseramus, id quidam e philosophis et i quidem non mediocres faciundum omnino non putabant, nec vero esse ullam rationem disputare cum is qui nihil probarent, Antipatrumque Stoicum qui multus in eo fuisset reprehendebant; nec definiri aiebant necesse esse quid esset cognitio aut perceptio aut, si verbum e verbo volumus, conprehensio, quam κατάληψιν illi vocant; eosque qui persuadere vellent esse aliquid quod conprehendi et percipi posset inscienter facere dicebant, propterea quod nihil esset clarius ἐναργείᾳ — ut Graeci, perspicuitatem aut evidentiam nos si placet nominemus fabricemurque si opus erit verba, nec hic sibi' (me appellabat iocans) 'hoc licere soli putet — sed tamen orationem nullam putabant inlustriorem ipsa evidentia reperiri posse, nec ea quae tam clara essent definienda censebant. Alii autem negabant se pro hac evidentia quicquam priores fuisse dicturos, sed ad ea quae contra dicerentur dici oportere putabant, ne qui fallerentur. Plerique 18 tamen et definitiones ipsarum etiam evidentium rerum

21 evid. *cf. Quint. inst.* 6. 2, 32

AVB] 4 Hagnone *Chr.* hac nonne A^1VB^1 hoc quam A^2B^2 10 inegredimur $A^1V^1B^1$ aggr- V^2 13 uerum $\mathcal{A}^1VB$ 19 aliquid F^2 -quod AVB 21 enargía *Budaeus in Crat.* senergea $A^1V^1B^1$ 23 ne *dett. Rom. Ven.* 26 censebant V^2 censerant $A^1V^1B^1$ censuerant A^2B^2

non inprobant et rem idoneam de qua quaeratur et homines dignos quibuscum disseratur putant.

Philo autem dum nova quaedam commovet, quod ea sustinere vix poterat quae contra Academicorum pertinaciam dicebantur, et aperte mentitur ut est reprehensus a patre Catulo, et ut docuit Antiochus in id ipsum se induit quod timebat. cum enim ita negaret quicquam esse quod conprehendi posset (id enim volumus esse ἀκατάληπτον), si illud esset, sicut Zeno definiret, tale visum (iam enim hoc pro φαντασίᾳ verbum satis hesterno sermone trivimus) — visum igitur inpressum effictumque ex eo unde esset quale esse non posset ex eo unde non esset (id nos a Zenone definitum rectissime dicimus; qui enim potest quicquam conprehendi, ut plane confidas perceptum id cognitumque esse, quod est tale quale vel falsum esse possit?) — hoc cum infirmat tollitque Philo, iudicium tollit incogniti et cogniti; ex quo efficitur nihil posse conprehendi. ita inprudens eo quo minime volt revolvitur. Quare omnis oratio contra Academiam suscipitur a nobis, ut retineamus eam definitionem quam Philo voluit evertere; quam nisi optinemus, percipi nihil posse concedimus.

7 19 Ordiamur igitur a sensibus. quorum ita clara iudicia et certa sunt, ut, si optio naturae nostrae detur et ab ea deus aliqui requirat contentane sit suis integris incorruptisque sensibus an postulet melius aliquid, non videam quid quaerat amplius. nec vero hoc loco expectandum est dum de remo inflexo aut de collo columbae respondeam; non enim

AC. III 11—13 *cf. Aug. c. Acad. 2,5,11* qui *(Zenon)* ait id verum *(immo* visum) percipi posse quod ita esset animo impressum ex eo unde ... unde non esset

AVB] 8 Catuli *ex 'antiquo libro' Man.* 10 *cf. p. 17,8* 12 *s. cf. p. 64,21 ss. Diog. L. 7,50* 12 effictumque *dett. Ven.*[2] -fec- A[1]V[1]B[1] esset A[2]V[2] esse A[1]V[1]B 21 reteneamus A[1]V[1] receten- *B*[1]

 LUCULLUS

is sum qui quidquid videtur tale dicam esse quale videatur; Epicurus hoc viderit et alia multa. meo autem iudicio ita est maxima in sensibus veritas, si et sani sunt ac valentes et omnia removentur quae obstant et inpediunt. itaque et lumen mutari saepe volumus et situs earum rerum quas intuemur, et intervalla aut contrahimus aut diducimus, multaque facimus usque eo dum aspectus ipse fidem faciat sui iudicii. quod idem fit in vocibus in odore in sapore, ut nemo sit nostrum qui in sensibus sui cuiusque generis iudicium requirat acrius. Adhibita 20 vero exercitatione et arte, ut oculi pictura teneantur aures cantibus, quis est quin cernat quanta vis sit in sensibus. quam multa vident pictores in umbris et in eminentia quae nos non videmus; quam multa quae nos fugiunt in cantu exaudiunt in eo genere exercitati, qui primo inflatu tibicinis Antiopam esse aiunt aut Andromacham, cum id nos ne suspicemur quidem. nihil necesse est de gustatu et odoratu loqui, in quibus intellegentia etsi vitiosa est quaedam tamen. quid de tactu et eo quidem quem philosophi interiorem vocant aut doloris aut voluptatis, in quo Cyrenaici solo putant veri esse iudicium, quia sentiatur — potestne igitur quisquam dicere inter 21 eum qui doleat et inter eum qui in voluptate sit nihil interesse, aut ita qui sentiet non apertissime insaniat?

Atqui qualia sunt haec quae sensibus percipi dicimus (21) talia secuntur ea quae non sensibus ipsis percipi dicuntur sed quodam modo sensibus, ut haec: 'illud est album, hoc dulce, canorum illud, hoc bene olens, hoc asperum': animo iam haec tenemus conprehensa non sensibus. 'ille' deinceps 'equus est, ille canis'.

AVB] 1 uideatur A^2B 12 ut V^2 et AV^1B 14 multi $VB^1[A^1]$ 23 cui adsentiantur *Guy.* -atur *(passive) Mdv.* 26 quis $A^1V^1B^1$ sentient B^1 -at *dett. Ald.*

cetera series deinde sequitur maiora nectens, ut haec quae quasi expletam rerum conprehensionem amplectuntur: 'si homo est, animal est mortale rationis particeps'. Quo e genere nobis notitiae rerum inprimuntur, sine quibus nec intellegi quicquam nec quaeri
22 ⟨nec⟩ disputari potest. quod si essent falsae notitiae (*ἐννοίας* enim notitias appellare tu videbare) — si igitur essent eae falsae aut eius modi visis inpressae qualia visa a falsis discerni non possent, quo tandem his modo uteremur, quo modo autem quid cuique rei consentaneum esset quid repugnaret videremus? Memoriae quidem certe, quae non modo philosophiam sed omnis vitae usum omnesque artes una maxime continet, nihil omnino loci relinquitur. quae potest enim esse memoria falsorum, aut quid quisquam meminit quod non animo conprehendit et tenet? Ars vero quae potest esse nisi quae non ex una aut duabus sed ex multis animi perceptionibus constat? quam si subtraxeris, qui distingues artificem ab inscio: non enim fortuito hunc artificem dicemus esse illum negabimus, sed cum alterum percepta et conprehensa tenere videmus alterum non item. cumque artium aliud eius modi genus sit ut tantum modo animo rem cernat, aliud ut moliatur aliquid et faciat, quo modo aut geometres cernere ea potest quae aut nulla sunt aut internosci a falsis non possunt, aut is qui fidibus utitur explere numeros et conficere versus; quod idem in similibus quoque artibus continget, quarum omne opus est in faciendo atque agendo. quid enim est quod arte effici possit nisi is qui artem tractabit multa perceperit?

8
23 Maxime vero virtutum cognitio confirmat percipi

AVB] 6 *add. Pl.* disputari⟨ue⟩ A^2B^2 ⟨aut⟩ disp. V^2 9 discerne B^1[A^1] 11 uidemus A^1VB^1 13 omnem *Wa.* omnes qui A^1B^1 omnis qui V^1 17 aut A^2B et A^1V 18 quas *Wa.* 20 negauimus $A^1V^1B^1$ 22 uidebimus *Lb.* 24 aut A^2 autem A^1VB 25 geometris AV^1B 30 posset AV^1B

 LUCULLUS

et conprendi multa posse. in quibus solis inesse etiam scientiam dicimus, quam nos non conprehensionem modo rerum sed eam stabilem quoque et immutabilem esse censemus, itemque sapientiam artem vivendi, quae ipsa ex sese habeat constantiam; ea autem constantia si nihil habeat percepti et cogniti, quaero unde nata sit aut quo modo. quaero etiam, ille vir bonus, qui statuit omnem cruciatum perferre, intolerabili dolore lacerari potius quam aut officium prodat aut fidem, cur has sibi tam graves leges inposuerit, cum quam ob rem ita oporteret nihil haberet conprehensi percepti cogniti constituti. nullo igitur modo fieri potest ut quisquam tanti aestimet aequitatem et fidem ut eius conservandae causa nullum supplicium recuset, nisi is rebus adsensus sit quae falsae esse non possint. Ipsa vero sapientia si 24 se ignorabit sapientia sit necne, quo modo primum obtinebit nomen sapientiae? deinde quo modo suscipere aliquam rem aut agere fidenter audebit, cum certi nihil erit quod sequatur? cum vero dubitabit quid sit extremum et ultimum bonorum, ignorans quo omnia referantur, qui poterit esse sapientia? Atque etiam illud perspicuum est, constitui necesse esse initium quod sapientia cum quid agere incipiat sequatur, idque initium esse naturae accommodatum. nam aliter adpetitio (eam enim volumus esse ὁρμὴν qua ad agendum impellimur et id adpetimus quod est visum) moveri non potest. illud autem quod movet prius 25 oportet videri eique credi; quod fieri non potest, si id quod visum erit discerni non poterit a falso. quo modo autem moveri animus ad adpetendum potest, si id quod videtur non percipitur adcommodatumne naturae sit an alienum? itemque, si quid officii sui sit non occurrit animo, nihil umquam omnino aget,

AVB] 1 quibus *percipiendo et conprehendendo* 7 nacta AB necta V[1] 13 aestimat A[1]VB[1] 15 ni B[1] 18 dein B 20 dubitauit A[1]VB[1]

ad nullam rem umquam inpelletur, numquam movebitur. quod si aliquid aliquando acturus est, necesse est id ei verum quod occurrit videri.

26 Quid quod, si ista vera sunt, ratio omnis tollitur quasi quaedam lux lumenque vitae: tamenne in ista pravitate perstabitis? nam quaerendi initium ratio attulit, quae perfecit virtutem, cum esset ipsa ratio confirmata quaerendo; quaestio autem est adpetitio cognitionis quaestionisque finis inventio; at nemo invenit falsa, nec ea quae incerta permanent inventa esse possunt, sed cum ea quae quasi involuta ante fuerunt aperta sunt, tum inventa dicuntur: sic et initium quaerendi et exitus percipiundi et conprendendi tenet. itaque argumenti conclusio, quae est Graece ἀπόδειξις, ita definitur: 'ratio quae ex rebus perceptis
9 27 ad id quod non percipiebatur adducit'. quod si omnia visa eius modi essent qualia isti dicunt, ut ea vel falsa esse possent neque ea posset ulla notio discernere, quo modo quemquam aut conclusisse aliquid aut invenisse dicemus, aut quae esset conclusi argumenti fides? ipsa autem philosophia, quae rationibus progredi debet, quem habebit exitum? sapientiae vero quid futurum est, quae neque de se ipsa dubitare debet neque de suis decretis (quae philosophi vocant δόγματα), quorum nullum sine scelere prodi poterit; cum enim decretum proditur, lex veri rectique proditur, quo e vitio et amicitiarum proditiones et rerum publicarum nasci solent; non potest igitur dubitari quin decretum nullum falsum possit esse sapientis neque satis sit non esse falsum sed etiam stabile fixum

Ac. III 30 *cf. p. 25, 11*

AVB] 6 peraestabitis A^1B^1 7 perficit V^1 est *Chr.* ratio *del. Reitz.* 9 ⟨est⟩ finis $A^1VB^2[B^1]$ 11 involuta ante *Ha.* inuoluptate ante B^1 inuoluptate A^1V^1 inuoluta A^2B^2 in uoluntate V^{m} 12 fuerant B^2 sic ⟨ratio⟩ *Wa.* 13 exitum *Lb.* conpraedendi A^1V^1 praed- B^1 conpraehend- $A^2V^2B^2$ 14 tenetur *Bentl.* itaque *om.* A^1V 17 ista A^1VB^1 20 diceremus *dett. Rom.* 30 neque A^3 que VB^2 quae $B^1[A^1]$

ratum esse debeat, quod movere nulla ratio queat; talia autem neque esse neque videri possunt eorum ratione qui illa visa e quibus omnia decreta sunt nata negant quicquam a falsis interesse.

Ex hoc illud est natum, quod postulabat Hortensius, 28
ut id ipsum saltem perceptum a sapiente diceretis, nihil posse percipi. Sed Antipatro hoc idem postulanti, cum diceret ei qui adfirmaret nihil posse percipi [consentaneum esse] unum tamen illud dicere percipi posse consentaneum esse ut alia non possent, Carneades acutius resistebat. nam tantum abesse dicebat ut id consentaneum esset, ut maxime etiam repugnaret. qui enim negaret quicquam esse quod perciperetur, eum nihil excipere; ita necesse esse ne id ipsum quidem quod exceptum non esset conprendi et percipi ullo modo posse. Antiochus ad istum locum pressius vide- 29
batur accedere. quoniam enim id haberent Academici decretum (sentitis enim iam hoc me δόγμα dicere), nihil posse percipi, non debere eos in suo decreto sicut in ceteris rebus fluctuari, praesertim cum in eo summa consisteret: hanc enim esse regulam totius philosophiae, constitutionem veri falsi cogniti incogniti; quam rationem quoniam susciperent docereque vellent quae visa accipi oporteret quae repudiari, certe hoc ipsum, ex quo omne veri falsique iudicium esset, percipere eos debuisse; etenim duo esse haec maxima in philosophia, iudicium veri et finem bonorum, nec sapientem posse esse qui aut cognoscendi esse initium ignoret aut extremum expetendi, ut aut unde proficiscatur aut quo perveniendum sit nesciat; haec autem habere dubia nec is ita confidere ut moveri non possint abhorrere a sapientia plurimum. hoc igitur modo potius erat ab his postulandum ut hoc unum saltem,

---

AVB] 8 pos | posse (*om.* percipi) B 8—9 *om.* M 10 cons. esse *del.* *Man.* 11 id] ei V 20 fluctuare V^2 24 visa *Ha.* uis AVB 25 exinquo B^1 28 esse *del.* A^2

percipi nihil posse, perceptum esse dicerent. Sed de inconstantia totius illorum sententiae — si ulla sententia cuiusquam esse potest nihil adprobantis — sit ut opinor dictum satis.

10 30 Sequitur disputatio copiosa illa quidem sed paulo abstrusior — habet enim aliquantum a physicis, ut verear ne maiorem largiar ei qui contra dicturus est libertatem et licentiam; nam quid eum facturum putem de abditis rebus et obscuris, qui lucem eripere conetur? — sed disputari poterat subtiliter quanto quasi artificio natura fabricata esset primum animal omne deinde hominem maxime, quae vis esset in sensibus, quem ad modum prima visa nos pellerent, deinde adpetitio ab his pulsa sequeretur, tum ut sensus ad res percipiendas intenderemus. Mens enim ipsa, quae sensuum fons est atque etiam ipsa sensus est, naturalem vim habet, quam intendit ad ea quibus movetur. itaque alia visa sic arripit ut iis statim utatur, alia quasi recondit, e quibus memoria oritur; cetera autem similitudinibus construit, ex quibus efficiuntur notitiae rerum, quas Graeci tum *ἐννοίας* tum *προλήμψεις* vocant; eo cum accessit ratio argumentique conclusio rerumque innumerabilium multitudo, tum et perceptio eorum omnium apparet et eadem ratio per-
31 fecta is gradibus ad sapientiam pervenit. ad rerum igitur scientiam vitaeque constantiam aptissima cum sit mens hominis amplectitur maxime cognitionem et istam *κατάλημψιν*, quam ut dixi verbum e verbo exprimentes conprensionem dicemus, cum ipsam per se amat (nihil enim est ei veritatis luce dulcius) tum etiam propter usum. quocirca et sensibus utitur et artes efficit quasi sensus alteros et usque eo philosophiam ipsam corroborat ut virtutem efficiat, ex qua

---

AVB] 7 largiar ei] -are A[1] -aret B[1] 13 primo *Lb.* -mum *dett. Ha.* 16 ipse *Ern.* 19 alia quasi *Fab.* aliqua sic AVB 28 *cf. p. 35, 18*

 LUCULLUS

re una vita omnis apta sit. Ergo i qui negant quicquam posse conprendi haec ipsa eripiunt vel instrumenta vel ornamenta vitae, vel potius etiam totam vitam evertunt funditus ipsumque animal orbant animo, ut difficile sit de temeritate eorum perinde ut causa postulat dicere.

Nec vero satis constituere possum quod sit eorum 32
consilium aut quid velint. interdum enim cum adhibemus ad eos orationem eius modi, si ea quae disputentur vera sint tum omnia fore incerta, respondent: 'quid ergo istud ad nos? num nostra culpa est? naturam accusa, quae in profundo veritatem ut ait Democritus penitus abstruserit'. alii autem elegantius, qui etiam queruntur quod eos insimulemus omnia incerta dicere, quantumque intersit inter incertum et id quod percipi non possit docere conantur eaque distinguere. Cum his igitur agamus, qui haec distingunt, illos, qui omnia sic incerta dicunt ut stellarum numerus par an impar sit, quasi desperatos aliquos relinquamus. Volunt enim (et hoc quidem vel maxime vos animadvertebam moveri) probabile aliquid esse et quasi veri simile, eaque se uti regula et in agenda vita et in quaerendo ac disserendo. Quae 11
ista regula est veri et falsi, si notionem veri et falsi 33
propterea quod ea non possunt internosci nullam habemus? nam si habemus, interesse oportet ut inter rectum et pravum sic inter verum et falsum. si nihil interest, nulla regula est, nec potest is cui est visio veri falsique communis ullum habere iudicium aut ullam omnino veritatis notam. Nam cum dicunt hoc se unum tollere, ut quicquam possit ita ⟨verum⟩ videri

---

21—22 *cf. Aug. c. Acad. 2, 7, 16* probabile — — scisne ab ipsis etiam veri simile nominari AC. III

AVB] 1 sit] est *Ha.* 13 *cf. p. 19, 6* 22 uere Δ^1V^{1}B^1 24 veri et falsi[1] *del. Lb.* 31 *add. ex 'antiquo libro' ante* possit *Man., hic Bai.*

ut non eodem modo falsum etiam possit [ita] videri, cetera autem concedere, faciunt pueriliter. quo enim omnia iudicantur sublato reliqua se negant tollere; ut si quis quem oculis privaverit dicat ea quae cerni possent se ei non ademisse. ut enim illa oculis modo agnoscuntur sic reliqua visis, sed propria veri non communi veri et falsi nota. quam ob rem sive tu probabilem visionem sive [in]probabilem et quae non inpediatur, ut Carneades volebat, sive aliud quid proferes quod sequare, ad visum illud de quo agimus
34 tibi erit revertendum. in eo autem si erit communitas cum falso, nullum erit iudicium, quia proprium in communi signo notari non potest. sin autem commune nihil erit, habeo quod volo; id enim quaero quod ita mihi videatur verum ⟨ut⟩ non possit item falsum videri. Simili in errore versantur cum convicio veritatis coacti perspicua a perceptis volunt distinguere et conantur ostendere esse aliquid perspicui, verum illud quidem et inpressum in animo atque mente, neque tamen id percipi ac conprendi posse. quo enim modo perspicue dixeris album esse aliquid, cum possit accidere ut id quod nigrum sit album esse videatur, aut quo modo ista aut perspicua dicemus aut inpressa subtiliter, cum sit incertum vere inaniterne moveatur: ita neque color neque corpus nec veritas nec argumentum nec sensus neque perspicuum ullum
35 relinquitur. Ex hoc illud is usu venire solet, ut quicquid dixerint a quibusdam interrogentur 'ergo istuc quidem percipis?'. sed qui ita interrogant ab iis

---

AVB] 1 *del. Lb.* 2 concidere $A^1V^1B^1$ 8 *del. Fab.* 9 proferens A^pV^1B 10 quo] quod A^1B^1 12 in *del. Man.* 14 abeo A^1V aueo B^1 15 *add.* V^2; ne *pro* non A^2B^2 16 convicio *Mdv.* -uincio V^1 -uintio A^1 -uinctio B^1 iudicio V^2; conuicti ac ueritate A^2 conuincti ac ueritatis B^2 19 et V st B^1[A^1] *del.* A^2B^2 24 ⟨menti⟩ impr. *Dav.* ⟨in animo⟩- *Guy.* inaniterne *Ald.* -ue AVB 25 moveamur *Fab.* ⟨animus⟩ moveatur *ex 'antiquo libro' Man.* ⟨mens⟩- *Lb.* 28 dixerit VB^1 -runt A^1

inridentur. non enim urguent ut coarguant neminem ulla de re posse contendere nec adseverare sine aliqua eius rei quam sibi quisque placere dicit certa et propria nota. Quod est igitur istuc vestrum probabile? nam si quod cuique occurrit et primo quasi aspectu probabile videtur id confirmatur, quid eo levius; sin (36) ex circumspectione aliqua et accurata consideratione quod visum sit id se dicent sequi, tamen exitum non habebunt, primum quia is visis inter quae nihil interest 36 aequaliter omnibus abrogatur fides; deinde, cum dicant posse accidere sapienti ut cum omnia fecerit diligentissimeque circumspexerit existat aliquid quod et veri simile videatur et absit longissime ⟨a⟩ vero, ⟨ne⟩ si magnam partem quidem, ut solent dicere, ad verum ipsum aut quam proxime accedant confidere sibi poterunt. ut enim confidant, notum iis esse debebit insigne veri; quo obscuro et oppresso quod tandem verum sibi videbuntur attingere? quid autem tam absurde dici potest quam cum ita locuntur: 'est hoc quidem illius rei signum aut argumentum, et ea re id sequor, sed fieri potest ut id quod significatur aut falsum sit aut nihil sit omnino'.

Sed de perceptione hactenus; si quis enim ea quae dicta sunt labefactare volet, facile etiam absentibus nobis veritas se ipsa defendet.

His satis cognitis quae iam explicata sunt nunc de 12 37 adsensione atque adprobatione, quam Graeci συγκατάθεσιν vocant, pauca dicemus, non quo non latus locus sit, sed paulo ante iacta sunt fundamenta. nam cum vim quae esset in sensibus explicabamus, simul illud aperiebatur, conprendi multa et percipi sensibus, quod fieri sine adsensione non potest. deinde cum inter inanimum et animal hoc maxime intersit, quod animal agit aliquid (nihil enim agens ne cogitari quidem potest

AVB] 13 *add.* $A^2V^2B^2$ *add. Mdv.* 17 obscurato *cum 'vetere cod.' Lb.* 29 *cf. p. 36, 24 ss.* 33 inanimum *Ven.*^{2} animum AVB quod ⟨inanimum nihil agit⟩ *Ven.*^{2}

quale sit), aut ei sensus adimendus est aut ea quae 38 est in nostra potestate sita reddenda adsensio. et vero animus quodam modo eripitur iis quos neque sentire neque adsentiri volunt. ut enim necesse est lancem in libram ponderibus inpositis deprimi sic animum perspicuis cedere. nam quo modo non potest animal ullum non adpetere id quod adcommodatum ad naturam adpareat (Graeci id *οἰκεῖον* appellant), sic non potest obiectam rem perspicuam non adprobare. Quamquam si illa de quibus disputatum est vera sunt, nihil attinet de adsensione omnino loqui; qui enim quid percipit adsentitur statim. Sed haec etiam secuntur, nec memoriam sine adsensione posse constare nec notitias rerum nec artes; idque quod maximum est, ut sit aliquid in nostra potestate, in eo qui rei nulli 39 adsentietur non erit. ubi igitur virtus, si nihil situm est in ipsis nobis? maxime autem absurdum vitia in ipsorum esse potestate neque peccare quemquam nisi adsensione, hoc idem in virtute non esse, cuius omnis constantia et firmitas ex is rebus constat quibus adsensa est et quas adprobavit. Omninoque ante videri aliquid quam agamus necesse est eique quod visum sit adsentiatur. quare qui aut visum aut adsensum tollit is omnem actionem tollit e vita.

13 40 Nunc ea videamus quae contra ab his disputari solent. sed prius potestis totius eorum rationis quasi fundamenta cognoscere. Conponunt igitur primum artem quandam de his quae visa dicimus, eorumque et vim et genera definiunt, in his quale sit id quod percipi et conprendi possit, totidem verbis quot Stoici.

AVB] 2 et $A^1V^1B^1$ at $A^2V^2B^2$ 5 libra A^2B^2 liberam V^1 8 oecion V^2 oetion AB (x *ut vid. superscr.* B^c) [V^1] potest ⟨animus⟩ M 11 adtinent B^1 att- B^2 attinens V^1 attingens V^m omnino F^2 omni AVB 15 rei nulli A^2B^2 re - V re inulla B^1[A^1] 23 assentiamur *dett. Asc.* -tiri *Lb.* 26 potestis] oportebit *vel* opus erit *Ha.* oportet vos *Mue.* opus est *vel* oportet *St.* rationes V^1B^1 30 et] ac B^1

 LUCULLUS

Deinde illa exponunt duo, quae quasi contineant omnem hanc quaestionem: quae ita videantur ut etiam alia eodem modo videri possint nec in is quicquam intersit, non posse eorum alia percipi alia non percipi; nihil interesse autem non modo si omni ex parte eiusdem modi sint sed etiam si discerni non possint. Quibus positis unius argumenti conclusione tota ab his causa conprenditur. conposita autem ea conclusio sic est: 'eorum quae videntur alia vera sunt alia falsa; et quod falsum est id percipi non potest, quod autem verum visum est, id omne tale est ut eiusdem modi falsum etiam possit videri'; et quae visa sint eius modi ut in is nihil intersit, non posse accidere ut eorum alia percipi possint alia non possint; 'nullum igitur est visum quod percipi possit'. Quae autem 41 sumunt ut concludant id quod volunt, ex his duo sibi putant concedi (neque enim quisquam repugnat); ea sunt haec: quae visa falsa sint ea percipi non posse; et alterum: inter quae visa nihil intersit, ex is non posse alia talia esse ut percipi possint alia ut non possint. reliqua vero multa et varia oratione defendunt, quae sunt item duo: unum, quae videantur eorum alia vera esse alia falsa; alterum, omne visum quod sit a vero tale esse quale etiam a falso possit esse. haec duo proposita non praetervolant sed ita dilatant 42 ut non mediocrem curam adhibeant et diligentiam. dividunt enim in partes et eas quidem magnas, primum in sensus, deinde in ea quae ducuntur a sensibus et ab omni consuetudine, quam obscurari volunt; tum perveniunt ad eam partem ut ne ratione quidem et coniectura ulla res percipi possit. haec autem universa concidunt etiam minutius. ut enim de sensibus hesterno sermone vidistis item faciunt de reliquis, in singulisque rebus, quas in minima dispertiunt, volunt efficere

---

AVB] **1** conteneant A[1]B[1] **4** non[1] *om.* A[1]V; non omnes posse A[2]B **12** sunt *Rom. Ven.* **13** potest *Ald.* **20** alia aut A[1]V[1]B[1] **28** dicuntur A[1]V[1]B[1] **29** quae *Dav.*

iis omnibus quae visa sint veris adiuncta esse falsa quae a veris nihil differant; ea cum talia sint non posse conprendi.

14 Hanc ego subtilitatem philosophia quidem dignis-
43 simam iudico sed ab eorum causa qui ita disserunt remotissimam. definitiones enim et partitiones et horum luminibus utens oratio, tum similitudines dissimilitudinesque et earum tenuis et acuta distinctio fidentium est hominum illa vera et firma et certa esse quae tutentur, non eorum qui clament nihilo magis vera illa esse quam falsa. quid enim agant, si cum aliquid definierint roget eos quispiam num illa definitio possit in aliam rem transferri quamlubet: si posse dixerint, quid [enim] dicere habeant cur illa vera definitio sit; si negaverint, fatendum sit, quoniam †vel illa vera† definitio transferri non possit in falsum, quod ea definitione explicetur id percipi posse; quod minime illi volunt. Eadem dici poterunt in omnibus
44 partibus. si enim dicent ea de quibus disserent se dilucide perspicere nec ulla communione visorum inpediri, conprendere ea se fatebuntur; sin autem negabunt vera visa a falsis posse distingui, qui poterunt longius progredi: occurretur enim, sicut occursum est. Nam concludi argumentum non potest nisi is quae ad concludendum sumpta erunt ita probatis ut falsa eiusdem modi nulla possint esse. ergo si rebus conprensis et perceptis nisa et progressa ratio hoc efficiet, nihil posse conprendi, quid potest reperiri quod ipsum sibi repugnet magis? cumque ipsa natura accuratae orationis hoc profiteatur, se aliquid patefacturam quod non appareat, et quo id facilius adsequatur adhibituram et sensus et ea quae perspicua sint, qualis

---

AVB] 7 harum *Lb.* 7—8 dissimilitudines *om.* AB, que *del.* A[2] 12 definient B 13 quam lubet A[1]VB[1] 14 *del. Asc.*[2] 15—16 vero V[1] a vero V[2]; vel *om. dett. Dav.* vel illa *del. Kay.* vera *om. Ven.* vel vera *del. Ha.* 18 poterunt M[2] -rint A[2]B potuerint A[1]V 19 disserant *Ern.* 27 nisa *dett. Man.* uisa AVB

est istorum oratio qui omnia non tam esse quam videri volunt? Maxime autem convincuntur cum haec duo pro congruentibus sumunt tam vehementer repugnantia, primum esse quaedam falsa visa (quod cum volunt, declarant quaedam esse vera), deinde ibidem, inter falsa visa et vera nihil interesse. at primum sumpseras tamquam interesset: ita priore posterius, posteriore superius convincitur.

Sed progrediamur longius et ita agamus ut nihil 45 nobis adsentati esse videamur, quaeque ab iis dicuntur sic persequamur ut nihil in praeteritis relinquamus. Primum igitur perspicuitas illa quam diximus satis magnam habet vim, ut ipsa per sese ea quae sint nobis ita ut sint indicet. sed tamen ut maneamus in perspicuis firmius et constantius, maiore quadam opus est vel arte vel diligentia, ne ab is quae clara sint ipsa per sese quasi praestrigiis quibusdam et captionibus depellamur. nam qui voluit subvenire erroribus Epicurus iis qui videntur conturbare veri cognitionem dixitque sapientis esse opinionem a perspicuitate seiungere nihil profecit; ipsius enim opinionis errorem nullo modo sustulit. Quam ob rem cum 15 46 duae causae perspicuis et evidentibus rebus adversentur, auxilia totidem sunt contra conparanda. adversantur enim primum quod parum defigunt animos et intendunt in ea quae perspicua sunt, ut quanta luce ea circumfusa sint possint agnoscere; alterum est quod fallacibus et captiosis interrogationibus circumscripti atque decepti quidam cum eas dissolvere non possunt desciscunt a veritate. oportet igitur et ea quae pro perspicuitate responderi possunt in promptu habere, de quibus iam diximus, et esse armatos ut occurrere possimus interrogationibus eorum

AVB] 7 priori A^{2}VB^2 8 posteriori A^{2}V^{2}B^2 conuincitur *Pl.* coniungitur AV^{1}B non i- V^2 13 *cf. p. 35, 21* 17 praestigiis A^{2}V^{2}B^2[*A*^{1}*V*^{1}] 21 proficit A^{1}B^1 24 adversatur *dett. Ald.* 27 sint *Dav.* sunt AVB 30 possint *Mue.*

captionesque discutere, quod deinceps facere constitui. 47 Exponam igitur generatim argumenta eorum, quoniam ipsi etiam illi solent non confuse loqui. Primum conantur ostendere multa posse videri esse quae omnino nulla sint, cum animi inaniter moveantur, eodem modo rebus iis quae nullae sint ut is quae sint. 'nam cum dicatis' inquiunt 'visa quaedam mitti a deo, velut ea quae in somnis videantur quaeque oraculis auspiciis extis declarentur' (haec enim aiunt probari a Stoicis, quos contra disputant) — quaerunt quonam modo falsa visa quae sint ea deus efficere possit probabilia, quae autem plane proxume ad verum accedant efficere non possit, aut si ea quoque possit cur illa non possit quae perdifficiliter internoscantur tamen, et si haec, cur non inter quae nihil sit omnino.

48 'Deinde cum mens moveatur ipsa per sese, ut et ea declarant quae cogitatione depingimus et ea quae vel dormientibus vel furiosis videntur non †inquam veri simile sit sic etiam mentem moveri, ut non modo non internoscat vera illa visa sint anne falsa, sed ut in is nihil intersit omnino', ut si qui tremerent et exalbescerent vel ipsi per se motu mentis aliquo vel obiecta terribili re extrinsecus, nihil ut esset qui distingueretur tremor ille et pallor, neque ut quicquam interesset ⟨inter⟩ intestinum et oblatum. 'Postremo si nulla visa sunt probabilia quae falsa sint, alia ratio est; sin autem sunt, cur non etiam quae non facile internoscantur, cur non ut plane nihil intersit, praesertim cum ipsi dicatis sapientem in furore sustinere se ab omni adsensu, quia nulla in visis distinctio appareat.'

16 49 Ad has omnes visiones inanes Antiochus quidem

AVB] 3 illa B^{c} 10 a *om.* V quaerunt ⟨ergo⟩ *Reid* 12 *aut* plane *aut* prox. *del. Dur.* 13 accedant *Lb.* -unt AVB 15 ⟨inter⟩sit *Lb.* 18—19 nonnumquam (A^{2}), v. s. est *Mdv.*, non in⟨tellegitis⟩ quam *Pl.* 22 motus B^{1}[A^{1}] 25 *add.* A^{2} ⟨in⟩ B^{2} 29 sapiente $A^{1}V^{1}$ -tis B^{1}

et permulta dicebat et erat de hac una re unius diei disputatio. mihi autem non idem faciundum puto sed ipsa capita dicenda. Et primum quidem hoc reprehendendum, quod captiosissimo genere interrogationis utuntur, quod genus minime in philosophia probari solet, quom aliquid minutatim et gradatim additur aut demitur: soritas hoc vocant, qui acervum efficiunt uno addito grano, vitiosum sane et captiosum genus. sic enim ascenditis: 'si tale visum obiectum est a deo dormienti ut probabile sit, cur non etiam ut valde veri simile; cur deinde non ut difficiliter a vero internoscatur, deinde ut ne internoscatur quidem, postremo ut nihil inter hoc et illud intersit.' huc si perveneris me tibi primum quidque concedente, meum vitium
fuerit, sin ipse tua sponte processeris, tuum. quis enim 50
tibi dederit aut omnia deum posse aut ita facturum esse si possit? quo modo autem sumis ut si quid cui simile esse possit sequatur ut etiam difficiliter internosci possit, deinde ut ne internosci quidem, postremo ut eadem sit? et si lupi canibus similes, eosdem dices ad extremum? et quidem honestis similia sunt quaedam non honesta et bonis non bona et artificiosis minime artificiosa: quid dubitamus igitur adfirmare nihil inter haec interesse? Ne repugnantia quidem videmus? nihil est enim quod e suo genere in aliud genus transferri possit; at si efficeretur ut inter visa differentium generum nihil interesset, reperirentur quae et in suo genere essent et in alieno;
quod fieri qui potest? Omnium deinde inanium vi- 51
sorum una depulsio est, sive illa cogitatione informantur, quod fieri solere concedimus, sive in quiete sive per vinum sive per insaniam. nam ab omnibus eius-

---

AVB] 7 quia *dett. Lb.* 20 idem sit B^2 eadem sint *dett. Asc. an intellegitur res?* et] ut $V^2F^2[A^1]$ 21 eodem AV^1B^1 25 quod de A^2B^2 26 posset at A^2B^1 posse dat A^1V^1

dem modi visis perspicuitatem, quam mordicus tenere debemus, abesse dicemus. quis enim, cum sibi fingit aliquid et cogitatione depingit, non simul ac se ipse commovit atque ad se revocavit sentit quid intersit inter perspicua et inania? eadem ratio est somniorum. num censes Ennium, cum in hortis cum Ser. Galba vicino suo ambulavisset, dixisse 'visus sum mihi cum Galba ambulare'? at cum somniavit ita narravit 'visus Homerus adesse poeta', idemque in Epicharmo 'nam videbar somniare med ego esse mortuum'. itaque simul ut experrecti sumus visa illa contemnimus neque ita
17 habemus ut ea quae in foro gessimus. 'At enim dum
52 videntur, eadem est in somnis species eorum quae vigilantes videmus.' Primum interest, sed id omittamus; illud enim dicimus, non eandem esse vim neque integritatem dormientium et vigilantium nec mente nec sensu. ne vinulenti quidem quae faciunt eadem adprobatione faciunt qua sobrii: dubitant haesitant revocant se interdum iisque quae videntur inbecillius adsentiuntur, cumque edormierunt illa visa quam levia fuerint intellegunt. quod idem contingit insanis, ut et incipientes furere sentiant et dicant aliquid quod non sit id videri sibi, et cum relaxentur sentiant atque illa dicant Alcmeonis 'sed mihi neuti-
53 quam cor consentit cum oculorum aspectu'. 'At enim ipse sapiens sustinet se in furore ne adprobet falsa pro veris.' Et alias quidem saepe, si aut in sensibus ipsius est aliqua forte gravitas aut tarditas, aut obscuriora sunt quae videntur, aut a perspiciendo temporis brevitate excluditur. Quamquam totum hoc, sapientem aliquando sustinere adsensionem, contra vos est. si enim inter visa ⟨** nihil interesset⟩, aut semper

AC. III 1. 2 perspicuitatem ... dicamus *Non. p. 139* (mordicus)

AVB] 8 *Enn. ann. 6* 9 *Enn. frg. var. 45* 10 med ego *Man.* me et ego AVB memet *Gul.* ego memet *Leo Gesch. d. röm. Lit. 1, 200 n. 7* 13 eorum quae AV eorumque B ⟨et⟩ eorum quae *Lb.* 20 edormiuerunt AV 24 *Enn. scen. 34* 26 *cf. p. 50, 29* 32 *add.* V[2]; ⟨perspicua et inania n. l.⟩?

sustineret aut numquam. Sed ex hoc genere toto perspici potest levitas orationis eorum qui omnia cupiunt confundere. quaerimus gravitatis constantiae firmitatis sapientiae iudicium, utimur exemplis somniantium furiosorum ebriosorum: illud adtendimus, in hoc omni genere quam inconstanter loquamur? non enim proferremus vino aut somno oppressos aut mente captos tam absurde, ut tum diceremus interesse inter vigilantium visa et sobriorum et sanorum et eorum qui essent aliter adfecti, tum nihil interesse. Ne hoc qui- 54
dem cernunt, omnia se reddere incerta, quod nolunt? (ea dico incerta quae ἄδηλα Graeci.) si enim res se ita habeat ut nihil intersit utrum ita cui videatur ut insano an sano, cui possit exploratum esse de sua sanitate? quod velle efficere non mediocris insania est. Similitudines vero aut geminorum aut signorum anulis inpressorum pueriliter consectantur. quis enim nostrum similitudines negat esse, cum eae plurimis in rebus appareant. sed si satis est ad tollendam cognitionem similia esse multa multorum, cur eo non estis contenti, praesertim concedentibus nobis, et cur id potius contenditis quod rerum natura non patitur, ut non suo quidque genere sit tale quale est, nec sit in duobus aut pluribus nulla re differens ulla communitas? ut † sibi sint et ova ovorum et apes apium simillimae: quid pugnas igitur aut quid tibi vis in geminis? conceditur enim similes esse, quo contentus esse potueras; tu autem vis eosdem plane esse 55
non similes, quod fieri nullo modo potest. Dein con- (55)
fugis ad physicos eos qui maxime in Academia inridentur, a quibus ne tu quidem iam te abstinebis, et ais Democritum dicere innumerabiles esse mundos, et quidem sic quosdam inter sese non solum similes sed

AVB] 6 proferremus *Ven.* -fere- AVB^{c} -fera- B^{p} 13 habeat *Goer. fin. 1, 25* -ant AVB 14 an ⟨ut⟩ *Lb.* 15 insaniae V^{2} 23 ⟨in⟩ suo *Ha.* ⟨in⟩ gen. *Lb.* sit^{2}] sic $A^{1}V^{1}B^{1}$ 25 sibi] si vis *Dav.* 33 inter se B^{1} interesse V^{1} inter se esse V^{2}

undique perfecte et absolute ita pares ut inter eos nihil prorsus intersit, et eo quidem innumerabiles ** itemque homines. deinde postulas ut, si mundus ita sit par alteri mundo ut inter eos ne minimum quidem intersit, concedatur tibi ut in hoc quoque nostro mundo aliquid alicui sic sit par ut nihil differat nihil intersit. 'cur enim' inquies 'ex illis individuis, unde omnia Democritus gigni adfirmat, in reliquis mundis et in iis quidem innumerabilibus innumerabiles Q. Lutatii Catuli non modo possint esse sed etiam sint, in hoc tanto mundo Catulus alter non possit effici?'

18 56 Primum quidem me ad Democritum vocas; cui non adsentior potius †quare fallar† potest id quod dilucide docetur a politioribus physicis, singularum rerum singulas proprietates esse. fac enim antiquos illos Servilios, qui gemini fuerunt, tam similes quam dicuntur, num censes etiam eosdem fuisse? 'non cognoscebantur foris': at domi; 'non ab alienis': at a suis. an non videmus hoc usu venire, ut quos numquam putassemus a nobis internosci posse eos consuetudine adhibita tam facile internosceremus ⟨ut⟩ ne minimum

57 quidem similes viderentur. Hic pugnes licet, non repugnabo, quin etiam concedam illum ipsum sapientem, de quo omnis hic sermo est, cum ei res similes occurrant quas non habeat dinotatas, retenturum adsensum nec umquam ulli viso adsensurum nisi quod tale fuerit quale falsum esse non possit. sed et ad ceteras res habet quandam artem qua vera a falsis possit distinguere, et ad similitudines istas usus adhibendus

---

AVB] 1 ita *del. Chr.* 2 ⟨etiam soles lunas maria terras, singulas denique res,⟩ *Pl.* 13 potius AVB^2[B^1]; quale fallor B; potiusque refellam A^2 -refello V^2; potest AV^1B propter V^2. potius quam re fallar ⟨minime perspicua; inde autem quod efficis id ipsum redarguere atque refellere⟩ potest *Pl.* 15 antiquo A^1V^1 -ico B^1 18 at[1]] ad B^1 a A^1V^1 21 uti ne minimum *dett. Ald.* uti minimum A^2B^2 ne minimum V^2 nimium $A^1V^1B^1$ 24 similises B^1 -lis esse B^2 -les esse A^3 25 habeant $A^1V^1B^1$ 27 et ad V^2 et V^1 ad A^2B[A^1]

est: ut mater geminos internoscit consuetudine oculorum, sic tu internosces si adsueveris. videsne ut in proverbio sit ovorum inter se similitudo: tamen hoc accepimus, Deli fuisse complures salvis rebus illis, qui gallinas alere permultas quaestus causa solerent; ii cum ovum inspexerant quae id gallina peperisset dicere solebant. Neque id est contra vos; nam vobis 58
satis esset ova illa non internoscere; nihilo enim magis adsentirer hoc illud esse quam si inter illa omnino nihil interesset. habeo enim regulam, ut talia visa vera iudicem qualia falsa esse non possint; ab hac mihi non licet transversum ut aiunt digitum discedere, ne confundam omnia; veri enim et falsi non modo cognitio sed etiam natura tolletur, si nihil erit quod intersit. Ut etiam illud absurdum sit quod interdum soletis dicere, cum visa in animos inprimantur, non vos id dicere, inter ipsas inpressiones nihil interesse, sed inter species et quasdam formas eorum. quasi vero non specie visa iudicentur; quae fidem nullam habebunt sublata veri et falsi nota. Illud vero perabsurdum 59
quod dicitis, probabilia vos sequi si nulla re inpediamini. primum qui potestis non inpediri, cum a veris falsa non distent? deinde quod iudicium est veri, cum sit commune falsi? Ex his illa necessario nata est ἐποχή id est adsensionis retentio, in qua melius sibi constitit Arcesilas, si vera sunt quae de Carneade non nulli existimant. si enim percipi nihil potest,

---

5—7 qui ... solerent (idem *add.* $B^{\wedge}$) libro II cum ovum ... quae (id *om.*) ... solebant *Non. p. 117* (gallinas). *cf. Plin. nat. 10, 155* AC. III

AVB] 7 id est B^2 idem AVB^1 nos F nobis *dett. Rom. Ven.* 8 esset *vel* esse posset *Pl.* est ex $A^1V^1B^1$ est $A^2V^2B^2$ (ouo V^1) nihilo *Lb.* nihil AVB 9 adsentirer *Pl.* -rep AB^2 -rep· V^1 -rep B^1 -ri potest V^2 10 interesse $A^1V^1B^1$ 13 necfundam B^1 nec conf- V^1 non conf- A^1 16 animis *dett. Lb.* -mo *Mue.* 18 et quasi f. *Wa.* 25 epochei idem B -cheidem V^1 -cheidae V^2 *cf. testim.*

quod utrique visum est, tollendus adsensus est; quid enim est tam futtile quam quicquam adprobare non cognitum? Carneadem autem etiam heri audiebamus solitum esse ⟨eo⟩ delabi interdum ut diceret opinaturum id est peccaturum esse sapientem. mihi porro non tam certum est esse aliquid quod conprendi possit, de quo iam nimium etiam diu disputo, quam sapientem nihil opinari id est numquam adsentiri rei vel
60 falsae vel incognitae. Restat illud quod dicunt veri inveniundi causa contra omnia dici oportere et pro omnibus. volo igitur videre quid invenerint. 'Non solemus' inquit 'ostendere'. Quae sunt tandem ista mysteria, aut cur celatis quasi turpe aliquid sententiam vestram? 'Ut qui audient' inquit 'ratione potius quam auctoritate ducantur'. Quid si utrumque, num peius est? Unum tamen illud non celant, nihil esse quod percipi possit. an in eo auctoritas nihil obest? mihi quidem videtur vel plurimum. quis enim ista tam aperte perspicueque et perversa et falsa secutus esset, nisi tanta in Arcesila, multo etiam maior in Carneade et copia rerum et dicendi vis fuisset?

19 Haec Antiochus fere et Alexandreae tum et multis
61 annis post multo etiam adseverantius, in Syria cum esset mecum paulo ante quam est mortuus. Sed iam confirmata causa te hominem amicissimum' (me autem appellabat) 'et aliquot annis minorem natu non dubitabo monere. Tune, cum tantis laudibus philosophiam extuleris Hortensiumque nostrum dissentientem commoveris, eam philosophiam sequere quae confundit vera cum falsis, spoliat nos iudicio, privat adprobatione omni, orbat sensibus? et Cimmeriis quidem, quibus aspectum solis sive deus aliquis sive na-

---

AVB] 4 *add. Ern.* (esse *om., pro quo* eo *V*p) 5 id est AB^2 idem V^1B^1 item V^2 7 quo] quod $A^1V^1B^1$ 8 idem A^1V^1 item V^2 11 inuenerint F^2 -nerit A^2VB -nirit A^1 15 utroque *dett. Dav.* 21 carneadem $A^1V^1B^1$ 28 *in exitu Hortensi dialogi* 29 sequare *B^1* 31 omnibus V^2

tura ademerat sive eius loci quem incolebant situs, ignes tamen aderant quorum illis uti lumine licebat: isti autem quos tu probas tantis offusis tenebris ne scintillam quidem ullam nobis ad dispiciendum reliquerunt; quos si sequamur iis vinclis simus astricti ut nos commovere nequeamus. sublata enim adsen- 62
sione omnem et motum animorum et actionem rerum sustulerunt; quod non modo recte fieri sed omnino fieri non potest. Provide etiam ne uni tibi istam sententiam minime liceat defendere. an tu, cum res occultissimas aperueris in lucemque protuleris iuratusque dixeris ea te conperisse (quod mihi quoque licebat qui ex te illa cognoveram), negabis esse rem ullam quae cognosci conprendi percipi possit? vide quaeso etiam atque etiam ne illarum quoque rerum pulcherrimarum a te ipso minuatur auctoritas.'

Quae cum dixisset ille, finem fecit.[1] Hortensius autem 63
vehementer admirans (quod quidem perpetuo Lucullo loquente fecerat, ut etiam manus saepe tolleret: nec mirum; nam numquam arbitror contra Academiam dictum esse subtilius) me quoque, iocansne an ita sentiens (non enim satis intellegebam), coepit hortari ut sententia desisterem.

Tum mihi Catulus 'Si te' inquit 'Luculli oratio flexit, quae est habita memoriter accurate copiose, taceo neque te quo minus si tibi ita videatur sententiam mutes deterrendum puto. illud vero non censuerim, ut eius auctoritate moveare. tantum enim te [non] modo monuit' inquit adridens, 'ut caveres ne quis inprobus tribunus plebis, quorum vides quanta copia semper futura sit, arriperet te et in contione quaereret

---

AVB] 1 adimerat A^{1}V^1 adhim- B^1 4 addespiciendum V^1 ades- A^{1}B^1 adas- A^{2}B^2 6 adsessione V^1 ass- *B*^{2} -nem V^2 adsedsione B^1; ads. ... actionem (rationem A^2) *om.* A^1 12 *cf. Catil. 1, 10 Att. 1, 14, 5 epist. 5, 5, 2* 28 *del. Ald.* 31 contentione B

qui tibi constares cum idem negares quicquam certi posse reperiri idem te conperisse dixisses. hoc quaeso cave ne te terreat. de causa autem ipsa malim quidem te ab hoc dissentire; sin cesseris, non magnopere mirabor: memini enim Antiochum ipsum, cum annos multos alia sensisset, simul ac visum sit sententia destitisse.'

20 Haec cum dixisset Catulus, me omnes intueri.[1] tum
64 ego non minus conmotus quam soleo in causis maioribus huius modi quadam oratione sum exorsus.

'Me Catule oratio Luculli de ipsa re ita movit ut docti hominis et copiosi et parati et nihil praetereuntis eorum quae pro illa causa dici possent, non tamen ut ei respondere posse diffiderem; auctoritas autem tanta plane me movebat, nisi tu opposuisses non minorem tuam. adgrediar igitur, si pauca ante quasi
65 de fama mea dixero. Ego enim si aut ostentatione aliqua adductus aut studio certandi ad hanc potissimum philosophiam me adplicavi, non modo stultitiam meam sed etiam mores et naturam condemnandam puto. nam si in minimis rebus pertinacia reprehenditur, calumnia etiam coercetur, ego de omni statu consilioque totius vitae aut certare cum aliis pugnaciter aut frustrari cum alios tum etiam me ipsum velim? itaque nisi ineptum putarem in tali disputatione id facere quod cum de re publica disceptatur fieri interdum solet, iurarem per Iovem deosque penates me et ardere studio veri reperiendi et ea sentire
66 quae dicerem. qui enim possum non cupere verum invenire, cum gaudeam si simile veri quid invenerim? sed ut hoc pulcherrimum esse iudico, vera videre,

AVB] 3 ipsam $A^1V^1B^1$ equidem *Lbm.* 10 ⟨ab⟩ huius *Reid.* 12 homines V^1B^1 14 responderi *dett. Dav.* 20 natura AVB 22 ego *Ven.*^{2} ergo AVB 25 velim itaque *dett. Rom.* itaque uelim AVB 30 inuenirim A^1B 31 iudico *Ern.* -cem AVB

sic pro veris probare falsa turpissimum est. Nec tamen ego is sum qui nihil umquam falsi adprobem qui numquam adsentiar qui nihil opiner; sed quaerimus de sapiente. ego vero ipse et magnus quidam sum opinator (non enim sum sapiens) et meas cogitationes sic dirigo, non ad illam parvulam Cynosuram, qua 'fidunt duce nocturna Phoenices in alto', ut ait Aratus, eoque directius gubernant quod eam tenent quae 'cursu interiore brevi convertitur orbe' — sed Helicen et clarissimos Septentriones id est rationes has latiore specie non ad tenue limatas; eo fit ut errem et vager latius. Sed non de me, ut dixi, sed de sapiente quaeritur. visa enim ista cum acriter mentem sensumve pepulerunt accipio iisque interdum etiam adsentior. nec percipio tamen: nihil enim arbitror posse percipi. non sum sapiens; itaque visis cedo nec possum resistere. sapientis autem hanc censet Arcesilas vim esse maximam Zenoni adsentiens, cavere ne capiatur, ne fallatur videre; nihil est enim ab ea cogitatione, quam habemus de gravitate sapientis, errore levitate temeritate diiunctius. Quid [quid] igitur loquar de firmitate sapientis? quem quidem nihil opinari tu quoque Luculle concedis. quod quoniam a te probatur, ut praepostere tecum agam iam (mox referam me ad ordinem), haec primum
conclusio quam habeat vim considera: 'si ulli rei 21 67
sapiens adsentietur umquam, aliquando etiam opinabitur; numquam autem opinabitur: nulli igitur rei adsentietur'. hanc conclusionem Arcesilas probabat;

---

4. 13 *Aug. c. Acad. 3, 14, 31* clamat Cicero se ipsum magnum esse opinatorem sed de sapiente se quaerere AC. IV

AVB] 4 quidam *Man.* -dem AVB 6 derigo *Mue.* cynosyram AV[1] cin- B[2] icn- *vel* ycn- B[1] 7 *Cic. Arat. frg. 7 (nat. deor. 2, 106)* 8 derectius *Mue.* 9 *Arat. ut v. 13* sed ⟨ad⟩ A[2]B[2] 11 latiores *Reid* elimatas A[2]B[2] 12 dixisse A[1] -et B[1] 22 *del.* A[2]B[2] 25 iam ⟨enim⟩ A[2]B iam *del.* V[2] 26—29 *cf. Sext. math. 7, 157*

confirmabat enim et primum et secundum. Carneades non numquam secundum illud dabat, adsentiri aliquando; ita sequebatur etiam opinari, quod tu non vis, et recte ut mihi videris. sed illud primum, sapientem si adsensurus esset etiam opinaturum, falsum esse Stoici dicunt et eorum adstipulator Antiochus; posse enim eum falsa a veris et quae non possint percipi
68 ab iis quae possint distinguere. Nobis autem primum etiam si quid percipi possit tamen ipsa consuetudo adsentiendi periculosa esse videtur et lubrica. quam ob rem cum tam vitiosum esse constet adsentiri quicquam aut falsum aut incognitum, sustinenda est potius omnis adsensio, ne praecipitet si temere processerit. ita enim finitima sunt falsa veris eaque quae percipi non possunt ⟨iis quae possunt⟩ (si modo ea sunt quaedam; iam enim videbimus), ut tam in praecipitem locum non debeat se sapiens committere. Sin autem omnino nihil esse quod percipi possit a me sumpsero et quod tu mihi das accepero, sapientem nihil opinari, effectum illud erit, sapientem adsensus omnes cohibiturum, ut videndum tibi sit idne malis an aliquid opinaturum esse sapientem. 'Neutrum' inquies 'illorum' [nitamur]. Nitamur igitur nihil posse percipi; etenim de eo omnis est controversia.

22 69 Sed prius pauca cum Antiocho, qui haec ipsa quae a me defenduntur et didicit apud Philonem tam diu ut constaret diutius didicisse neminem, et scripsit de iis rebus acutissime, et idem haec non acrius accusavit in senectute quam antea defensitaverat. quamvis igitur fuerit acutus, ut fuit, tamen inconstantia levatur auctoritas. quis [quam] enim iste dies inluxerit quaero,

---

AC. IV 5—6 falsum ... Antiochus *Non. p. 69* (adstipulari)

AVB] 3 ita sequebatur *Man.* id adsequeb- AVB^{2} id adseb- B^{1} 5 esse Stoici *Non.* esset st- A^{1} esse et st- A^{2}VB^{2} esset est- *B*^{1} 15 *add. Lb.* 16 tam V^{2} tamen AV^{1}B 23 *del.* A^{2}B^{2} 27 constet *Pl.* 30 inconstanta AB 31 *del. Lb.*

qui illi ostenderit eam quam [quam] multos annos esse negitavisset veri et falsi notam. excogitavit aliquid? eadem dicit quae Stoici. paenituit illa sensisse? cur non se transtulit ad alios, et maxime ad Stoicos? eorum enim erat propria ista dissensio. quid eum Mnesarchi paenitebat, quid Dardani; qui erant Athenis tum principes Stoicorum. numquam a Philone discessit, nisi postea quam ipse coepit qui se audirent habere. Unde autem subito vetus Academia 70
revocata est? nominis dignitatem videtur, cum a re ipsa descisceret, retinere voluisse. quod erant qui illum gloriae causa facere dicerent, sperare etiam fore ut i qui se sequerentur Antiochii vocarentur; mihi autem magis videtur non potuisse sustinere concursum omnium philosophorum. etenim de ceteris sunt inter illos non nulla communia; haec Academicorum est una sententia quam reliquorum philosophorum nemo probet. itaque cessit, et ut ii qui sub novis solem non ferunt item ille cum aestuaret veterum ut maenianorum sic Academicorum umbram secutus est. quo- 71
que solebat uti argumento tum cum ei placebat nihil posse percipi, cum quaereret, Dionysius ille Heracleotes utrum conprehendisset certa illa nota qua adsentiri dicitis oportere, illudne quod multos annos tenuisset Zenonique magistro credidisset, honestum quod esset id bonum solum esse, an quod postea defensitavisset, honesti inane nomen esse, voluptatem esse summum bonum — qui ex illius commutata sententia docere vellet nihil ita signari in animis nostris a vero posse quod non eodem modo possit a falso, is curavit quod argumentum ex Dionysio ipse sumpsisset ex eo

12 *cf. Plut. Cic. 4,2 Aug. c. Acad. 2,7,15* 19—20 **interim ille ... A. viam s. e.** *Non. p. 65* (maeniana)

AVB] 1 *del.* A²V²B² 6 Mnesarchi *dett. Rom.* innesarchi B¹ -ci V¹ inesarci A¹ -chi A² nesarci V² 12 facere dicerent *Camer.* facerent AB fecerunt V 13 Antiochii *Ald.* (-ei *Asc.*) -chi AVB 18 novis *Fab.* nubes AVB 30 posset a *Mue.*

ceteri sumerent. Sed cum hoc alio loco plura; nunc ad ea quae a te Luculle dicta sunt.

23 Et primum quod initio dixisti videamus quale sit, 72 similiter a nobis de antiquis philosophis commemorari atque seditiosi solerent claros viros sed tamen populares aliquos nominare. illi cum res ⟨non⟩ bonas tractent similes bonorum videri volunt; nos autem ea dicimus nobis videri quae vosmet ipsi nobilissimis philosophis placuisse conceditis. Anaxagoras nivem nigram dixit esse. ferres me si ego idem dicerem? tu ne si dubitarem quidem. at quis est? num hic sophistes (sic enim appellabantur ii qui ostentationis aut quaestus causa philosophantur)? maxima fuit et 73 gravitatis et ingeni gloria. Quid loquar de Democrito? quem cum eo conferre possumus non modo ingenii magnitudine sed etiam animi, qui ita sit ausus ordiri 'haec loquor de universis': nihil excipit de quo non profiteatur. quid enim esse potest extra universa; quis hunc philosophum non anteponit Cleanthi Chrysippo reliquis inferioris aetatis, qui mihi cum illo collati quintae classis videntur. atque is non hoc dicit quod nos, qui veri esse aliquid non negamus, percipi posse negamus; ille esse verum plane negat [esse]; sensus quidem non obscuros dicit sed tenebricosos (sic enim appellat eos). Is qui hunc maxime est admiratus, Chius Metrodorus initio libri qui est de natura 'nego' inquit 'scire nos sciamusne aliquid an nihil sciamus, ne id ipsum quidem nescire aut scire nos, nec omnino 74 sitne aliquid an nihil sit'. Furere tibi Empedocles videtur: at mihi dignissimum rebus is de quibus loquitur

sc. IV 9 *cf. Lact. inst. 3, 23, 11 epit. 34, 2*

AVB] 1 *cf. p. 83, 14. 95, 6* 3 *cf. p. 32, 32 ss.* 6 *add. dett. Asc.*[2]: novas *Faber* 8 ipsis A[1]V[1]B[1] 9 *cf. p. 76, 30* 11 num *Ha.* nunc AVB 13 philosophabantur *dett. Goer.* 17 *cf. Sext. math. 7, 265* 24 *del. Ha.* [A[1]] 24 sensusque idem *Dav.* sed *Guy.* nec AVB 28 scire ⟨scire⟩ A[2]B[2] 29 *cf. p. 33, 27*

sonum fundere. num ergo is excaecat nos aut orbat
sensibus, si parum magnam vim censet in is esse ad
ea quae sub eos subiecta sunt iudicanda? Parmenides
Xenophanes minus bonis quamquam versibus sed
tamen illi versibus increpant eorum adrogantiam quasi
irati, qui cum sciri nihil possit audeant se scire di-
cere. Et ab iis aiebat removendum Socratem et Pla-
tonem. cur, an de ullis certius possum dicere? vixisse
cum iis equidem videor, ita multi sermones perscripti
sunt e quibus dubitari non possit quin Socrati nihil
sit visum sciri posse; excepit unum tantum, scire se
nihil se scire, nihil amplius. quid dicam de Platone,
qui certe tam multis libris haec persecutus non esset
nisi probavisset; ironeam enim alterius, perpetuam
praesertim, nulla fuit ratio persequi. Videorne tibi 24
non ut Saturninus nominare modo inlustres homines, 75
sed etiam imitari numquam nisi clarum nisi nobilem?
atqui habebam molestos vobis sed minutos, Stilbonem
Diodorum Alexinum, quorum sunt contorta et aculeata
quaedam sophismata (sic enim appellantur fallaces
conclusiunculae). Sed quid eos colligam, cum habeam
Chrysippum, qui fulcire putatur porticum Stoicorum:
quam multa ille contra sensus, quam multa contra
omnia quae in consuetudine probantur. 'At dissolvit
idem.' Mihi quidem non videtur, sed dissolverit sane:
certe tam multa non collegisset quae nos fallerent
probabilitate magna, nisi videret is resisti non facile
posse. Quid Cyrenaei videntur, minime contempti 76

---

20 cavillationes *Ciceronem vocasse sophismata scribit Sen. epist. 111, 1* 22 *Lact. inst. 7, 23, 3* Chrysippus quem Cicero ait fulcire porticum Stoicorum AC. I

AVB] 6 dicire A^1B 7 aiebant B^2 -bas *Ald. cf. p. 34, 9* 14 ironiam A^2B^2 iro eam V^1 18 Stilbonem *dett. Rom.* stilibonem AVB^2 sibib- B^1 Stilponem *Lbm.* 24 at *Dav.* ad A^1VB^1 *del.* A^2B^2 (*signum interrog. post* diss.) 26 colligisset $A^1V^1B^1$ 27 niti A^1B^1; probabilitatemag¦nia V^1 -tatem ag¦ni ni V^3 28 Cyrenaici *Lbm.*

philosophi, qui negant esse quicquam quod percipi possit extrinsecus, ea se sola percipere quae tactu intumo sentiant, ut dolorem ut voluptatem; neque se quo quid colore aut quo sono sit scire, sed tantum sentire adfici se quodam modo.

Satis multa de auctoribus. quamquam ex me quaesieras, nonne putarem post illos veteres tot saeculis inveniri verum potuisse tot ingeniis tantisque studiis quaerentibus. quid inventum sit paulo post videro, te ipso quidem iudice. Arcesilan vero non obtrectandi causa cum Zenone pugnavisse sed verum invenire
77 voluisse sic intellegitur. nemo umquam superiorum non modo expresserat sed ne dixerat quidem posse hominem nihil opinari, nec solum posse sed ita necesse esse sapienti. visa est Arcesilae cum vera sententia tum honesta et digna sapienti; quaesivit de Zenone fortasse quid futurum esset si nec percipere quicquam posset sapiens nec opinari sapientis esset. ille credo nihil opinaturum, quoniam esset quod percipi posset. quid ergo id esset. 'visum' credo. 'quale igitur visum?' tum illum ita definisse: ex eo quod esset sicut esset inpressum et signatum et effictum. post requisitum etiamne si eius modi esset visum verum quale vel falsum. hic Zenonem vidisse acute nullum esse visum quod percipi posset, si id tale esset ab eo quod est cuius modi ab eo quod non est posset esse. recte consensit Arcesilas ad definitionem additum, neque enim falsum percipi posse neque verum si esset tale quale vel falsum; incubuit autem in eas disputationes ut doceret nullum

AVB] 4 colere A^1B^1 somno V^1B tantum] tamen B 5 adficis B^1[V^1] 6 *cf. p. 34, 2* 9 *cf. p. 84, 25 ss.* 10 *cf. p. 34, 22* 12 umquam A^3 inq- A^1VB 18 posset A^c -se VB[A^p] 19 opinaturum *Asc.*[2] -tur AVB 21 *ss. cf. p. 36, 10 ss.* 22 effictum *Man.* -fec- AVB 23 etiamne si F^2 etiam nisi AVB eiusdem *Dav.* 26 cuius *Pl.* eius AV^1B ut eius V^2 ut eiusdem *Dav.* ab eo A^1VB^1 *del.* A^2B^2 27 est *om.* B^1[A^1] ut est A^2B^2

tale esse visum a vero ut non eiusdem modi etiam
a falso possit esse. Haec est una contentio quae adhuc 78
permanserit. nam illud, nulli rei adsensurum esse sa-
pientem, nihil ad hanc controversiam pertinebat. lice-
bat enim 'nihil percipere et tamen opinari'; quod a
Carneade dicitur probatum: equidem Clitomacho plus
quam Philoni aut Metrodoro credens hoc magis ab
eo disputatum quam probatum puto.

Sed id omittamus. illud certe opinatione et per-
ceptione sublata sequitur, omnium adsensionum re-
tentio, ut si ostendero nihil posse percipi tu concedas
numquam adsensurum esse.

Quid ergo est quod percipi possit, si ne sensus 25
quidem vera nuntiant? quos tu Luculle communi loco 79
defendis. quod ne id facere posses, idcirco heri non
necessario loco contra sensus tam multa dixeram; tu
autem te negas infracto remo neque columbae collo
commoveri. primum cur? nam et in remo sentio non
esse id quod videatur, et in columba pluris videri
colores nec esse plus uno. deinde nihilne praeterea
diximus? 'Maneant illa omnia; †lacerat ista causa:
veracis suos esse sensus dicit ⟨Epicurus⟩'. Igitur
semper auctorem habes, et eum qui magno suo peri-
culo causam agat; eo enim rem demittit Epicurus, si
unus sensus semel in vita mentitus sit, nulli umquam
esse credendum. hoc est verum esse, confidere suis 80
testibus et †inportata insistere; itaque Timagoras
Epicureus negat sibi umquam cum oculum torsisset
duas ex lucerna flammulas esse visas; opinionis enim
esse mendacium non oculorum: quasi quaeratur quid

AVB] 2 posset *Ern.* 3 *ss. cf. p. 59, 28 ss.* 11 *cf. p. 60, 20* 15 *cf. p. 36, 24 ss.* id] ita *Mue.* 21 lecerat B laceratur *Mdv. apud Ha. p. 854* lacera est *Ha.* laborat *Ern.* iaceat *dett. Mdv. em. 175* iacet (*sed* manent) *Reid* 22 *add. Reitz. (ante* veracis *Or.) et adversarium loqui statuit* 23 et *om.* V 24 demittit *Asc.* dim- AVB^2 -ite B^1 *cf. p. 77, 18 nat. deor. 1, 70* 27 importune F^2 in re probata *Bai.*

sit, non quid videatur. Sic hic quidem, maiorum similis; tu vero, qui visa sensibus alia vera dicas esse alia falsa, qui ea distinguis? Et desine quaeso communibus locis; domi nobis ista nascuntur. 'Si' inquis 'deus te interroget "sanis modo et integris sensibus num amplius quid desideras", quid respondeas?' Utinam quidem roget: audies quam nobiscum male †agerent. ut enim vera videamus, quam longe videmus? ego Catuli Cumanum ex hoc loco cerno; regionem video ⟨Pompeiani, ipsum⟩ Pompeianum non cerno, neque quicquam interiectum est quod obstet, sed intendi acies longius non potest. o praeclarum prospectum: Puteolos videmus; at familiarem nostrum P. Avianium fortasse in porticu Neptuni ambulantem non
81 videmus. 'At ille nescio qui, qui in scholis nominari solet, mille et octingenta stadia quod abesset videbat.' Quaedam volucres longius; responderem igitur audacter isti vestro deo me plane his oculis non esse contentum. dicit me acrius videre quam illos pisces fortasse, qui neque videntur a nobis (et nunc quidem sub oculis sunt) neque ipsi nos suspicere possunt; ergo ut illis aqua sic nobis aer crassus offunditur. 'At amplius non desideramus.' Quid talpam num desiderare lumen putas? Neque tam quererer cum deo quod parum longe quam quod falsum viderem. videsne navem illam: stare nobis videtur; at iis qui in nave sunt moveri haec villa. quaere rationem cur

---

AC. IV 3—4 desine (quaeso *om.*) ... nascuntur *Hier. adv. Pelag. 1, 14, cf. idem epist. 84, 4, 1 Aug. util. cred. 1, 5*

AVB] 1 sic] sit *dett. Goer.* sed *dett. Ald.* [*B*[1]] 3 quie addistinguis B[1][*A*[1]] 4 *cf. p. 36, 25 ss.* 6 desideres B[p]*Lbm.* 7 audiet ... egerit *dett. Bai.* audies ... agi dicerem *Pl.* 8 videmus *cod. Urs. Lall.* uidebimus AVB 10 *add. Pl.* 13 P.] p A[1] o V *om.* B A[2] C. *dett. (?) Goer.* auianum B 16 octoginta M *(cf. Plin. nat. 7, 85)* 19 dicet *dett. Asc.* illos *dett. Ven.* ullos AVB[2] -us B[1] 24 tamen AV[1]B quererer *Ald.* quereretur V[2]B[2] quaer- AV[1]B[1] 25 viderem *Ald.* -ret AVB

ita videatur; quam ut maxime inveneris, quod haut scio an non possis, non tu verum testem habere, sed eum non sine causa falsum testimonium dicere ostenderis. Quid ego de nave; vidi enim a te remum con- 26
temni: maiora fortasse quaeris. Quid potest sole maius, 82
quem mathematici amplius duodeviginti partibus confirmant maiorem esse quam terram: quantulus nobis videtur; mihi quidem quasi pedalis; Epicurus autem posse putat etiam minorem esse eum quam videatur, sed non multo; ne maiorem quidem multo putat esse, vel tantum esse quantus videatur, ut oculi aut nihil mentiantur [tamen] aut non multum — mentiantur ⟨tamen⟩: ubi igitur illud est 'semel'? — sed ab hoc credulo, qui numquam sensus mentiri putat, discedamus, qui ne nunc quidem, cum ille sol, qui tanta incitatione fertur ut celeritas eius quanta sit ne cogitari quidem possit, tamen nobis stare videatur. Sed ut 83
minuam controversiam, videte quaeso quam in parvo lis sit. Quattuor sunt capita quae concludant nihil esse quod nosci percipi conprehendi possit, de quo haec tota quaestio est. e quibus primum est esse aliquod visum falsum, secundum non posse id percipi, tertium inter quae visa nihil intersit fieri non posse ut eorum alia percipi possint alia non possint, quartum nullum esse visum verum a sensu profectum cui non adpositum sit visum aliud quod ab eo nihil intersit quodque percipi non possit. horum quattuor capitum secundum et tertium omnes concedunt; primum Epicurus non dat, vos, quibuscum res est, id quoque

---

5—7 *cf. Lact. inst. 3, 23, 12* Ac. IV

AVB] 1 inueniris $A^1V^1B^1$ 2 tu] te *Lb.*; ⟨te⟩ testem *Dav.* 5 potest ⟨esse⟩ V^2 8 *Epic. ad Pythoclem Diog. L. 10, 91* 9 putat *Asc.*[2] -ant AVB 12 tamen A^1B^1 *del.* A^2B^2 (tamen ... mentiantur *om.* V^1; aut non multum aut nihil mentiantur V^2) 13 *add. Pl.* '⟨si⟩ semel *Pl., cf. p. 65, 24 s.* 15 qui ne $A^2VB[A^1]$ quin ne *Ha.* 18 paruulis A^2V^1B 19 sit *Dav.* sitis AVB 20 cognosci *Lbm.*

84 conceditis; omnis pugna de quarto est. Qui igitur P. Servilium Geminum videbat, si Quintum se videre putabat, incidebat in eius modi visum quod percipi non posset, quia nulla nota verum distinguebatur a falso; qua distinctione sublata quam haberet in C. Cotta, qui bis cum Gemino consul fuit, agnoscendo eius modi notam quae falsa esse non possit? negas tantam similitudinem in rerum natura esse; pugnas omnino, sed cum adversario facili. ne sit sane: videri certe potest; fallet igitur sensum. et si una fefellerit similitudo, dubia omnia reddiderit; sublato enim iudicio illo quo oportet agnosci, etiam si ipse erit quem videris qui tibi videbitur, tamen non ea nota iudicabis qua dicis oportere ut non possit esse eiusdem modi falsa.
85 quando igitur potest tibi P. Geminus Quintus videri, quid habes explorati cur non possit tibi Cotta videri qui non sit, quoniam aliquid videtur esse quod non est? Omnia dicis sui generis esse, nihil esse idem quod sit aliud. Stoicumst id quidem nec admodum credibile, nullum esse pilum omnibus rebus talem qualis sit pilus alius, nullum granum. haec refelli possunt, sed pugnare nolo; ad id enim quod agitur nihil interest omnibusne partibus visa re nihil differat an internosci non possit etiam si differat. Sed si hominum similitudo tanta esse non potest, ne signorum quidem? dic mihi: Lysippus eodem aere eadem temperatione, eodem caelo aqua ceteris omnibus centum Alexandrus eiusdem modi facere non posset? qua
86 igitur notione discerneres? quid si in eius modi cera centum sigilla hoc anulo inpressero, ecquae poterit in agnoscendo esse distinctio? an tibi erit quaerendus

AVB] 1 omnes $A^1V^1B^1$ 5 in] m. A^2B^2[Δ^1] C. *om.* VB^2 6 cum ⟨P.⟩ *dett. Dav.* 7 posset *dett. Dav.* *cf. p. 53, 23* 18 *cf. p. 51, 25. 53, 23* 19 Stoicum est id *Lb.* stoicum sedem $A^1V^1B^1$ -sed est $A^2V^2B^2$ -est F^2 21 quales A^1V^1 -le B^1 25 potes A^1B^1 27 centum *Ald.* certum AVB 28 alexandrum A^2B -driis V^2 -dros *Ald.* 29 eiusdem *Lb.* 30 inpressoro $A^1V^1B^1$ ecque *Rom.* haec quae AVB^2 -que B^1

anularius aliqui, quoniam gallinarium invenisti Deliacum illum, qui ova cognosceret? Sed adhibes artem 27
advocatam etiam sensibus: 'pictor videt quae nos non videmus' et 'simul inflavit tibicen a perito carmen adnoscitur'. Quid hoc nonne videtur contra te valere, si sine magnis artificiis, ad quae pauci accedunt, nostri quidem generis admodum, nec videre nec audire possimus? Iam illa praeclara, quanto artificio esset sensus nostros mentemque et totam constructionem hominis fabricata natura — cur non extimescam opi- 87
nandi temeritatem? etiamne hoc adfirmare potes Luculle, esse aliquam vim, cum prudentia et consilio scilicet, quae finxerit vel ut tuo verbo utar quae fabricata sit hominem? qualis ista fabrica est, ubi adhibita, quando cur quo modo? tractantur ista ingeniose, disputantur etiam eleganter; denique videantur sane, ne adfirmentur modo. Sed de physicis mox, et quidem ob eam causam, ne tu, qui id me facturum paulo ante dixeris, videare mentitus. Sed ut ad ea quae clariora sunt veniam, res iam universas profundam, de quibus volumina inpleta sunt non a nostris solum sed etiam a Chrysippo (de quo queri solent Stoici, dum studiose omnia conquisierit contra sensus et perspicuitatem contraque omnem consuetudinem contraque rationem, ipsum sibi respondentem inferiorem fuisse, itaque ab eo armatum esse Carneadem); ea sunt eius modi, quae 88
a te diligentissime tractata sunt. Dormientium et vinulentorum et furiosorum visa inbecilliora esse dicebas quam vigilantium siccorum sanorum. quo modo? quia cum experrectus esset Ennius non diceret se vidisse Homerum sed visum esse, Alcmeo autem 'sed mihi

---

AVB] 1 *cf. p. 55, 5* 3 *cf. p. 37, 11 ss.* 8 *cf. p. 42, 11 ss.* 11 *cf. p. 43, 5* 13 *cf. p. 42, 12* 17 *cf. p. 85, 15 ss.* qui id B^2 quid B^1 qui idem AV 18 *cf. p. 53, 31. 54, 7* 19 qua $A^1V^1B^1$ 22 *cf. p. 63, 23* 27 a] ad A^1B^1 tracta A^1B^1 *cf. p. 49, 24 ss.* 28 *cf. p. 52, 15 ss.* 30 *cf. p. 52, 8* 31 esse ⟨adesse⟩ *Pl.* *cf. p. 52, 24*

neutiquam cor consentit'; similia de vinulentis. quasi quisquam neget et qui experrectus sit eum ⟨non⟩ somniare, et cuius furor consederit putare non fuisse ea vera quae essent sibi visa in furore. sed non id agitur; tum cum videbantur quo modo viderentur, id quaeritur. nisi vero Ennium non putamus ita totum illud audivisse 'o pietas animi', si modo id somniavit, ut si vigilans audiret. experrectus enim potuit illa visa putare, ut erant, et somnia; dormienti vero aeque ac vigilanti probabantur. quid Iliona somno illo 'mater te appello' nonne ita credit filium locutum ut experrecta etiam crederet? unde enim illa 'age asta, mane audi; iteradum eadem istaec mihi': num videtur mino-
28 89 rem habere visis quam vigilantis fidem? Quid loquar de insanis: qualis tandem fuit adfinis tuus Catule Tuditanus, quisquam sanissimus tam certa putat quae videt quam is putabat quae videbantur? quid ille qui 'video video te; vive Ulixes dum licet' nonne etiam bis exclamavit se videre, cum omnino non videret; quid apud Euripidem Hercules, cum ut Eurysthei filios ita suos configebat sagittis, cum uxorem interemebat, cum conabatur etiam patrem, non perinde movebatur falsis ut veris moveretur; quid ipse Alcmeo tuus, qui negat cor sibi cum oculis consentire, nonne ibidem incitato furore 'unde haec flamma oritur' et illa deinceps 'incede incede, adsunt me expetunt'; quid cum virginis fidem implorat:

AC. IV 9 *cf. Macr. somn. 1, 3, 2* φάντασμα, quod Cicero quotiens opus hoc nomine fuit visum vocavit

---

AVB] 2. 3 *add. dett. Man.*; somnia ⟨sua visa puta⟩re *Ha.* 5 videbantur *Dav.* uideantur AVB 7 *Enn. ann. 8* 9 visa ⟨falsa⟩ *Reitz.* 10 *Pacuv. trag. 197* 11 ita *Dav.* illa AVB 12 *Pacuv. trag. 202* 13 istaec *Man.* et ista AVB (ista *Cic. Att. 14, 14, 1 Tusc. 2, 44*) 14 uigilantes V^2 18 *trag. inc. 47* vive *Goer. (cf. de orat. 3, 162)* uluum $AV^2B[V^1]$ 23 *cf. p. 52, 24* 25—p. 71, 9 *Enn. scen. 27—32*

'fer mi auxilium, pestem abige a me, flammiferam hanc vim, quae me excruciat,
caeruleae incinctae angui incedunt, circumstant cum ardentibus taedis',

num dubitas quin sibi haec videre videatur? itemque cetera

'intendit crinitus Apollo
arcum auratum, luna innixus,
Diana facem iacit a laeva':

qui magis haec crederet si essent quam credebat quia 90
videbantur; apparet enim iam cor cum oculis consentire. Omnia autem haec proferuntur ut illud efficiatur, quo certius nihil potest esse, inter visa vera et falsa ad animi adsensum nihil interesse. vos autem nihil agitis, cum illa falsa vel furiosorum vel somniantium recordatione ipsorum refellitis. non enim id quaeritur, qualis recordatio fieri soleat eorum qui experrecti sunt aut eorum qui furere destiterint, sed qualis visio fuerit aut furentium aut somniantium tum cum movebantur.

Sed abeo a sensibus; quid est quod ratione percipi 91
possit? dialecticam inventam esse dicitis veri et falsi quasi disceptatricem et iudicem. cuius veri et falsi, et in qua re? in geometriane quid sit verum aut falsum dialecticus iudicabit an in litteris an in musicis? at ea non novit. in philosophia igitur: sol quantus sit quid ad illum? quod sit summum bonum quid habet ut queat iudicare? quid igitur iudicabit? quae coniunctio quae diiunctio vera sit, quid ambigue dictum sit, quid sequatur quamque rem quid repugnet: si haec et

---

AVB] 3 caeruleo *Columna ad Enn.* -a *Goer.* angui *Columna* igni AVB 6 cetera] dextra *WZillinger Cic. u. die altröm. Dichter (Würzburg 1911) 109 n. 3* cet. '⟨dextra⟩ *Pl.* 15 falsa ⟨visa⟩ *Reid* 18 sint V^2 20 cum mouebantur M^c commou- AVB cum commou- F^2 24 geomeo metria A^1B^1 -tri V^1 25 lectis cus $A V^1 B^1$ dial- V^2 27 si $A^1 V B^1$ 29 quae disiunctio B^2 quaid eiunctio B^1 quaideconiunctio A^1V; quid coniunctione uerum V^2 q. ad coniunctionem u. V^m

horum similia iudicat, de se ipsa iudicat; plus autem
pollicebatur. nam haec quidem iudicare ad ceteras
res, quae sunt in philosophia multae atque magnae,
92 non est satis. Sed quoniam tantum in ea arte ponitis,
videte ne contra vos tota nata sit; quae primo
progressa festive tradit elementa loquendi et ambi-
guorum intellegentiam concludendique rationem, tum
paucis additis venit ad soritas, lubricum sane et pe-
riculosum locum, quod tu modo dicebas esse vitiosum
29 interrogandi genus. quid ergo istius vitii num nostra
culpa est? rerum natura nullam nobis dedit cognitio-
nem finium, ut ulla in re statuere possimus quatenus,
nec hoc in acervo tritici solum, unde nomen est, sed
nulla omnino in re minutatim interrogati, dives pauper
clarus obscurus sit, multa pauca magna parva longa
brevia lata angusta, quanto aut addito aut dempto
93 certum respondeamus non habemus. 'At vitiosi sunt
soritae.' Frangite igitur eos si potestis, ne molesti
sint; erunt enim nisi cavetis. 'Cautum est' inquit; 'placet
enim Chrysippo, cum gradatim interrogetur verbi causa
tria pauca sint anne multa, aliquanto prius quam ad
multa perveniat quiescere' (id est quod ab his dicitur
ἡσυχάζειν). 'Per me vel stertas licet' inquit Carneades
'non modo quiescas. Sed quid proficit? sequitur enim
qui te ex somno excitet et eodem modo interroget:
'quo in numero conticuisti, si ad eum numerum unum
addidero, multane erunt?' progrediere rursus quoad
videbitur. quid plura; hoc enim fateris, neque ultimum
te paucorum neque primum multorum respondere
posse. cuius generis error ita manat, ut non videam
94 quo non possit accedere. 'Nihil me laedit' inquit;
'ego enim ut agitator callidus priusquam ad finem

AVB] **5 nata** *del. Ern.* **6 progressu A^2B^2** **9** *cf. p. 51, 8* **13 acerbo A^1VB^1** **18 frangite** A^1V **sa-** B^1 **a-** A^2B^2 **23 esicazlin AV esycha- B** **23** *quo usque pertineat Carneadis oratio dubium* **26 quod AVB^1** **32 agitatur $A^1V^1B^1$** *cf. testim.*

veniam equos sustinebo, eoque magis si locus is quo ferentur equi praeceps erit. sic me' inquit 'ante sustineo nec diutius captiose interroganti respondeo.' Si habes quod liqueat neque respondes, superbe; si non habes, ne tu quidem percipis. si quia obscura, concedo; sed negas te usque ad obscura progredi; ⟨in⟩ inlustribus igitur rebus insistis. si id tantum modo ut taceas, nihil adsequeris; quid enim ad illum qui te captare vult, utrum tacentem inretiat te an loquentem? sin autem usque ad novem verbi gratia sine dubitatione respondes pauca esse, in decumo insistis, etiam a certis et inlustrioribus cohibes adsensum; hoc idem me in obscuris facere non sinis. nihil igitur te contra soritas ars ista adiuvat, quae nec augendi nec minuendi quid aut primum sit aut postremum docet.

95 Quid quod eadem illa ars quasi Penelopae telam retexens tollit ad extremum superiora: utrum ea vestra an nostra culpa est? nempe fundamentum dialecticae est, quidquid enuntietur (id autem appellant ἀξίωμα, quod est quasi ecfatum) aut verum esse aut falsum. quid igitur haec vera an falsa sunt: 'si te mentiri dicis idque verum dicis, mentiris * verum dicis'? haec scilicet inexplicabilia esse dicitis; quod est odiosius quam illa quae nos non conprehensa et non percepta dicimus — sed hoc omitto, illud quaero: 30

si ista explicari non possunt nec eorum ullum iudicium invenitur, ut respondere possitis verane an falsa sint, ubi est illa definitio, effatum esse id quod aut verum

---

1 *cf. Cic. Att. 13, 21, 3 (vide testimonia)* AC. IV

A V B] 4 respondes F^{2} -de A V B 5 percipis M^{c} persipis $A^{1}VB$ perspicis A^{3} 6 *add. Bai.* 16 Penelopae *Lb.* -pe $A^{2}VB$[$\mathcal{A}^{1}$] telam *dett. Rom.* -a $A^{2}VB$[$\mathcal{A}^{1}$] 20 ecfatum *Ha.* etf- $A^{1}V^{1}B^{1}$ eff- $A^{2}V^{2}B^{2}$ 22 uere A^{2} *(ut Hier. epist. 69, 2)* ⟨et⟩ A^{3} ⟨an⟩ *Ern. (cf. Gell. 18, 2, 10 ARüstow Der Lügner [diss. Erlang. 1910] 89)* ⟨'et 'si te mentiri dicis idque mentiris,⟩ *Pl.;* verum dicis *del. Ern. (cf. Hier. epist. 69, 2)* 23 scilicet $A^{3}VB^{2}$[$\mathcal{A}^{1}\mathcal{B}^{1}$] 25 dicitis $A^{1}V^{1}B^{1}$ 28 effatum *Rom.* ecf- *Ha.* effectum A V B

aut falsum sit? Rebus sumptis adiungam † ex iis se-
96 quendas esse alias inprobandas† quae sint in genere contrario. Quo modo igitur hoc conclusum esse iudicas: 'si dicis nunc lucere et verum dicis, ⟨lucet; dicis autem nunc lucere et verum dicis;⟩ lucet igitur'? probatis certe genus et rectissime conclusum dicitis, itaque in docendo eum primum concludendi modum traditis. aut quidquid igitur eodem modo concluditur probabitis, aut ars ista nulla est. vide ergo hanc conclusionem probaturusne sis: 'si dicis te mentiri verumque dicis, mentiris; dicis autem te mentiri verumque dicis; mentiris igitur'. qui potes hanc non probare, cum probaveris eiusdem generis superiorem? haec Chrysippea sunt, ne ab ipso quidem dissoluta. quid enim faceret huic conclusioni 'si lucet, ⟨lucet;⟩ lucet autem; lucet igitur'? cederet scilicet; ipsa enim ratio conexi cum concesseris superius cogit inferius concedere. quid ergo haec ab illa conclusione differt 'si mentiris, mentiris; mentiris autem; mentiris igitur'? hoc negas te posse nec adprobare nec inprobare; qui
97 igitur magis illud? si ars si ratio si via si vis denique conclusionis valet, eadem est in utroque. Sed hoc extremum eorum est: postulant ut excipiantur haec inexplicabilia. tribunum aliquem censeo videant; a me istam exceptionem numquam inpetrabunt. etenim cum ab Epicuro, qui totam dialecticam et contemnit et inridet, non inpetrent ut verum esse concedat quod ita effabimur 'aut vivet cras Hermarchus aut non vivet', cum dialectici sic statuant, omne quod ita

---

AVB] 1—2 adiungam ⟨alias, deinde concludam rationum summas, eodem in omnibus genere conclusionis; tamen alias vincam⟩ ex iis sequendas esse alias inprobandas, ⟨cum vos dicatis eas conclusiones omnes sequendas esse, in quibus id quod summae contrarium sit pugnet cum conexione sumptionum, eas autem inprobandas⟩ quae sint in g. c. *Pl.; tantum* alias, ⟨alias⟩ *Rom.* 4—5 *add. Man.* (nunc *add. Dav.*) 9 vide *Man.* uideo AVB 11 mentiris] -ri A^{1}V^{1}B^1 12 potest A^{1}VB^1 15 *add.* A^{3}V^2 21 via] uita B^1[A^1]

disiunctum sit quasi 'aut etiam aut non' ⟨non⟩ modo verum esse sed etiam necessarium (vide quam sit cautus is quem isti tardum putant: 'si enim' inquit 'alterutrum concessero necessarium esse, necesse erit cras Hermarchum aut vivere aut non vivere; nulla autem est in natura rerum talis necessitas') — cum hoc igitur dialectici pugnent, id est Antiochus et Stoici; totam enim evertit dialecticam: nam si e contrariis disiunctio (contraria autem ea dico, cum alterum aiat alterum neget) — si talis disiunctio falsa potest esse, nulla vera est. mecum vero quid habent 96
litium, qui ipsorum disciplinam sequor? cum aliquid huius modi inciderat, sic ludere Carneades solebat: 'si recte conclusi, teneo; sin vitiose, minam Diogenes reddet'; ab eo enim Stoico dialectica didicerat, haec autem merces erat dialecticorum. sequor igitur eas vias quas didici ab Antiocho, nec reperio quo modo iudicem 'si lucet, ⟨lucet⟩' verum esse ob eam causam quod ita didici, omne quod ipsum ex se conexum sit verum esse, non iudicem 'si mentiris, mentiris' eodem modo esse conexum: aut igitur hoc ut illud, aut nisi hoc ne illud quidem iudicabo.

Sed ut omnes istos aculeos et totum tortuosum 31
genus disputandi relinquamus ostendamusque qui simus, iam explicata tota Carneadis sententia Antiochea ista conruent universa. nec vero quicquam ita dicam ut quisquam id fingi suspicetur; a Clitomacho sumam, qui usque ad senectutem cum Carneade fuit, homo et acutus ut Poenus et valde studiosus

23 *ss. cf. Cic. nat. deor. 1, 12* AC IV

AVB] 1 *add.* B² 3 catus *Lb.* bardum *Reid* 6 fatalis *Pl.* 10 aiat *Ven.*² ait A²VB[*A*¹] agit F¹ diiunctio B 12 discipuli nam B¹[*A*ᴾ] 13 cludere VB² -ret B¹ eludere *Pl.* 14 minimam B¹, *idem an* -ma *A*¹V¹ diogeni AVB¹ Diogenes mihi *Ha.* 15 dialecticam AVB² 18 *add.* V² 21 esse] ex se *Mue.* ut *Pl.* ne A¹VB¹ et B²[*A*²] 25 Antiochea (-ia) *dett. Dav.* -che AVB -chi F²

ac diligens; et quattuor eius libri sunt de sustinendis adsensionibus, haec autem quae iam dicam |quae| sunt
99 sumpta de primo. Duo placet esse Carneadi genera visorum; in uno hanc divisionem, alia visa esse quae percipi possint ⟨alia quae non possint,⟩ in altero autem, alia visa esse probabilia alia non probabilia. itaque quae contra sensus contraque perspicuitatem dicantur ea pertinere ad superiorem divisionem, contra posteriorem nihil dici oportere. quare ita placere, tale visum nullum esse ut perceptio consequeretur, ut autem probatio multa. Etenim contra naturam esset, ⟨si⟩ probabile nihil esset; sequitur omnis vitae ea quam tu Luculle commemorabas eversio. itaque et sensibus probanda multa sunt, teneatur modo illud, non inesse in is quicquam tale quale non etiam falsum nihil ab eo differens esse possit — sic quidquid acciderit specie probabile, si nihil se offeret quod sit probabilitati illi contrarium, utetur eo sapiens, ac sic omnis ratio vitae gubernabitur. Etenim is quoque qui a vobis sapiens inducitur multa sequitur probabilia non conprehensa neque percepta neque adsensa sed similia veri, quae nisi probet omnis vita tollatur.
100 quid enim conscendens navem sapiens num conprehensum animo habet atque perceptum se ex sententia navigaturum? qui potest? sed si iam ex hoc loco proficiscatur Puteolos stadia triginta probo navigio bono gubernatore hac tranquillitate, probabile videatur se illuc venturum esse salvum. Huius modi igitur visis consilia capiet et agendi et non agendi faciliorque erit ut albam esse nivem probet quam

AVB] 2 *del.* V^2 4—6 *lacunosa* A^1V, *suppleta ab* A^2A^3 *et* V^2, *ut haec* esse quae ... non probabilia *in* A, alia uisa (4) ... alia non *in* V *correctorum tantum fide stent;* alia quae non possint (*sic* V^2, a. q. percipi n. p. A^2B^2) *om. etiam* B^1 12 *add.* F^c; n. est pr. n. esse: et s. *Chr.* sequetur *Ha.* sequeretur ⟨enim⟩ *Lb.* 13 *cf. p. 43, 4* 17 offerret $A^1V^1B^1$ 18 uteretur $A^1V^1B^1$ 23 num A^3 non A^1VB 27 ac AVB^2 28 ⟨ei⟩ vid. *Lb.* 30 *cf. p. 62, 9*

erat Anaxagoras, qui id non modo ita esse negabat,
sed sibi, quia sciret aquam nigram esse unde illa
concreta esset, albam ipsam esse ne videri quidem.
et quaecumque res eum sic attinget ut sit visum illud 101
probabile neque ulla re impeditum, movebitur. non
enim est e saxo sculptus aut e robore dolatus, habet
corpus habet animum, movetur mente movetur sen-
sibus, ut ei vera multa videantur neque tamen habere
insignem illam et propriam percipiendi notam. eoque
sapientem non adsentiri, quia possit eiusdem modi
existere falsum aliquod cuius modi hoc verum. Neque
nos contra sensus aliter dicimus ac Stoici, qui multa
falsa esse dicunt longeque aliter se habere ac sensibus
videantur. hoc autem si ita sit, ut unum modo sensibus 32
falsum videatur, praesto est qui neget rem ullam per-
cipi posse sensibus. ita nobis tacentibus ex uno Epicuri
capite altero vestro perceptio et conprehensio tollitur.
quod est caput Epicuri? 'si ullum sensus visum falsum
est, nihil potest percipi.' quod vestrum? 'sunt falsa
sensus visa.' quid sequitur? ut taceam, conclusio ipsa
loquitur: 'nihil posse percipi'. 'Non concedo' inquit
'Epicuro'. Certa igitur cum illo, qui a te totus diversus
est, noli mecum, qui hoc quidem certe, falsi esse ali-
quid in sensibus, tibi adsentior. Quamquam nihil mihi 102
tam mirum videtur quam ista dici, ab Antiocho quidem
maxime, cui erant ea quae paulo ante dixi notissima.
licet enim haec quivis arbitratu suo reprehendat quod
negemus rem ullam percipi posse, certe levior repre-
hensio est, quod tamen dicimus esse quaedam proba-
bilia. non videtur hoc satis esse vobis. ne sit; illa
certe debemus effugere, quae a te vel maxime agitata

5—6 non ... saxo aut cultus e robore dolatus *Non. p. 99* AC. IV (dolatum)

AVB| 3 concreta *Man.* congregata AV^{2}B -tam V^1 4 sit V^2 sic AV^{1}B 6 e robore *Crat. ex Non. (cf. Odyss. 19, 163)* ebore AVB 15 percipo A^{1}B^1 19 potest *om.* A^{1}V 26 erunt A^{1}V^{1}B^1

sunt: 'nihil igitur cernis, nihil audis, nihil tibi est perspicuum'. Explicavi paulo ante Clitomacho auctore quo modo ista Carneades diceret; accipe quem ad modum eadem dicantur a Clitomacho in eo libro quem ad C. Lucilium scripsit poetam, cum scripsisset isdem de rebus ad L. Censorinum eum qui consul cum M'. Manilio fuit. scripsit igitur his fere verbis (sunt enim mihi nota propterea quod earum ipsarum rerum de quibus agimus prima institutio et quasi disciplina illo
103 libro continetur) — sed scriptum est ita: Academicis placere esse rerum eius modi dissimilitudines ut aliae probabiles videantur aliae contra. id autem non esse satis cur alia posse percipi dicas alia non posse, propterea quod multa falsa probabilia sint, nihil autem falsi perceptum et cognitum possit esse. itaque ait vehementer errare eos qui dicant ab Academia sensus eripi, a quibus numquam dictum sit aut colorem aut saporem aut sonum nullum esse, illud sit disputatum, non inesse in iis propriam quae nusquam alibi esset
104 veri et certi notam. quae cum exposuisset, adiungit dupliciter dici adsensus sustinere sapientem, uno modo cum hoc intellegatur, omnino eum rei nulli adsentiri, altero cum se a respondendo ut aut adprobet quid aut inprobet sustineat, ut neque neget aliquid neque aiat. id cum ita sit, alterum placere ut numquam adsentiatur, alterum tenere ut sequens probabilitatem, ubicumque haec aut occurrat aut deficiat, aut 'etiam' aut 'non' respondere possit. †nec ut† placeat eum qui de omnibus rebus contineat se ab adsentiendo moveri tamen et agere aliquid, reliquit eius modi visa quibus ad actionem excitemur, item ea quae interrogati in

---

AVB] **1** cernes A^1V^1 -nas B^1 **2** *cf. p. 75, 25 ss.* **6** m. VB^2 men *vel* man B^1 **11** similitudines *Ven.*^{2} diss. ⟨et sim.⟩ *Pl.* **24** ait $A^2B[A^1]$

A(N)B] **28** possit NF^2 -set AB nam cum *Lbm.* et cum *Dav.* sed cum *Ha.* hoc cum *Pl.* **30** relinqui *Dav.* *an* relinquit? **31** interroganti *Ven.*

utramque partem respondere possimus sequentes tantum modo quod ita visum sit, dum sine adsensu; neque tamen omnia eius modi visa adprobari sed ea quae nulla re inpedirentur. Haec si vobis non pro- 105
bamus, sint falsa sane, invidiosa certe non sunt. non enim lucem eripimus sed ea quae vos percipi conprehendique eadem nos, si modo probabilia sint, videri dicimus.

Sic igitur inducto et constituto probabili, et eo qui- 33
dem expedito soluto libero nulla re inplicato, vides profecto Luculle iacere iam illud tuum perspicuitatis patrocinium. isdem enim hic sapiens de quo loquor oculis quibus iste vester caelum terram mare intuebitur, isdem sensibus reliqua quae sub quemque sensum cadunt sentiet. mare illud, quod nunc favonio nascente purpureum videtur, idem huic nostro videbitur, nec tamen adsentietur, quia nobismet ipsis modo caeruleum videbatur mane ravum, quodque nunc qua a sole conlucet albescit et vibrat dissimileque est proximo ei continenti, ut etiam si possis rationem reddere cur id eveniat tamen non possis id verum esse quod videbatur oculis defendere. 'Unde memoria, si nihil per- 106
cipimus?' sic enim quaerebas. quid meminisse visa nisi conprensa non possumus? quid Polyaenus, qui magnus mathematicus fuisse dicitur, is postea quam Epicuro adsentiens totam geometriam falsam esse credidit, num illa etiam quae sciebat oblitus est? atqui falsum quod est id percipi non potest, ut vobismet ipsis placet. si igitur memoria perceptarum conprensarumque rerum est, omnia quae quisque meminit

---

17—19 quia n. l. tum caeruleum tum ravum videtur AC. IV
quodque nunc a sole conlucet *Non. p. 164* (ravum)

A(N)B] 3 approbat *dett. Man.* -bavit *Ha.* 6 *cf. p. 42, 10* 9 inducto et constituto probabili *Ald.* -ta *bis et* -lia AN[2]B (*om.* N[1]) 15 sentient A[1]B[1] 20 ei] et *Lb.* 23 *cf. p. 38, 12* quid *A*[1]NB[1] quod B[2] quasi A[2] 24 pollenus N -nius AB[2] polsaemus *B*[1]

habet ea conprensa atque percepta; falsi autem conprendi nihil potest; et omnia meminit Seiron Epicuri dogmata; vera igitur illa sunt nunc omnia. hoc per me licet; sed tibi aut concedendum est ita esse, quod minime vis, aut memoriam mihi remittas oportet et fateare esse ei locum etiam si conprehensio perceptio-
107 que nulla sit. | 'Quid fiet artibus?' Quibus? iisne quae ipsae fatentur coniectura se plus uti quam scientia, an iis quae tantum id quod videtur secuntur nec habent istam artem vestram qua vera et falsa diiudicent?

Sed illa sunt lumina duo quae maxime causam istam continent. Primum enim negatis fieri posse ut quisquam nulli rei adsentiatur. at id quidem perspicuum est, cum Panaetius, princeps prope meo quidem iudicio Stoicorum, ea de re dubitare se dicat quam omnes praeter eum Stoici certissimam putant, vera esse ⟨responsa⟩ haruspicum auspicia oracula somnia vaticinationes, seque ab adsensu sustineat — quod is potest facere vel de iis rebus quas illi a quibus ipse didicit certas habuerint, cur id sapiens de reliquis rebus facere non possit? an est aliquid quod positum vel inprobare vel adprobare possit, dubitare non possit? an tu in soritis poteris hoc cum voles, ille in reliquis rebus non poterit eodem modo insistere, praesertim cum possit sine adsensione ipsam veri
108 similitudinem non inpeditam sequi. Alterum est quod negatis actionem ullius rei posse in eo esse qui nullam rem adsensu suo conprobet. Primum enim

---

A(N)B] 2 meminit . . . omnia (3) *om.* A^1 seiron A^2NB (*om.* A^1) Siron *Mue.* 5 fateare *Dav.* facere $\mathcal{A}^1N$ (esse *om.* N) -rem B^1 facile A^2B^2 7 *cf. p. 38, 16 ss.* quibus *om.* A^2B his ne quae N iis neque B iis que $A^2[\mathcal{A}^1]$ 9 an his N audis A^1 aut iis A^2 10 habet A^1B^1 (*om.* N) 16 quam A^2B^2 quem A^1B^1 quod N 17 certissimum A^1NB^1 18 *add. Pl.* (*post* har. *Ern.*) 20 vel *Goer.* ut $\mathcal{A}^1NB^1$ *del.* A^2B^2 23 posito A^1B^1 (*om. post* quo N) dubitare *Dav.* -ri ANB 28 negantis A^1B^1

videri oportet, in quo sit etiam adsensus (dicunt enim Stoici sensus ipsos adsensus esse, quos quoniam adpetitio consequatur actionem sequi) — tolli autem omnia si visa tollantur. hac de re in utramque partem 34
et dicta sunt et scripta multa †vide superiore†, sed brevi res potest tota confici. ego enim etsi maximam actionem puto repugnare visis obsistere opinionibus adsensus lubricos sustinere, credoque Clitomacho ita scribenti, Herculi quendam laborem exanclatum a Carneade, quod ut feram et inmanem beluam sic ex animis nostris adsensionem id est opinationem et temeritatem extraxisset, tamen, ut ea pars defensionis relinquatur, quid impediet actionem eius qui probabilia sequitur nulla re inpediente? 'Hoc' inquit 'ipsum 109
inpediet, quod statuet ne id quidem quod probet posse percipi'. Iam istuc te quoque impediet in navigando et in conserendo, in uxore ducenda in liberis procreandis, plurumisque in rebus, in quibus nihil sequere praeter probabile. Et tamen illud usitatum et saepe repudiatum refers, non ut Antipater, sed ut ais pressius; nam Antipatrum reprensum quod diceret consentaneum esse ei qui adfirmaret nihil posse conprendi id ipsum saltem dicere posse conprendi. quod ipsi Antiocho pingue videbatur et sibi ipsum contrarium; non enim potest convenienter dici nihil conprendi posse, ⟨si quicquam conprendi posse⟩ dicatur illo modo potius putat urguendum fuisse Carneadem, cum sapientis nullum decretum esse possit nisi conprehensum perceptum cognitum, ut hoc ipsum decre-

---

8—9 credoque ... scribenti u t H. ... exanclatum *Non. p. 107* AC. IV (exanclare) 23—25 quod ipse . . . v i d e t u r . . . contrarium *Non. p. 163* (pingue)

A(N)B] 1 oportere *Bai.* sit] est *Reid* 5 sint A[1] superiora A[2]NB[2]; vide sup. *del. Dav.*; multa, ⟨et oratione quidem multo ut⟩ vides uberiore *Pl.* 17 et *del. Ald.* 21 *cf. p. 41, 16* responsum N[*A*[1]] 24 ipsum *del.* B[2] ip A[c] *del.* A[2]; *cf. Non.* 26 *add.* N 28 posset *Ha.*

tum qui sapientis esse ⟨diceret⟩, nihil posse percipi, fateretur esse perceptum. proinde quasi sapiens nullum aliud decretum habeat et sine decretis vitam agere
110 possit. sed ut illa habet probabilia non percepta, sic hoc ipsum nihil posse percipi. nam si in hoc haberet cognitionis notam, eadem uteretur in ceteris; quam quoniam non habet, utitur probabilibus. itaque non metuit ne confundere omnia videatur et incerta reddere. non enim quem ad modum si quaesitum ex eo sit stellarum numerus par an impar sit, item si de officio multisque aliis de rebus, in quibus versatus exercitatus⟨que sit⟩, nescire se dicat. in incertis enim nihil est probabile; in quibus autem est, in iis non deerit sapienti nec quid faciat nec quid respondeat.

111 Ne illam quidem praetermisisti Luculle reprehensionem Antiochi (nec mirum, in primis enim est nobilis), qua solebat dicere Antiochus Philonem maxime perturbatum. cum enim sumeretur unum esse quaedam falsa visa, alterum nihil ea differre a veris, non adtendere superius illud ea re esse concessum quod videretur esse quaedam in visis differentia, eam tolli altero quo neget visa a falsis vera differre — nihil tam repugnare. id ita esset, si nos verum omnino tolleremus. non facimus; nam tam vera quam falsa cernimus. sed probandi species est, percipiendi signum nullum habemus.

35
112 Ac mihi videor nimis etiam nunc agere ieiune. cum sit enim campus in quo exultare possit oratio, cur eam tantas in angustias et Stoicorum dumeta compellimus? Si enim mihi cum Peripatetico res esset, qui id percipi posse diceret quod inpressum esset

---

A(N)B] 1 *add. Pl.* 4 ille A non *om.* B 12 *add.* N 14 quod *utrobique Lb.* 15 *cf. p. 49, 2 ss.* 16 mirum A^{3} uirum $\mathcal{A}^{1}$FNB 18 sumeretur unum *bis* $\mathcal{A}^{1}B^{1}$ 20 ea re N aere $B^{1}[\mathcal{A}^{1}]$ a se $A^{2}B^{2}$ ea re a se *Rom.* 21 altero N aliter A alter B 22 negetur *Pl.* 25 percipie (*an* -iem) disignum $B^{1}[\mathcal{A}^{1}]$ percipi. et id signum N 29 dum ecta B^{1} dumetae *an* -ta $A^{2}[\mathcal{A}^{1}]$ 31 qui id $A^{2}B^{2}$ quid A^{1} quia N qui B

e vero, neque adhaerere illam magnam accessionem 'quo modo inprimi non posset a falso', cum simplici homine simpliciter agerem nec magno opere contenderem atque etiam si, cum ego nihil dicerem posse conprendi, diceret ille sapientem interdum opinari, non repugnarem, praesertim ne Carneade quidem huic loco valde repugnante. Nunc quid facere possum? | quaero enim quid sit quod conprendi possit. respondet 113 mihi non Aristoteles aut Theophrastus, ne Xenocrates quidem aut Polemo, sed hi minores, tale verum quale falsum esse non possit. nihil eius modi invenio: itaque incognito nimirum adsentiar id est opinabor. hoc mihi et Peripatetici et vetus Academia concedit, vos negatis, Antiochus in primis. qui me valde movet, vel quod amavi hominem sicut ille me, vel quod ita iudico, politissimum et acutissimum omnium nostrae memoriae philosophorum. A quo primum quaero, quo tandem modo sit eius Academiae cuius esse se profiteatur. ut omittam alia, haec duo de quibus agitur quis umquam dixit aut veteris Academiae aut Peripateticorum, vel id solum percipi posse quod esset verum tale quale falsum esse non posset, vel sapientem nihil opinari: certo nemo. horum neutrum ante Zenonem magno opere defensum est; ego tamen utrumque verum puto, nec dico temporis causa, sed | ita plane probo.

Illud ferre non possum: tu cum me incognito ad- 36 114 sentiri vetes idque turpissimum esse dicas et plenissimum temeritatis, tantum tibi adroges ut exponas disciplinam sapientiae, naturam rerum omnium evolvas, mores fingas, fines bonorum malorumque constituas, officia describas, quam vitam ingrediar definias, idem-

---

A(N)B] 1 e A^2NB[A^1] a M adhiberet *Ven.*^{2} adderet *Ha.* 6 carneadem A^1B^1 9 ne *Ald.* nec ANB 10 hi *Pl.* mihi A^1NB *del.* A^3 minores A^2 -rem NB minor est A^1 12 incognito A^2 -tio A^1NB nimirum *Lb.* nem- A^1NB nec m- A^3 24 est A^2NB *om.* A^1 32 discribas *Mue.*

que etiam disputandi et intellegendi iudicium dicas te et artificium traditurum — perficies ut ego ista innumerabilia conplectens nusquam labar nihil opiner? quae tandem ea est disciplina ad quam me deducas si ab hac abstraxeris? vereor ne subadroganter facias si dixeris tuam; atqui ita dicas necesse est. Neque
115 vero tu solus, sed ad suam quisque rapiet. age restitero Peripateticis, qui sibi cum oratoribus cognationem esse, qui claros viros a se instructos dicant rem publicam saepe rexisse, sustinuero Epicureos, tot meos familiares, tam bonos tam inter se amantes viros: Diodoto quid faciam Stoico, quem a puero audivi, qui mecum vivit tot annos, qui habitat apud me, quem et admiror et diligo, qui ista Antiochea contemnit. 'Nostra' inquies 'sola vera sunt'. Certe sola, si vera; plura enim vera discrepantia esse non possunt. utrum igitur nos inpudentes, qui labi nolumus, an illi adrogantes qui sibi persuaserint scire se solos omnia? 'Non me quidem' inquit 'sed sapientem dico scire.' Optime: nempe ista scire quae sunt in tua disciplina. hoc primum quale est, a non sapiente explicari sapientiam? Sed discedamus a nobismet ipsis, de sapiente loquamur, de quo ut saepe iam dixi omnis haec quaestio est.

116 In tres igitur partes et a plerisque et a vobismet ipsis distributa sapientia est. Primum ergo si placet quae de natura rerum sint quaesita videamus — vel, ut illud ante: estne quisquam tanto inflatus errore ut sibi se illa scire persuaserit? non quaero rationes eas quae ex coniectura pendent, quae disputationibus huc et illuc trahuntur, nullam adhibent persuadendi necessitatem; geometrae provideant, qui se profitentur non persuadere sed cogere, et qui omnia vobis quae describunt probant. non quaero ex his illa initia

A(N)B] 6 atqui NB^2 adq- B^1 atque A 17 uolumus A^1B^1 nolimus *dett. Ha.* 21 est A^2B *om.* N[A^1] 23 *cf. p. (54, 24.) 59, 4. 79, 12* omnes A^1B^1 33 qui NB quia A

mathematicorum, quibus non concessis digitum progredi non possunt, punctum esse quod magnitudinem nullam habeat, extremitatem et quasi libramentum in quo nulla omnino crassitudo sit, liniamentum ⟨longitudinem⟩ sine ulla latitudine ** carentem. haec cum vera esse concessero, si adigam ius iurandum sapientem, nec prius quam Archimedes eo inspectante rationes omnes descripserit eas quibus efficitur multis partibus solem maiorem esse quam terram, iuraturum putas? si fecerit, solem ipsum, quem deum censet esse, contempserit. Quod si geometricis rationibus 117
non est crediturus, quae vim adferunt in docendo vos ipsi ut dicitis, ne ille longe aberit ut argumentis credat philosophorum — aut si est crediturus, quorum potissimum? omnia enim physicorum licet explicare, sed longum est; quaero tamen quem sequatur. finge aliquem nunc fieri sapientem, nondum esse; quam potissimum sententiam [melius] eliget ⟨et⟩ disciplinam? etsi quamcumque eliget insipiens eliget; sed sit ingenio divino: quem unum e physicis potissimum probabit? nec plus uno poterit. Non persequor quaestiones infinitas; tantum de principiis rerum e quibus omnia constant videamus quem probet; est enim inter magnos homines summa dissensio. Princeps Thales 37
unus e septem, cui sex reliquos concessisse primas 118
ferunt, ex aqua dixit constare omnia. at hoc Anaximandro populari et sodali suo non persuasit; is enim infinitatem naturae dixit esse e qua omnia gigneren-

---

24—p. 86, 17 *cf. Aug. c. Iul. 5, 15, 75 (ex Iul.)* 26—28 ad AC. IV
hoc A. popularis ... his e. inf. *Non. p. 122* (infinitatem)

A(N)B] 1 non concessis *dett. Rom. Ven.* non cessis FB[*A*^{1}] conc- A^{3}N 4 liniamentum *A*^{1}NB -ta A^2 -to B^2 *add. Urs. sed om.* sine ulla 5 ⟨atque omni altitudine⟩ *Pl.* 6 adigam ius *Man.* adiciamus AB 17 quam] qua A^{2}B^2 18 sententia A^{2}B *del. Dav. add. Crat.* ⟨aut⟩ N 20 probabimus AB^2 -bitis N 25 concessisse *Io. Scala et Man.* consensisse AB primas *A*^{1}NB^1 -mos A^{2}B^2

tur. post eius auditor Anaximenes infinitum aera, sed ea quae ex eo orerentur definita; gigni autem terram aquam ignem, tum ex iis omnia. Anaxagoras materiam infinitam, sed ex ea particulas similes inter se minutas, eas primum confusas postea in ordinem adductas mente divina. Xenophanes paulo etiam antiquior unum esse omnia, neque id esse mutabile, et id esse deum neque natum umquam et sempiternum, conglobata figura. Parmenides ignem qui moveat, terram quae ab eo formetur. Leucippus plenum et inane. Democritus huic in hoc similis, uberior in ceteris. Empedocles haec pervolgata et nota quattuor. Heraclitus ignem. Melissus hoc quod esset infinitum et inmutabile et fuisse semper et fore. Plato ex materia in se omnia recipiente mundum factum esse censet a deo sempiternum. Pythagorei e numeris et mathematicorum initiis proficisci volunt omnia. Ex is eliget vester sapiens unum aliquem credo quem sequatur, ceteri tot viri et tanti repudiati ab eo con-
119 demnatique discedent. quamcumque vero sententiam probaverit eam sic animo conprensam habebit ut ea quae sensibus, nec magis adprobabit nunc lucere quam, quoniam Stoicus est, hunc mundum esse sapientem, habere mentem quae et se et ipsum fabricata sit et omnia moderetur moveat regat; erit ei persuasum etiam solem lunam stellas omnes terram mare deos esse, quod quaedam animalis intellegentia per omnia ea permanet et transeat; fore tamen aliquando ut om-
38 nis hic mundus ardore deflagret. sint ista vera (vides enim iam me fateri aliquid esse veri), conprendi ea tamen et percipi nego. cum enim tuus iste Stoicus

---

A(N)B] 2 orirentur A^{2}NB^{2}[*B*^{1}] 5 se ⟨et⟩ *dett. Lb.* primo *Mue.* 6 ⟨a⟩ mente *Lb.* 8 umquam *dett. Ald.* umquam quicquam N usquam AB 12 empedocles F^{2} imp- AB 13 hoc] omne *Pl.* 14 *Plato Tim. 51 A* 16 e *A*^{1} ex N *om.* A^{2}B 18 eleget A^{1}B 22 nunc *Asc.* num AB 24 et^{1} *om.* B 28 permanet *A*^{1}NB^{1} -meet A^{2}B^{2}

sapiens syllabatim tibi ista dixerit, veniet flumen orationis aureum fundens Aristoteles qui illum desipere dicat; neque enim ortum esse umquam mundum, quod nulla fuerit novo consilio inito tam praeclari operis inceptio, et ita esse eum undique aptum ut nulla vis tantos queat motus mutationemque moliri, nulla senectus diuturnitate temporum existere ut hic ornatus umquam dilapsus occidat. tibi hoc repudiare, illud autem superius sicut caput et famam tuam defendere necesse erit: mihi ne ut dubitem quidem relinquatur? ut omittam levitatem temere adsentientium, quanti 120 libertas ipsa aestimanda est non mihi necesse esse quod tibi est. ⟨quaero enim⟩ cur deus, omnia nostra causa cum faceret (sic enim vultis), tantam vim natricum viperarumque fecerit, cur mortifera tam multa ⟨ac⟩ perniciosa terra marique disperserit. negatis haec tam polite tamque subtiliter effici potuisse sine divina aliqua sollertia; cuius quidem vos maiestatem deducitis usque ad apium formicarumque perfectionem, ut etiam inter deos Myrmecides aliquis minutorum opusculorum fabricator fuisse videatur. Negas sine deo 121 posse quicquam: ecce tibi e transverso Lampsacenus Strato, qui det isti deo inmunitatem — magni quidem muneris; sed cum sacerdotes deorum vacationem habeant, quanto est aequius habere ipsos deos —: negat

---

1 *Amm. 27, 4, 8* Aristotelen ut Tullius ait fundentem aureum flumen 13—16 cur . . . faceret (sic e. v. *om.*) . . . fecerit, cur tam multa pestifera t. m. disperserit *Lact. inst. 7, 4, 11, cf. ira 13, 9* (multa contraria et inimica ⟨et⟩ pestifera) 14—15 sic . . . fecerit *Non. p. 65* (natrices) Ac. IV

A(N)B] 1 *cf. Plut. Cic. 24, 5* 2 *Aristot. de philosophia (fr. 22 R.)* 4 inito *Vict.* -tio AB 5 aptum *Rom.* apertum AB 6 moleri A^1B^1 9 apud A^p -t B^1 capud N famam N flammam A^1B (e flamma tuum A^2) 10 ⟨cum⟩ mihi *dett. Goer.* quidem *dett. Ven.* quid AB relinquetur *Man.* 13 *add. Pl.* ⟨quaero⟩ *Reid* ⟨respondere⟩ *Ha.* ⟨dicere⟩ *Mue.* 14 natricum *Ven.*[2] *(cf. Non.)* ma- AB 16 *add. Reid* 20 aliquis A^3N -qui A^1 -quid FB

opera deorum se uti ad fabricandum mundum, quaecumque sint docet omnia effecta esse natura, nec ut ille qui asperis et levibus et hamatis uncinatisque corporibus concreta haec esse dicat interiecto inani: somnia censet haec esse Democriti non docentis sed optantis, ipse autem singulas mundi partes persequens quidquid aut sit aut fiat naturalibus fieri aut factum esse docet ponderibus et motibus. ne ille et deum opere magno liberat et me timore. quis enim potest, cum existimet curari se a deo, non et dies et noctes divinum numen horrere et si quid adversi acciderit, quod cui non accidit, extimescere ne id iure evenerit? nec Stratoni tamen adsentior nec vero tibi; modo hoc modo

39 122 illud probabilius videtur. Latent ista omnia Luculle crassis occultata et circumfusa tenebris, ut nulla acies humani ingenii tanta sit, quae penetrare in caelum, terram intrare possit. Corpora nostra non novimus, qui sint situs partium, quam vim quaeque pars habeat ignoramus; itaque medici ipsi, quorum intererat ea nosse, aperuerunt ut viderentur, nec eo tamen aiunt empirici notiora esse illa, quia possit fieri ut patefacta et detecta mutentur. sed ecquid nos eodem modo rerum naturas persecare aperire dividere possumus, ut videamus terra penitusne defixa sit et quasi radi-

123 cibus suis haereat an media pendeat. Habitari ait Xenophanes in luna, eamque esse terram multarum urbium et montium: portenta videntur; sed tamen nec ille qui dixit iurare posset ita se rem habere, neque

---

Ac. iv 2—4 nec ut ... unc. corpusculis ... dicat *Non. p. 189* (uncinatum). *cf. p. 3, 10* 14—15 latent i. o. Varro magnis (magis *codd.*) obscurata et c. tenebris *Mart. Cap. 5, 517* 26 *cf. Lact. inst. 3, 23, 12*

A(N)B] 3 qui ⟨ex⟩ *Reid* 11 nomen B^1 12 non acciderit A^1 non accedit B^1 15 crassis ... tenebris *poetae?* 22 detecta *dett. Rom.* delecta AB ecquid *Ven.* haec quid AB 24 sit A^2N sint A^1B 26 *immo Anaxagoras*

ego non ⟨ita. Vos⟩ [enim] etiam dicitis esse e regione nobis, e contraria parte terrae qui adversis vestigiis stent contra nostra vestigia, quos ἀντίποδας vocatis: cur mihi magis suscensetis qui ista non aspernor quam is qui cum audiunt desipere vos arbitrantur? Hicetas Syracosius, ut ait Theophrastus, caelum solem lunam stellas supera denique omnia stare censet, neque praeter terram rem ullam in mundo moveri; quae cum circum axem se summa celeritate convertat et torqueat, eadem effici omnia quasi stante terra caelum moveretur. atque hoc etiam Platonem in Timaeo dicere quidam arbitrantur, sed paulo obscurius. Quid tu Epicure, loquere: putas solem esse tantulum? 'Egone? nobis quidem * * tantum'. Et vos ab illo irridemini et ipsi illum vicissim eluditis. liber igitur a tali inrisione Socrates, liber Aristo Chius qui nihil istorum sciri putat posse. Sed redeo ad animum et 124
corpus. satisne tandem ea nota sunt nobis, quae nervorum natura sit quae venarum? tenemusne quid sit animus ubi sit, denique sitne an ut Dicaearcho visum est ne sit quidem ullus; si est, trisne partes habeat ut Platoni placuit, rationis irae cupiditatis, an simplex unusque sit; si simplex, utrum sit ignis an anima an sanguis an ut Xenocrates numerus nullo corpore, quod intellegi quale sit vix potest; et quidquid est,

---

p. 88, 28—3 nec ego non ita. vos etiam...nobis in c. ... stent ad contra vestigia *Non. p. 102* (e regione). *cf. Lact. inst. 3, 24, 1 epit. 34, 2 Aug. civ. 16, 9* (a contraria parte terrae) *Isid. orig. 9, 2, 133 Serv. georg. 1, 235* AC. IV

A(N)B] 1 *add. Dav. ex Non.* *del. Dav. cf. Non. an* autem? 2 e] in *Ha. cum Non.* 5 eis *dett. Rom. Ven.* eos ANB² uis *B*¹ 6 theophrastum A¹B¹ 8 quae F²N qua AB 10 ⟨uel (†)⟩ eadem *B*¹ 11 *Plato Tim. 40 B* 14 nobis *Faber* uobis AB uos N ne bis *Lb.* ⟨tantulum, reapse vel paulo maiorem quam videtur aut minorem vel⟩ *Pl. cf. Epic. ad Pythoclem Diog. L. 10, 91* 20 an *Lb.* aut AB dicearcho A²NB² dicet archo B¹ diceet - *A*¹ 22 *Plat. r. p. 4, 436 A ss.* 24 numerus *Bentl.* mens AB merus ⟨numerus⟩ *Pl.*

mortale sit an aeternum, nam utramque in partem multa dicuntur. horum aliquid vestro sapienti certum videtur, nostro ne quid maxime quidem probabile sit occurrit; ita sunt in plerisque contrariarum rationum
40 paria momenta. Sin agis verecundius et me accusas
125 non quod tuis rationibus non adsentiar sed quod nullis, vincam animum cuique adsentiar deligam — quem potissimum, quem? Democritum; semper enim ut scitis studiosus nobilitatis fui. urgebor iam omnium vestrum convicio: 'tune aut inane quicquam putes esse, cum ita conpleta et conferta sint omnia, ⟨ut⟩ et quod movebitur ⟨corpus⟩ * * corporum cedat et qua quidque cesserit aliud ilico subsequatur, aut atomos ullas, e quibus quidquid efficiatur illarum sit dissimillimum, aut sine aliqua mente rem ullam effici posse praeclaram; et, cum in uno mundo ornatus hic tam sit mirabilis, innumerabilis supra infra dextra sinistra ante post alios dissimiles alios eiusdem modi mundos esse; et ut nos nunc simus ad Baulos Puteolosque videamus sic innumerabiles paribus in locis esse isdem nominibus honoribus rebus gestis ingeniis formis aetatibus isdem de rebus disputantes; et, si nunc aut si etiam dormientes aliquid animo videre videamur, imagines extrinsecus in animos nostros per corpus inrumpere. tu vero ista ne asciveris neve fueris commenticiis rebus adsensus; nihil sentire est melius quam
126 tam prava sentire.' Non ergo id agitur ut aliquid adsensu meo comprobem, ⟨sed ut eadem⟩ quae tu

---

AC. IV 19 et ut nos nunc sedemus ad Lucrinum pisciculosque exultantes videamus *Non. p. 65* (exultare; *libro III adscriptum*)

A(N)B] 1 utramque in partem *dett. HStephanus in Sexti hypotyp. 1, 8* utraque in parte AB 4 exinplerisque B^{1} imp- A^{1} 8 quem⟨nam⟩? *Reid* 10 putas B 11 ut et *dett. Rom.* et AB ut F^{2}N 12 *add. Lb.* ⟨ei aliquid e numero vicinorum⟩ *Pl.* quodque *Lb.* 20 eiusdem A^{1}NB^{1} 28 *add. Pl.* ⟨sed⟩ q. tu, ⟨quod⟩ *Kay.* quae tu, vide *Mdv.*

vide ne inpudenter etiam postules non solum adroganter, praesertim cum ista tua mihi ne probabilia quidem videantur. nec enim divinationem quam probatis ullam esse arbitror, fatumque illud esse quo omnia contineri dicitis contemno; ne exaedificatum quidem hunc mundum divino consilio existimo. Atque haud scio an ita sit; sed cur rapior in invidiam? 41
licetne per vos nescire quod nescio, an Stoicis ipsis inter se disceptare, cum is non licebit? Zenoni et reliquis fere Stoicis aether videtur summus deus, mente praeditus qua omnia regantur; Cleanthes, qui quasi maiorum est gentium Stoicus, Zenonis auditor, solem dominari et rerum potiri putat: ita cogimur dissensione sapientium dominum nostrum ignorare, quippe qui nesciamus soli an aetheri serviamus. Solis autem magnitudinem (ipse enim hic radiatus me intueri videtur admonens ut crebro faciam mentionem sui) vos ergo huius magnitudinem quasi decempeda permensi refertis; ego me, quasi malis architectis, mensurae vestrae nego credere: dubium est uter nostrum sit, leviter ut dicam, verecundior? Nec tamen istas 127
quaestiones physicorum exterminandas puto. est enim animorum ingeniorumque naturale quoddam quasi pabulum consideratio contemplatioque naturae: erigimur, altiores fieri videmur, humana despicimus cogitantesque supera atque caelestia haec nostra ut exigua et minima contemnimus. indagatio ipsa rerum cum maximarum tum etiam occultissimarum habet oblectationem; si vero aliquid occurrit quod veri simile vi-

A(N)B] 4 esse *del. Chr.* 6 ⟨deum dicitis corporeum;⟩ atque *vel aliquid simile Reitz.* 9 ⟨nobis⟩ non *Reid* 18—20 decempeda hinc (hic A hinc ōnī *sic* N) me q. m. a. m. u. n. hoc (hoc *om.* A[1]) permensi r. (fertis A[r]) ergo credere ANB. *constituit haec sicut supra scripta sunt Ha. ducibus Man. Mdv. Herm.* 19 mali architecti *Dav.* ⟨in⟩ malis architectis *Pl.* 21 inverecundior *CMorgenstern de litt. humanioribus (1800) 53 n.* 25 altiores *dett. Dav.* latiores AB el- N dispicimus B[1] [*A*[1] *sed* disp *et* mus *certa*] 29 occurrit N -ret AB

deatur, humanissima conpletur animus voluptate.
128 quaeret igitur haec et vester sapiens et hic noster, sed vester ut adsentiatur credat adfirmet, noster ut vereatur temere opinari praeclareque agi secum putet si in eius modi rebus veri simile quod sit invenerit.

Veniamus nunc ad bonorum malorumque notionem; et paulum ante dicendum est. Non mihi videntur considerare cum physici ista valde adfirmant earum etiam rerum auctoritatem si quae inlustriores videantur amittere. non enim magis adsentiuntur nec adprobant lucere nunc quam cum cornix cecinerit tum aliquid eam aut iubere aut vetare, nec magis adfirmabunt signum illud si erunt mensi sex pedum esse, quam solem, quem metiri non possunt, plus quam duodeviginti partibus maiorem esse quam terram. ex quo illa conclusio nascitur: 'si sol quantus sit percipi non potest, qui ceteras res eodem modo ⟨quo⟩ magnitudinem solis adprobat is eas res non percipit; magnitudo autem solis percipi non potest; qui igitur id adprobat quasi percipiat, nullam rem percipit'. respondebunt posse percipi quantus sol sit: non repugnabo, dum modo eodem pacto cetera percipi conprehendique dicant. nec enim possunt dicere aliud alio magis minusve conprendi, quoniam omnium re-
42 rum una est definitio conprehendendi. Sed quod
129 coeperam: quid habemus in rebus bonis et malis explorati? nempe fines constituendi sunt ad quos et bonorum et malorum summa referatur. qua de re est igitur inter summos viros maior dissensio? Et omitto illa quae relicta iam videntur, Erillum qui in cognitione et scientia summum bonum ponit; qui cum

---

A(N)B] 1 humanissima A^1NB inman- A^3 7 sed *Ald.* 8 ⟨se⟩ cum *Lb.* physica *Ald.* istam A^1B^1 9 se *Dav.* 10 assentientur neque approbabunt *Ern.* 11 nunc quam *Ald.* nusquam AB 14 mentiri A^1NB^1 15 *cf. p. 67, 6* 17 *add.* A^3F^2 20 respondebunt *Pl.* -runt A^1NB^1 -rint A^2B^2 26 explorati A^3N exploti A^1B

Zenonis auditor esset vides quantum ab eo dissenserit
et quam non multum a Platone. Megaricorum fuit
nobilis disciplina, cuius ut scriptum video princeps
Xenophanes quem modo nominavi, deinde eum secuti
Parmenides et Zeno (** itaque ab is Eleatici philosophi
nominabantur), post Euclides Socratis discipulus Me-
gareus, a quo idem illi Megarici dicti, qui id bo-
num solum esse dicebant quod esset unum et simile
et idem semper; hi quoque multa a Platone a Mene-
demo autem, quod is Eretria fuit, Eretriaci appellati,
quorum omne bonum in mente positum et mentis acie
qua verum cerneretur, Erilli similia, sed opinor expli-
cata uberius et ornatius. Hos si contemnimus et iam 130
abiectos putamus, illos certe minus despicere debemus:
Aristonem, qui cum Zenonis fuisset auditor re probavit
ea quae ille verbis, nihil esse bonum nisi virtutem
nec malum nisi quod virtuti esset contrarium; in
mediis ea momenta quae Zeno voluit nulla esse cen-
suit. huic summum bonum est in is rebus neutram
in partem moveri, quae ἀδιαφορία ab ipso dicitur.
Pyrrho autem ea ne sentire quidem sapientem, quae
ἀπάθεια nominatur. Has igitur tot sententias ut omit-
tamus, haec videamus, quae nunc diu multumque de-
fensa sunt. Alii voluptatem finem esse voluerunt, 131
quorum princeps Aristippus, qui Socratem audierat,
unde Cyrenaici, post Epicurus, cuius est disciplina nunc
[disciplina] notior nec tamen cum Cyrenaicis de ipsa

6—9 *cf. Lact. inst. 3, 12, 9* Euclides qui fuit Megaricorum conditor disciplinae — — id esse dixit summum bonum quod simile sit et idem semper AC. IV

A(N)B] 4 *cf. p. 88, 26* 5 ⟨Eleatae ambo⟩ *Pl.* Eleatici *Vict. var. lect. 10, 17* eretriaci AB 6 nominabantur A[2]NB -nantur A[1] 11 et mentis F[2] ementis A[2]NB[*A*[1]] 12 Herilli *Mdv.* ulli AB 17 virtutis B 22 ἀπάθεια *Asc.*[2] apati AB 23 haec nunc vid. quae *Lb.* nunc *del. Ha.* nunc ⟨remanent et quae⟩ *Pl.* 25 socraten AN 27 *del.* A[2]B[2] (-nam B[1]) *om.* N

voluptate consentiens. voluptatem autem et honestatem finis esse Callipho censuit, vacare omni molestia Hieronymus, hoc idem cum honestate Diodorus, ambo hi Peripatetici. honeste autem vivere fruentem rebus is quas primas homini natura conciliet et vetus Academia censuit, ut indicant scripta Polemonis quem Antiochus probat maxime, et Aristoteles eiusque amici huc proxime videntur accedere. introducebat etiam Carneades, non quo probaret sed ut opponeret Stoicis, summum bonum esse frui rebus is quas primas natura conciliavisset. honeste autem vivere, quod ducatur a conciliatione naturae, Zeno statuit finem esse
43 132 bonorum, qui inventor et princeps Stoicorum fuit. iam illud perspicuum est, omnibus is finibus bonorum quos exposui malorum fines esse contrarios. Ad vos nunc refero quem sequar; modo ne quis illud tam ineruditum absurdumque respondeat 'quemlubet, modo aliquem': nihil potest dici inconsideratius. Cupio sequi Stoicos. licetne — omitto per Aristotelem, meo iudicio in philosophia prope singularem — per ipsum Antiochum, qui appellabatur Academicus, erat quidem si perpauca mutavisset germanissimus Stoicus. erit igitur res iam in discrimine; nam aut Stoicus constituatur sapiens aut veteris Academiae — utrumque non potest; est enim inter eos non de terminis sed de tota possessione contentio; nam omnis ratio vitae definitione summi boni continetur, de qua qui dissident de omni vitae ratione dissident; non potest igitur uterque esse sa-

---

AC. IV 20—22 *cf. Aug. civ. 19, 3 ex.*

A(N)B] 2 finem N callipho *Rom.* calippo AB uacari A^{1}B 4 uiuere A^3 uidere A^{1}B 8 huc *dett. Urs.* nunc AB 9 opponeret A^{3}N -pen- B^2 oppenere B^1 -pon- *A*^{1} 11 honeste *dett. Dav.* -ta A^{1}B^1 -tum A^{2}B^2 vivere *dett. Dav.* uidere NB^1 -etur AB^2 14 est ⟨in⟩ AN 17 quemlubet B^2 -iubet B^1 -libet AN 23 constituetur *Lbm.* sapiens ⟨necesse est⟩ *Mue.* 26 definitionis A^1 -nes B^1 27 contoinetur *A*^{1} contion- B^1

piens, quoniam tanto opere dissentiunt, sed alter —: si Polemoneus, peccat Stoicus rei falsae adsentiens (vos quidem nihil esse dicitis a sapiente tam alienum [esse]); sin vera sunt Zenonis, eadem in veteres Academicos Peripateticosque dicenda. hic igitur neutri adsentiens
** si numquam, uter est prudentior? Quid cum ipse 133
Antiochus dissentit quibusdam in rebus ab his quos amat Stoicis, nonne indicat non posse illa probanda esse sapienti? Placet Stoicis omnia peccata esse paria; at hoc Antiocho vehementissime displicet. liceat tandem mihi considerare utram sententiam sequar. 'Praecide' inquit, 'statue aliquando quidlibet.' Quid quae dicuntur quom et acuta mihi videntur in utramque partem et paria, nonne caveam ne scelus faciam? scelus enim dicebas esse Luculle dogma prodere; contineo igitur me, ne incognito adsentiar, quod mihi tecum
est dogma commune. Ecce multo maior etiam dis- 134
sensio. Zeno in una virtute positam beatam vitam putat. quid Antiochus? 'etiam' inquit 'beatam, sed non beatissimam'. deus ille qui nihil censuit deesse virtuti, homuncio hic qui multa putat praeter virtutem homini partim cara esse partim etiam necessaria. sed ⟨et⟩ ille vereor ne virtuti plus tribuat quam natura patiatur, praesertim Theophrasto multa diserte copioseque dicente, et hic metuo ne vix sibi constet, qui cum dicat esse quaedam et corporis et fortunae mala tamen eum qui in his omnibus sit beatum fore censeat si sapiens sit: distrahor, tum hoc mihi proba-

A(N)B] 1 alter N aliter AB 2 uos *cett. Ven.* nos N num AB^{2} non B^{1} nam vos *Dav.* 3 esse^{1} *del. Vict.,*^{2} *Asc.*^{2} posse ... esse *Va.* 4 si non *A*N 5 neuter N 5. 6 adsentieris; ⟨ego⟩ si *Reitz.* adsentiens ⟨turpitudinem effugies; ego⟩ si *Pl.;* adsentiens, si numquam uter ⟨sit sapiens adparebit, nonne utroque⟩ est pr.? *Lb.* 8 iudicat *dett. Ven.* 8. 9 probante esse sapiente B^{1}; probata *Lb.* 13 quom *Pl. (duce Bentl.)* quid AB quod *Ven.*^{2} 15 *cf. p. 40, 25* 22 cara *Ald.* clara AB 23 *add. Pl.* 24 Theophr. *de beata vita (cf. fin. 5, 85)* 28 senseat A^{1}B^{1}

bilius tum illud videtur, et tamen nisi alterutrum sit virtutem iacere plane puto. Verum in his discrepant.
44 quid illa in quibus consentiunt num pro veris probare
135 possumus, sapientis animum numquam nec cupiditate moveri nec laetitia ecferri? age haec probabilia sane sint; num etiam illa, numquam timere numquam dolere: sapiensne non timeat ne patria deleatur, non doleat si deleta sit? durum, sed Zenoni necessarium, cui praeter honestum nihil est in bonis, tibi vero Antioche minime, cui praeter honestatem multa bona, praeter turpitudinem multa mala videntur, quae et venientia metuat sapiens necesse est et venisse doleat. Sed quaero quando ista fuerint Academia vetere †dunttia, ut animum sapientis commoveri et conturbari negarent: mediocritates illi probabant et in omni permotione naturalem volebant esse quendam modum. legimus omnes Crantoris veteris Academici de luctu; est enim non magnus verum aureolus et ut Tuberoni Panaetius praecipit ad verbum ediscendus libellus. atque illi quidem etiam utiliter a natura dicebant permotiones istas animis nostris datas, metum cavendi causa, misericordiam aegritudinemque clementiae; ipsam iracundiam fortitudinis quasi cotem esse dice-
136 bant — recte secusne alias viderimus; atrocitas quidem ista tua quo modo in veterem Academiam inruperit nescio. Illa vero ferre non possum — non quo mihi displiceant, sunt enim Socratica pleraque mirabilia Stoicorum, quae παράδοξα nominantur; sed ubi Xenocrates, ubi Aristoteles ista tetigit (hos enim quasi eosdem esse vultis): illi umquam dicerent sapientes solos reges solos divites solos formosos; omnia quae ubique essent sapientis esse; neminem consulem prae-

A(N)B] 3 illa M^c illud AB 7 ne *Dav.* nec si AB 8 doleant A^1B^1 si deleta sit V si del(a)etatis A^1B^1 si delet; satis B^2 satis A^2 14 decreta F^2 dicta N dictata *Ha.* 24 *cf. Tusc. 4, 43* 29 tetigit A^2B^2 -tur B^1 te igitur A^1N hos M^c hoc AB

torem imperatorem, nescio an ne quinquevirum quidem quemquam nisi sapientem; postremo solum civem solum liberum, insipientes omnes peregrinos exules servos, furiosos denique; scripta Lycurgi Solonis, duodecim tabulas nostras non esse leges, ne urbis quidem
aut civitatis nisi quae essent sapientium. haec tibi 137
Luculle, si es adsensus Antiocho familiari tuo, tam sunt defendenda quam moenia, mihi autem bono modo
tantum quantum videbitur. Legi apud Clitomachum, 45
cum Carneades et Stoicus Diogenes ad senatum in Capitolio starent, A. Albinum, qui tum P. Scipione et M. Marcello cos. praetor esset, eum qui cum avo tuo Luculle consul fuit, doctum sane hominem ut indicat ipsius historia scripta Graece, iocantem dixisse Carneadi: 'ego tibi Carneade praetor esse non videor, quia sapiens non sum, nec haec urbs nec in ea civitas?'; tum ille: 'huic Stoico non videris'. Aristoteles aut Xenocrates, quos Antiochus sequi volebat, non dubitavisset quin et praetor ille esset et Roma urbs et eam civitas incoleret; sed ille noster est plane ut
supra dixi Stoicus perpauca balbutiens. vos autem 138
mihi verenti ne labar ad opinionem et aliquid adsciscam et conprobem incognitum, quod minime vultis, quid consilii datis? Testatur saepe Chrysippus tris solas esse sententias quae defendi possint de finibus bonorum; circumcidit et amputat multitudinem. aut enim honestatem esse finem aut voluptatem aut utrum⟨que⟩. nam qui summum bonum dicant id esse, si vacemus omni molestia, eos invidiosum nomen vo-

---

20—21 plane ... dixi (dic L^1 dictus B^A) ... balbutiens *Non.* p. 80 (balbuttire) AC. IV

A(N)B] 5 quidem *Man.* denique AB 11 et *del. Bai.* 12 essetecum A^1B^1 14 iudicantem B 17 *an* 'huic' (Stoico) 'non v.' 21 *cf. p. 94, 22* 22 verẹnti *Chr.* ueremi B^1 ueremni *an* uerenini A^1 ueremini A^2NB^2 opinationem *Bentl.* 25 tris F^2N ty A tis B quae F^2 qua AB finibus F^2M^2 finitis AB fine *Reid* 28 *add.* A^3N

luptatis fugere sed in vicinitate versari; quod facere eos etiam qui illud idem cum honestate coniungerent, nec multo secus eos qui ad honestatem prima naturae commoda adiungerent. ita tris relinquit sententias quas
139 putet probabiliter posse defendi. Sit sane ita — quamquam a Polemonis et Peripateticorum et Antiochi finibus non facile divellor nec quicquam habeo adhuc probabilius. verum tamen video quam suaviter voluptas sensibus nostris blandiatur; labor eo ut adsentiar Epicuro aut Aristippo: revocat virtus vel potius reprendit manu, pecudum illos motus esse dicit, hominem iungit deo. possum esse medius, ut, quoniam Aristippus quasi animum nullum habeamus corpus solum tuetur, Zeno quasi corporis simus expertes animum solum conplectitur, ut Calliphontem sequar — cuius quidem sententiam Carneades ita studiose defensitabat ut eam probare etiam videretur; quamquam Clitomachus adfirmabat numquam se intellegere potuisse quid Carneadi probaretur — sed si eum ipsum finem velim sequi, nonne ipsa severitas et gravitas et recta ratio mihi obversetur: 'tune, cum honestas in voluptate contemnenda consistat, honestatem cum voluptate tamquam hominem cum belua copulabis?'
46 Unum igitur par quod depugnet relicum est, voluptas
140 cum honestate; de quo Chrysippo sunt, quantum ego sentio, non ** magna contentio. alteram si sequare, multa ruunt et maxime communitas cum hominum genere, caritas amicitia iustitia reliquae virtutes, quarum esse nulla potest nisi erit gratuita; nam quae voluptate quasi mercede aliqua ad officium inpellitur, ea non est virtus sed fallax imitatio simulatioque vir-

A(N)B] 5 putat B^p 9 labor eo *Gr.* labore A^1B^1 -ro A^2B^2 19 si eum *Pl.* sicut A^1B^1 si A^2NB^2 20 veritas *dett. Ven.* gravitas *Pl.* grauis ANB^2[B^1] 21 tune *Reid* (tun' *Gul.*) tum AB tu *Ven.*^{2} 25 chrypsippo sunt A^1 chrisippu sunt N^1 chrysippusiuit B^1 chrysippo fuit A^2B^2 chrisippi sunt N^2 26 ⟨pauca acute disputata estque inter illas⟩ *Pl.* 27 mame A^1B^1

tutis. audi contra illos qui nomen honestatis a se ne
intellegi quidem dicant (nisi forte quod gloriosum sit
in volgus id honestum velimus dicere), fontem om-
nium bonorum in corpore esse, hanc normam hanc
regulam hanc praescriptionem esse naturae, a qua qui
aberravisset eum numquam quid in vita sequeretur
habiturum. Nihil igitur me putatis, haec et alia in- 141
numerabilia cum audiam, moveri? tam moveor quam
tu Luculle, nec me minus hominem quam ⟨te⟩ puta-
veris; tantum interest, quod tu cum es commotus ad-
sciscis adsentiris adprobas, verum illud certum con-
prehensum perceptum ratum firmum fixum fuisse vis
deque eo nulla ratione neque pelli neque moveri potes,
ego nihil eius modi esse arbitror cui si adsensus sim
non adsentiar saepe falso, quoniam vera a falsis nullo
visi discrimine separantur, praesertim cum iudicia ista
dialecticae nulla sint.

Venio enim iam ad tertiam partem philosophiae. 142
Aliud iudicium Protagorae est qui putet id cuique
verum esse quod cuique videatur, aliud Cyrenaicorum,
qui praeter permotiones intumas nihil putant esse iu-
dicii, aliud Epicuri, qui omne iudicium in sensibus
et in rerum notitiis et in voluptate constituit; Plato
autem omne iudicium veritatis veritatemque ipsam ab-
ductam ab opinionibus et a sensibus cogitationis ip-
sius et mentis esse voluit. num quid horum probat 143
noster Antiochus? ille vero ne maiorum quidem suo-
rum. ubi enim [et] Xenocraten sequitur, cuius libri
sunt de ratione loquendi multi et multum probati, aut
ipsum Aristotelem, quo profecto nihil est acutius ni-

A(N)B] 1 illos *Epicureos* 7 putas *Goer.* 9 *add.* F^2N 10 asciscis N adscriscis A^1B^1 adquiescis A^2B^2 12 fuisse *om. dett. Ha.* esse *Dur.* 13 dequeo A^1 -quoeo NB^1 14 cui sic ads. sim ⟨ut⟩ *Pl.* 15 falso *dett. Crat.* -so *an* -se A -s(a)e NB 16 visi *Pl.* insin A^1B^1 *del.* A^2NB^2 19 putat B^2 25 cogitationi B^1 cognitionis A^1N 26 uolunt A^1B 28 *om. Ven.* aut N

47 hil politius; a Chrysippo pedem nusquam. Qui ergo Academici appellamur (an abutimur gloria nominis?) aut cur cogimur eos sequi qui inter se dissident? In hoc ipso quod in elementis dialectici docent, quo modo iudicare oporteat verum falsumne sit si quid ita conexum est ut hoc 'si dies est lucet', quanta contentio est: aliter Diodoro, aliter Philoni, Chrysippo aliter placet. Quid cum Cleanthe doctore suo quam multis rebus Chrysippus dissidet; quid duo vel principes dialecticorum Antipater et Archidemus spinosissimi
144 homines nonne multis in rebus dissentiunt? Quid me igitur Luculle in invidiam et tamquam in contionem vocas, et quidem ut seditiosi tribuni solent occludi tabernas iubes? quo enim spectat illud cum artificia tolli quereris a nobis nisi ut opifices concitentur; qui si undique omnes convenerint facile contra vos incitabuntur. Expromam primum illa invidiosa, quod eos omnes qui in contione stabunt exules servos insanos esse dicatis. deinde ad illa veniam, quae iam non ad multitudinem sed ad vosmet ipsos qui adestis pertinent. negat enim vos Zeno, negat Antiochus scire quicquam. 'Quo modo?' inquies; 'nos enim defendi-
145 mus etiam insipientem multa conprendere'. At scire negatis quemquam rem ullam nisi sapientem. et hoc quidem Zeno gestu conficiebat. nam cum extensis digitis adversam manum ostenderat, 'visum' inquiebat 'huius modi est'; dein cum paulum digitos contraxerat, 'adsensus huius modi'; tum cum plane conpresserat pugnumque fecerat, conprensionem illam esse dicebat, qua ex similitudine etiam nomen ei rei, quod ante non

---

A(N)B] 1 nusquam *dett. Dav.* numquam AB quid *Ald.* 4 inclementis A^1B^1 7 dioro A^1B 10 dialecti eorum A^1B^1 spinosissimi *Herm.* opinosissimi A^3 -sisimi A^1 -sissimihi B opiniosissimi N 12 in invidiam A^2NB^2 iniuideam A^1 inuidiam B^p -deam B^c *cf. p. 32, 32 ss. 57, 30* 14 *cf. p. 43, 2* 18 contione *Rom.* contentione A -tempt- B 25 gestum A^1B^1 27 contraxerat *dett. Vict.* contexerat A constrinxerat N conxerat B

fuerat, καταλημψιν imposuit; cum autem laevam manum admoverat et illum pugnum arte vehementerque conpresserat, scientiam talem esse dicebat, cuius compotem nisi sapientem esse neminem. sed qui sapiens sit aut fuerit ne ipsi quidem solent dicere. ita tu nunc Catule lucere nescis, nec tu Hortensi in tua villa nos esse! num minus haec invidiose dicuntur? nec tamen 146
nimis eleganter; illa subtilius. Sed quo modo tu si conprendi nihil posset artificia concidere dicebas nec mihi dabas id quod probabile esset satis magnam vim habere ad artes, sic ego nunc tibi refero artem sine scientia esse non posse. an pateretur hoc Zeuxis aut Phidias aut Polyclitus, nihil se scire, cum in iis esset tanta sollertia? quod si eos docuisset aliquis quam vim habere diceretur scientia, desinerent irasci; ne nobis quidem suscenserent, cum didicissent id tollere nos quod nusquam esset, quod autem satis esset ipsis relinquere. Quam rationem maiorum etiam conprobat diligentia, qui primum iurare ex sui animi sententia quemque voluerunt, deinde ita teneri si sciens falleret, quod inscientia multa versaretur in vita; tum qui testimonium diceret ut arbitrari se diceret etiam quod ipse vidisset, quaeque iurati iudices cognovissent ut ea non aut esse ⟨aut non esse⟩ facta sed ut videri pronuntiarentur.

Verum quoniam non solum nauta significat sed 48
etiam favonius ipse insusurrat navigandi nobis Luculle 147
tempus esse, et quoniam satis multa dixi, sit mihi perorandum. posthac tamen cum haec [tamen] quaeremus, potius de dissensionibus tantis summorum virorum disseramus ⟨de⟩ obscuritate naturae, deque errore

A(N)B] 2 aduerat A^1B^1 3 cum potest A^1B^1 4. 5 sapientes haut A^1 -aut B^1 8 eliganter A^1B illa *p. 100, 17 ss.* 9 *cf. p. 43, 2 ss.* 10 *cf. p. 38, 16 ss.* 17 numquam A^1 23 quaeque N quaque AB 24 *add. Pl.* 29 sit A^1NB^1 est A^2B^2 30 *del.* A^2NB^2 iterum *Pl.* 32 *add.* F^2N

tot philosophorum qui de [in] bonis contrariisque rebus tanto opere discrepant ut, cum plus uno verum esse non possit, iacere necesse sit tot tam nobiles disciplinas, quam de oculorum sensuumque reliquorum mendaciis et de sorite aut pseudomeno, quas plagas ipsi contra se Stoici texuerunt.'

148 Tum Lucullus 'Non moleste' inquit 'fero nos haec contulisse. saepius enim congredientes nos, et maxume in Tusculanis nostris, si quae videbuntur requiremus.'

'Optume' inquam, 'sed quid Catulus sentit, quid Hortensius?'

Tum Catulus 'Egone' inquit, 'ad patris revolvor sententiam, quam quidem ille Carneadeam esse dicebat, ut percipi nihil putem posse, adsensurum autem non percepto id est opinaturum sapientem existumem, sed ita ut intellegat se opinari sciatque nihil esse quod conprehendi et percipi possit. † per epochen illam omnium rerum conprobans † illi alteri sententiae, nihil esse quod percipi possit, vehementer adsentior.'

'Habeo' inquam 'sententiam tuam nec eam admodum aspernor. sed tibi quid tandem videtur Hortensi?'

Tum ille ridens 'Tollendum'.

'Teneo te' inquam; 'nam ista Academiaest propria sententia'.

Ita sermone confecto Catulus remansit, nos ad naviculas nostras descendimus.

A(N)B] 1 *del.* B^2 17 intelligat se N -gentes A^1B^1 -gentis A^2B^2 18 per AB quare *Man.* nec *Turn. advers. 16, 18;* [per] ep. enim illam *Lb.* per⟨spicuitatem igitur contemnens nec⟩ epochen *Pl.* epochen *Rom.* -em AB 19 probans A^1 non pr- *Mdv.* inpr- *Dav.* 22 quid tibi B 23 reddens B^1

INDEX FRAGMENTORUM

Ha. Bai.	Mue.		huius edit. pag.
1	1	Non. p. 65	20, 10
2	2	Non. p. 43	21, 15
3	3	Non. p. 65	20, 18
4	4	Non. p. 69	22, 12
5	5	Non. p. 104	22, 10
6	6	Non. p. 121	23, 15
7	7	Non. p. 162	21, 1
8	8	Non. p. 162	20, 13
9	9	Non. p. 394	21, 4
10	10	Non. p. 474	21, 6
11	11	Non p. 545	21, 8
12	12	Non. p. 65	25, 1
13	13	Non. p. 65	90, 19
14	14	Non. p. 123	24, 10
15	15	Non. p. 419	25, 4
16	16	Lact. inst. 6, 24, 2	24, 12
17	17	Diom. GK. 1, 377	25, 11
18	—	Non. p. 139	52, 1
19	—	Non. p. 117	55, 5
20	—	Non. p. 69	60, 5
21	—	Non. p. 65	61, 19
22	—	Non. p. 99	77, 5
23	—	Non. p. 164	79, 17
24	—	Non. p. 107	81, 8
25	—	Non. p. 163	81, 23
26	—	Non. p. 122	85, 26
27	—	Non. p. 65	87, 14
28	—	Non. p. 189	88, 2
29	—	Mart. Cap. 5, 517	88, 14
30	—	Non. p. 102	88, 28
31	—	Non. p. 80	97, 20
32	18	Lact. inst. 3, 14, 15	25, 5
33	19	Aug. c. acad. 2, 11, 26	21, 17
34	20	Aug. c. acad. 3, 7, 15	22, 14
35	21	Aug. c. acad. 3, 20, 43	24, 5
37	22	Aug. civ. 6, 2	25, 8
—	—	Amm. 22, 4, 8	87, 1
—	—	Aug. c. acad. 1, 3, 7	21, 10
—	—	Aug. c. acad. 3, 14, 31	59, 4. 13
—	—	Hier. adv. Pelag. 1, 14	66, 3
—	—	Macr. somn. 1, 3, 2	70, 9
—	—	Non. p. 433	25 adn.
—	—	Sen. epist. 111, 1	63, 20
—	—	Serv. ecl. 2, 27	20, 20

INDEX NOMINUM ET RERUM

(NUMERI PAGINAS ET VERSUS INDICANT. NOMINA PROPRIA ET VERBA GRAECA SEMICIRCULIS INCLUSA NON SUNT APUD CICERONEM)

*) Sic, ubi opus esse videtur, adscribo eum numerum sub quo de eo homine agitur in encyclopaedia Pauliana a Wissowa aliisque renovata.

Charta ne vacet sine usu, hic breviter enumerabo Academici I codices qui sunt stirpis ω (cf. p. XVII cum n. 6).
α: Monac. Lat. 763 (Victorianus); Neapol. IV G 44; Vat. Pal. Lat. 1516; Laur. 90 sup. 77, 1 β: Bonon. bibl. univ. 2228 fol. 333ᵛ; Laur. Gadd. 90 sup. 78; Laur. Medic.-Faesul. 188; Laur. 83, 7; Vat. Urb. 319; Dresd. Dc 106; Oxon. Balliol. 248 D
κ: Monac. Lat. 328; Bonon. bibl. univ. 2228 fol. 208ᵛ; Bodlei. 2497; Riccard. 513; Paris. Lat. 17154 δ: Burnei. 165, Harlei. 3953 ε: Uffenbachianus (a. 1885 Sam. Alani episc. Dublin.); Ambros. D 94 sup. ζ: Oxon. Lincoln. 38; Laur. conv. suppr. 131; Laur. 76, 4; Harlei. 5291; Gand. 68; Riccard. 504 (liber Poggii). ex his ed. Rom. 1471 η: Vindob. philol. 209; Ottobon. Lat. 1944 et 1984 ϑ: Vat. Lat. 6837; Neapol. IV G 42; Ambros. F 71 sup.; Perus. H 14; Dresd. Dc 120 incerti: Sam. Alani apud Reid.; Ambros. C 55 inf.; Caesenas Malatest. sin. XVIII 1; Chis. H V 147; Harlei. 6327; Ottobon. Lat. 1196; Scorial. g IV 15; Vindob. Lat. 3160.